

	lav	høy
kv.	7,6	5,3
menn	2,4	6,2

NF-rapport nr. 14/2009

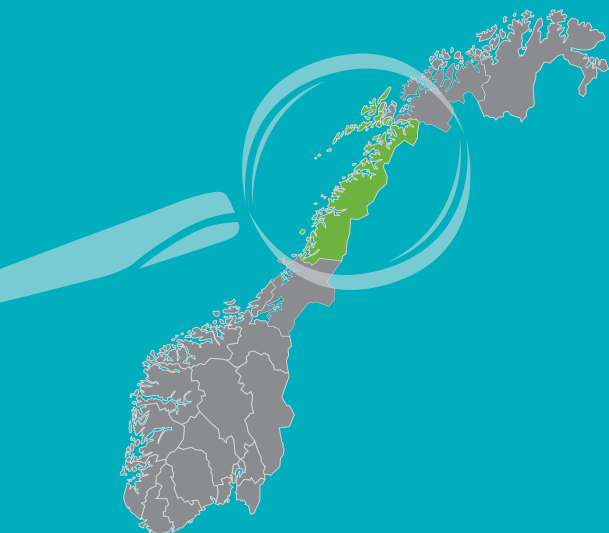
Med ! eller ?

Virkninger av, og utfordringer ved,
gjenopprettende rett som alternativ
eller supplement til straff

→ se Weber (1971)

Ann Kristin Eide
Hege Gjertsen

30 år
1979-2009

NORDLANDS
FORSKNING
Nordland Research Institute

20

15

10

5

Med ! eller ?
Virkninger av, og utfordringer ved, gjenopprettende
rett som alternativ eller supplement til straff

av

Ann Kristin Eide
og
Hege Gjertsen

NF-rapport nr. 14/2009

ISBN-nr.: 978-82-7321-588-8
ISSN-nr.: 0805-4460

REFERANSESIDE

- Rapporten kan også bestilles via nf@nforsk.no

Tittel Med ! eller ? Virkninger av, og utfordringer ved, gjenopprettende rett som alternativ eller supplement til straff.	Offentlig tilgjengelig: Ja	NF-rapport nr.: 14/2009
	ISBN nr. 978-82-7321-588-8	ISSN 0805-4460
	Ant. sider og bilag: 184	Dato: Desember 2009
Forfattere Ann Kristin Eide Hege Gjertsen	Prosjektansvarlig (sign): Ann Kristin Eide	
	Forskningsleder: Willy Lichtwarck (sign.)	
Prosjekt Virkningene av restorative justice	Oppdragsgiver Justisdepartementet	
	Oppdragsgivers referanse	
Sammendrag Rapporten tematiserer utfordringer ved bruk av gjenopprettende rett i saker med alvorligere personkrenkende handlinger, vold og trusler. Fokus har vært på anvendelse av konfliktråd som alternativ eller supplement til straff. Data-materialet har vært produsert ved deltakelse på konfliktrådsmøter og dybdeintervju med deltakerne. Studien indikerer at gjenopprettende rett er verd å satse på, men også at man står overfor en rekke utfordringer. Framgangsmåter er viktig å tematisere, men de utfordringer man står overfor går også bortenfor spørsmål om bare instrumentalitet. Levende diskusjoner og en kultivering av ydmykhet overfor den kompleksitet man står overfor er grunnleggende for at de løfter gjenopprettende rett bærer best mulig skal kunne innfris.	Emneord Gjenopprettende rett Konfliktråd Kriminalitetsforebygging Keywords Restorative justice Mediation Services Crime Prevention Measures	
Andre rapporter innenfor samme forsknings-prosjekt/program ved Nordlandsforskning	Salgspris NOK 200,-	

Nordlandsforskning utgir tre skriftserier, rapporter, arbeidsnotat og artikler/foredrag. Rapporter er hovedrapport for et avsluttet prosjekt, eller et avgrenset tema. Arbeidsnotat kan være foreløpige resultater fra prosjekter, statusrapporter og mindre utredninger og notat. Artikkel/foredragsserien kan inneholde foredrag, seminarpaper, artikler og innlegg som ikke er underlagt copyright rettigheter.

FORORD

Dette har vært et spennende felt å gå inn i. Vi har fått møte mange reflekterte, hyggelige og engasjerte mennesker, og lytte til deres betraktninger. Det har vært lærerikt, også personlig. Tusen takk til alle dere som har tatt dere tid i en travel hverdag til å snakke med oss! Både dere som arbeider i feltet, og dere som har vært deltakere på konfliktrådsmøter. Hadde dere ikke stilt opp, kunne denne rapporten aldri blitt skrevet. Vi håper vi viser oss tilliten verdig, og kan gi noe tilbake. Vi vil også rette en spesiell takk til Hild Rønning for å stille opp når vi har hatt behov for veiledning i de mange juridiske irrganger, så vel som Trond Bliksvær for statistisk rådføring. Og takk til Marion Helland og Wibeke Bjørkli for å være den minst byråkratiske og mest fleksible administrasjon som tenkes kan!

Noe som også har vært inspirerende, er at oppdragsgiver har vist en slik reell interesse for både feltet generelt, og det arbeidet vi har holdt på med. Det har gitt oss en visshet om at vi ikke bare skriver en tekst som støver ned på en hylle, som et evalueringspunkt på en liste over byråkratiske gjøremål som kan krysses ut.

Når man skriver en tekst, er det som ledd i en dialog. Man forholder seg til potensielle lesere. Man formidler til noen, og søker å tilrettelegge det man skriver til disse. I dette prosjektet vet vi at leserne kan være mennesker med svært ulik bakgrunn, ulike interesser, og ulike behov. Det er en utfordring. Informasjon som er totalt irrelevant for noen, er helt nødvendig for andre, og vice versa. Vi har prøvd å balansere dette, innenfor et prosjekt som også har sine rammer, og setter grenser for alt som kunne vært gjort med et rikholdig datamateriale. Vi er fullt klar over at vi kunne dratt flere tråder ut av materialet vårt enn det vi har gjort. Vi er også fullt klar over at de trådene vi har valgt å følge opp, kunne vært forfulgt i mye større detalj. Vi håper likevel at vi greier å formidle noe av essensen av det vi er blitt fortalt, selv om ingen ser mer enn oss at det kunne vært gjort på helt andre måter.

Bodø 17.desember 2009, Ann Kristin Eide

INNHold

FORORD.....	1
SAMMENDRAG	5
SUMMARY	11
DEL 1: KVALITATIVE STUDIER.....	18
AV ANN KRISTIN EIDE	18
1. INNLEDNING.....	18
1.1 EN HISTORIE OM KOMPLEKSITET	18
1.2 LITT OM PROSJEKTETS BAKGRUNN	19
1.3 OM GJENOPPRETTENDE RETT.....	21
1.4 NOEN UTFORDRINGER	23
1.5 MELLOM BARKEN OG VEDEN	24
1.6 FORSKNING PÅ GJENOPPRETTENDE RETT.....	26
2. MER OM DETTE PROSJEKTET	29
2.1 FRAMGANGSMÅTER	29
2.2 PLANER OG ENDRINGER	30
2.3 GRENSER, AVGRENSING OG SELEKSJON.....	33
2.4 NARRATIV TILNÆRMING	35
2.5 OM KUNNSKAPSPRODUKSJON.....	37
3. ULIKE KONFLIKTRÅD, ULIKE RAMMEBETINGELSER.....	39
3.1 BAKGRUNNSINFORMASJON	39
3.2 ENDRINGER OVER TID	39
3.3 OMFANG OG TYPE SAKER	41
3.4 BEMANNING, DEMOGRAFI OG RESSURSER	44
3.5 ULIKE SAKSTYPER	46
3.6 RELASJONEN TIL POLITIET:	48
"VI MÅ BLI KJENT SOM PERSONER, IKKE BARE VÆRE SYSTEMER SOM SAMHANDLER"	48
3.7 RELASJONEN TIL POLITIET:	50
"DET ER VIKTIG Å PROFILERE AT KONFLIKTRÅDET IKKE ER EN DEL AV POLITIET"	50
3.8 LOKALISERING OG ORIENTERING	51
3.9 SAMTYKKE	53
3.10 HVA SKJER I ETTERTID	56

4.	FORTELLINGER OM MØTER, OG BEGYNNENDE REFLEKSJONER.....	59
4.1	DELTAKERE PÅ KONFLIKTRÅDSMØTER OM VIRKNINGENE AV GJENOPPRETTENDE RETT	59
4.2	TO SAKER, INGEN INTERVJU	62
4.3	KRITISK REALISME - NOEN NYTTIGE BEGREP	64
4.4	PETTER OG JON, SANNHET OG RELATIVISME.....	66
4.5	POLITIETS ROLLE	68
4.6	INGERS VALG	71
4.7	EN VANSKELIG SAK	75
4.8	PER OG PÅL – NOEN PROBLEMSTILLINGER	78
4.9	ERSTATNINGSUTFORDRINGER	79
5.	FORTELLINGER OM MØTER: ULIKE FORSTÅELSER	83
5.1	INFORMASJON I FORKANT AV MØTENE	83
5.2	OLA, KNUST OG GUNNAR	85
5.3	DET SYNLIGE, DET USYNLIGE OG DET NØYTRALE SOM HANDLING	86
5.4	NÅR DELTAKERE IKKE HAR NORSK SOM FØRSTESPRÅK	87
5.5	MER OM FLERKULTURALITET	91
5.6	NINA OG SILJE	93
5.7	GUNHILD	96
5.8	NORMANN OG STEINAR.....	99
6.	EN DRØFTING AV KOMPLEKSITET	103
6.1	KONFLIKTER OG EIESKAP.....	103
6.2	TOPPEN AV ISFJELLET	106
6.3	PARTER OG ASYMMETRI.....	109
6.4	SANNHET, LØGN OG RELATIVISME	110
6.5	REELT INFORMERT SAMTYKKE	112
6.6	DEBRIEFING, OPPFØLGING OG KVALITETSSIKRING.....	114
6.7	KOMPLEKSITET OG YDMYKHET	116
6.8	DET PRAGMATISKE ASPEKTET.....	117
6.9	FORUTSETNINGER FOR GODE PROSESSER.....	119
DEL 2: KVANTITATIV STUDIE		122
AV HEGE GJERTSEN.....		122
7.	SPØRREUNDERSØKELSE BLANT DELTAKERE I KONFLIKTRÅDSMØTER	122
7.1	HVEM HAR BESVART SPØRRESKJEMAENE?	123
7.2	INFORMASJON I FORKANT AV MØTET	127
7.3	OM SKRIFTLIGE AVTALER	135
7.4	VURDERING AV KONFLIKTRÅDSMØTET	145

7.5	HVA OPPLEVES SOM BRA/DÅRLIG MED MEGLINGSMØTET?	155
7.5.1	<i>Forhold som klagerne mente var spesielt bra med møtet.....</i>	155
7.5.2	<i>Forhold som de påklagede mente var spesielt bra med møtet</i>	156
7.5.3	<i>Forhold som støttepersonene til de påklagede og klagerne mente var spesielt bra med møtet</i>	157
7.5.4	<i>Forhold som klagerne og de påklagede mente var spesielt dårlig ved møtet</i>	158
7.6	HVORFOR VALGTE PARTENE Å DELTA PÅ MØTET?	158
7.6.1	<i>Hvorfor valgte klagerne å delta på møtet?.....</i>	158
7.6.2	<i>Hvorfor valgte de påklagede å delta på møtet?</i>	158
7.6.3	<i>Hvorfor valgte støtteperson til klagerne og de påklagede å delta?.....</i>	159
7.7	SAMMENDRAG	168
7.8	INFORMASJON OG SAMTYKKESKJEMA – DELTAKERE PÅ KONFLIKTRÅDSMØTER.....	170
7.9	SPØRRESKJEMA – KVANTITATIV UNDERSØKELSE	173
REFERANSER		182

SAMMENDRAG

Bakgrunn

Denne rapporten tematiserer virkningene av gjenopprettende rett i forhold til alvorligere personkrenkende handlinger, vold og trusler. Prosjektet har vært utført på oppdrag av Justisdepartementet, startet våren 2008, og ble avsluttet julen 2009. Bakgrunnen for prosjektet var et ønske om å utvikle bruken av gjenopprettende rett i Norge, med det overordnede mål å arbeide for god og effektiv konfliktforebygging og løsning. Rent konkret var det et ønske om at vi skulle ta for oss volds- og trusselsaker som behandles av konfliktrådene. I forhold til saker med unge lovbyggere og mindre alvorlige lovbrudd er det blitt etablert praksis med bruk av gjenopprettende rett fordi man vurderer det som et ønsket alternativ til straff. Nå drøftes og utforskes utvidelser av både målgruppe og nedslagsfelt for gjenopprettende rett. Som et ledd i denne satsingen, har dette prosjektet har vært rettet mot utforming av mer kunnskap omkring gjenopprettende rett i en norsk kontekst.

Framgangsmåter

Innledningsvis ble det utført en intervjurunde med samtlige konfliktrådsledere i landet våren 2008, til sammen 22 personer på intervjutidspunktet. Dette var ledd i en kartlegging av feltet. Hoveddatamaterialet har vært produsert ved deltakelse på 17 konfliktrådsmøter, fra Agder i sør til Finnmark i nord, samt dybdeintervju med deltakerne på disse møtene: En samtale et par dager etter møtet, så en oppfølgingssamtale noen måneder etterpå, til sammen 95 samtaler. Deltakelse på konfliktrådsmøter og intervjuene ble utført i perioden mai 2008 – desember 2009, og har omfattet saker der gjenopprettende rett brukes som alternativ eller supplement til straff. I tillegg har det vært foretatt en spørreundersøkelse i perioden 1.februar – 1.mai 2009 blant 340 deltakere i straffesaker som har vært overført til konfliktråd. Spørreskjemaene ble distribuert ved alle konfliktrådene i landet.

Hovedkonklusjoner: løfter som innfris

Både i dybdeintervjuene og spørreundersøkelsen rapporterer den store hoveddelen av deltakerne at møtene har bidratt til bedring av relasjonene mellom partene, og vært ledd i prosesser der man får lagt hendelser bak seg. De aller fleste vil anbefale bruk av konfliktråd til andre som kommer opp i lignende situasjoner. Deltakere beretter at de har fått sagt det som er viktig for dem i sakens anledning, fått en annen forståelse av "motparten" så vel som det som har

skjedd, og et bedre grunnlag å gå videre på. Særlig i saker som omhandlet vold i nære relasjoner uttrykte ikke minst klageren glede over å slippe det de omtalte som påkjenningene ved å gå gjennom det strafferettslige systemet. Særlig i disse sakene har det vært avgjørende for klager at det ble inngått avtaler som viser at påklagede virkelig er villig til å gjøre en innsats for å få til endring, og ikke minst, at avtalene ble holdt. Et møtes meningsinnhold er ikke statisk, det vil avhenge av, og forandre seg, ut fra hva som skjer i etterkant av møtet.

Gjenopprettende rett har en ambisjon om å gi rom for kompleksiteten i hendelser. Parallelt med at kompleksiteten i hendelser gis rom, blir det også vanskeligere å se virkeligheten og mennesker i svart-hvitt. Idet ens forståelse av andre menneskers beveggrunner og reaksjoner øker, legges grunnen for at forenklede fiendebilder kan forsvinne, og da samtidig den angsten slike skremmebilder kan medføre. Og grunnen legges for at man kan forstå omfanget av, og konsekvensene av det man eventuelt har gjort: det har berørt levende, tenkende, følende mennesker med et ansikt. Å møte en annens ansikt på denne måten, og lytte til hva som står på spill for dette mennesket, kan fungere som et imperativ til endring, til revurdering av ens handlinger og oppfatninger. Når mennesker møtes på denne måten, kan dette være utgangspunkt for en begynnende reparasjon av skade. Datamaterialet vårt viser at dette er ikke bare teori, det er erfaringer våre informanter kan formidle. Med andre ord, datamaterialet indikerer at de løftene som gjenopprettende rett bærer, i stor grad innfris, og at konfliktrådet er en ordning det er verd å satse på.

I en slik satsing står man imidlertid også overfor mange utfordringer. Med utgangspunkt i det empiriske materialet, utkrystalliserer denne studien en rekke forhold som er viktig å se nærmere på.

Betydning av kontekst: politiets rolle

Gjenopprettende rett søker å skape et åpent rom der deltakerne selv kan få komme fram med hva som er viktig for dem i sakens anledning. Forhold langt utenfor konfliktrådenes domene er imidlertid også med på å bestemme hva slags rom som kan åpnes opp. Politiet spiller en stor rolle for konfliktrådenes virkeområde. De fleste sakene som går i konfliktråd, er straffesaker som overføres fra politiet. Også i sivile saker er det ofte politiet som har henvist parter uformelt til konfliktrådet. Noen steder i landet oversendes rikelig med saker, andre steder berettes det at man sliter med å få saker overført – forestillingen om konfliktråd som "naskeriråd" synes fremdeles å leve i beste velgående enkelte steder. Derved varierer både omfang og type saker fra konfliktråd til konfliktråd.

Noen steder har politiet gitt godt med informasjon, og deltakerne har gitt reelt samtykke. Andre steder tilfaller også det å innhente samtykke konfliktrådene. Dybdeintervjuene understreker ytterligere betydningen av politiets arbeid, som noe som kan ha avgjørende betydning for hva slags prosesser som kan utspille seg.

Betydningen av kontekst: demografi, geografi, bemanning

Demografi, geografi og bemanningssituasjonen ved det enkelte konfliktråd har også betydning for hva slags aktiviteter konfliktrådet har mulighet til å engasjere seg i, og ta initiativ til. Der meglere og deltakere må reise i flere timer for et møte, utgjør det ikke minst en utfordring i forhold til for eksempel avholdelse av formøter eller eventuelle oppfølgingsmøter. Særlig enmannskontorene rapporterer utfordringer. Siden prosjektets oppstart er antall enmannskontor redusert fra 8 til 2, noe denne rapporten bekrefter var et riktig steg. Rapporten påpeker at en satsing på gjenopprettende rett ikke kan gjennomføres uten at de lokale utfordringer tematiseres. Nyttige og spennende pilotprosjekt som avholdes enkelte steder i landet, har ikke nødvendigvis noen direkte overføringsverdi, de lokale forholdene må tas med i regnestykket.

Nøytralitet som handling, synlige overflater og usynlige dybder

Fem av de klagerne vi snakket med, opplevde at det de hadde vært utsatt for, ble tatt for lett på i konfliktrådsmøtet. Dette dreide seg ikke om at meglerne hadde gjort noe "feil", tvert imot har meglerne fått mye skryt, uavhengig av møtenes utkomme. Det var "nøytraliteten" og den likestillende settingen som konfliktrådsmøtet utgjorde som ble opplevd som problematisk. "Nøytraliteten" er også en handling, og "nøytrale" begreper har også effekter – de kan til og med krenke. Seks av klagerne i dybdeintervjuene har savnet en form for markering av at hendelsen som ledet opp til møtet ikke var akseptabel, en form for validering av at smerten de opplever er reell og berettiget. Likevel ville tre av disse seks like fullt valgt konfliktråd igjen, alternativene tatt i betraktning.

Enkelte klager har i dette prosjektet fortalt at påklagedes ubehag ble det sentrale på selve møtet, og utgjorde et krav om at klager skulle gjøre noe for å lindre. Selve det å ha sagt ja til et konfliktrådsmøte, er noe enkelte drar fram som et bord som fanger: det å si ja skaper i seg selv forventninger til et resultat. I ettertid er dette forhold enkelte mener bidro til å ta premature steg. "Forsoningssettingen" og den dreining mot "å gi og å ta" som preger mange møter, er noe som enkelte klager opplever blir feil. Parallelt med dette, har vi også stiftet bekjentskap med ordet "offerrollen" blant meglerne, og forståelsen av at enkelte klager blir

”sittende fast i offerrollen”. Vi tror det er viktig å få fram isjell-metaforen, at man har å gjøre med en kompleksitet vi kun aner konturene av. *Roller* kan endres på et øyeblikk. Men dødsangst og dype sår forsvinner ikke like lett. Rollemetaforen makter ikke å favne den dybden man har å gjøre med, det tredimensjonale ved oss mennesker. Denne studien ser det som et sentralt poeng å understreke viktigheten av at reparasjonsprosesser ikke tas for lett på.

Avtaler og reell enighet: utfordringer

Vi har erfart at i saker der klager er blitt påført utgifter som resultat av den straffbare hendelsen, varierer avtalene fra å være rene ”opp og avgjort-avtaler”, til erstatningsbeløp på opp til 20.000 (i dette prosjektet). At folk finner ulike løsninger som fungerer for dem, er én sak. Men i enkelte saker har ikke partene vært så enige som avtalene synes å indikere. Generelt uttrykker både klagere og påklagede stor usikkerhet i forhold til hva som er rett og rimelig å kreve og å bli avkrevd. Enkelte personer har også uttrykt behov for at noen skulle kunnet representere dem eller forsvare dem, i møte med krav de kjenner seg hjelpeløse mot, eller ikke tør stille. Enkelte påklagede forteller at de opplever det som vanskelig å motsette seg de krav som blir stilt på møtet, nettopp fordi de føler seg så skyldige. Vi har sett at i slike saker kan saken havne tilbake hos politiet, fordi avtalen ikke blir innfridd. Den reflekterte ikke reell enighet i utgangspunktet.

Informasjon og reelt informert samtykke – alfa og omega

En helt sentral faktor for hva slags prosesser som kan utspille seg på et konfliktrådsmøte, og det utkommet møtene har, er grundig informasjon. *Reelt informert samtykke må sikres*. Her står man overfor store utfordringer. Man skal gi informasjon, men ikke på en måte som begrenser eller lukker møtet for deltakerne, møtet skal defineres av deltakerne selv. Samtidig risikerer man å bli så diffus i all åpenheten, at deltakerne låser seg selv i stedet. Der møtekonseptet ikke er klart for en deltaker, drar man veksler på det man kjenner til fra andre sammenhenger, andre offentlige kontor, hvor helt andre regler gjelder. Det er med andre ord en delikat balansegang mellom det å være åpen, og det å være uklar.

Et annet forhold av stor betydning, er at *informasjonsdelen ikke avgrenses til å omhandle konfliktrådet og konfliktrådsmøtet*. I saker der konfliktråd anvendes som alternativ eller supplement til straff, er det også *avgjørende med informasjon om de juridiske aspektene*. Der en påklaget tror han/hun risikerer ytterligere straffereaksjoner ut fra hva han/hun sier på et konfliktrådsmøte, har det avgjørende betydning for hvordan (hvorvidt) påklagede greier å imøtekomme

klager. Det er store kunnskapshull hva angår alternativene til konfliktråd hos deltakerne generelt. Det er også alt for dårlig kjennskap til angrefristen hos deltakerne. Denne burde det opplyses om både ved et møtes begynnelse, og slutt. Når det gjelder de juridiske aspektene, holder det ikke med generell informasjon. Hver sak er forskjellig, og de juridiske irrganger mange. Det er godt mulig at personer med juridisk kompetanse og innsikt i den respektive saken burde hatt ansvar for denne informasjonsbiten, altså ikke megler. Igjen, stikke fingeren i jorden og erkjenne at konfliktrådet ikke opererer i noe vakuum, men at andre instanser kanskje bør gå inn på andre måter i forhold til å gi den informasjon som trengs for at partene skal kunne ta de valg som er best for dem.

Viktigere enn hvilke former for kombinasjon med straff og lignende som fungerer best, synes noe så enkelt – og vanskelig – som å sikre reelt informert samtykke. Diskusjonen bør heller dreie seg om hvordan man best mulig kan sikre disse aspektene, innenfor de ulike rammer man måtte ønske å prøve ut gjenopprettende rett. Vi har påpekt en rekke utfordringer man står ovenfor. Mange av disse har imidlertid en fellesnevner: de har oppstått fordi informasjonsbiten har sviktet.

Å åpne for partenes behov

I flere meglingsmøter vi har deltatt på har det kun vært forsamtaler over telefon, uten at dette synes å ha forringet verken kvaliteten på møtene eller utkommet. Deltakerne har vært fornøyd. Like fullt synes formøter der man faktisk møter partene ansikt til ansikt å implisere en ekstra sikring i forhold til å avdekke eventuelt spesielle behov i forkant av møtet. Likeledes, selv om vi har vært med på gode meglingsmøter der det kun har vært en megler tilstede, har vi eksempler som indikerer at to meglere kan fungere som en kvalitetssikring på mange plan. I noen av sakene vi har deltatt på har det dreid seg om vold i nære relasjoner. Her var det kun partene tilstede på møtet. I samtale med partene framgår det at det er slik de ønsket det. Ut fra vårt materiale kan vi ikke si at Stormøter eller store møter nødvendigvis er gunstigere enn mindre møter¹. Det vårt materiale indikerer, er at hva som er gunstigst vil variere fra sak til sak, ut fra hva deltakerne selv føler behov for. Derved er vi tilbake til betydningen av grundig kartlegging, informasjon og dialog med partene i forkant av møtet. Altså åpenhet for partenes uttrykte behov, ikke rigide regler.

¹ Det er imidlertid mulig at der deltakere har uttrykt ønske om noen som kunne forsvart dem, kunne det vært løst ved et større møte, "møblert" med noen som kunne innehatt den etterspurte "forsvarer"-rollen.

Enkelte deltakere uttrykte også behov for mer enn ett møte, samt oppfølging i etterkant. Dette gjaldt særlig saker som omhandlet vold i nære relasjoner. Det dreide seg både om å få fordøyd hva som skulle stå i avtalen før den ble inngått, og det å bli kjent med konseptet konfliktråd i praksis, fordøyd erfaringen, for så å komme tilbake bedre rustet til nytt møte. De fleste av oss har erfaringer med at man kommer på i etterkant "hva man ville ha sagt" - så også deltakerne på konfliktrådsmøter. I saker med alvorlige krenkelser og vold er det grunn til å drøfte om flere møter eller en form for oppfølging skulle vært standardprosedyre, eventuelt gis ved behov. I forhold til å gjøre angrefristen reell og synlig for partene, samt å sikre reell enighet bak de avtalene som skrives, synes det også å kunne være gunstig med eget avtalemøte, så folk får fordøyd det hele, før avtalen settes ned på papir. En slik oppfølging vil også kunne fungere som en konstant tilbakemelding i forhold til praksisene, som en pågående kvalitetssikring, der det partene erfarer over tid bedre fanges opp.

Med ! eller ?

Rapporten tar også opp utfordringer knyttet til at det tankegodset som gjenopprettende rett springer ut av, og kultiverer, inngår på mange måter i en meget vestlig og nåtidig "psy-tradisjon", på tross av referanser til "urfolks" tradisjoner og "hvordan man ordnet opp før". Dette tankegodset vil imidlertid være ulikt distribuert blant ulike befolkningsgrupper, ikke minst knyttet til utdanningsnivå, og hvilken generasjon man tilhører. Flerkulturalitet omhandler mye mer enn innvandrere. Gjenopprettende rett baserer seg på en del forståelser som ofte blir stående uproblematiskerte, som noe "gitt", som om menneskets natur er noe essensielt og konstant, som om noe er der inne i hvert eneste menneske som de rette spørsmålene kan hente ut. Framgangsmåter er viktig å tematisere. Men rapporten understreker at de utfordringer man står overfor går bortenfor spørsmål om bare instrumentalitet, altså noe mer enn "hvordan gjøre". Levende diskusjoner og en kultivering av ydmykhet overfor den kompleksitet man står overfor, og de dybder man ikke ser, er grunnleggende for at de løfter gjenopprettende rett bærer best mulig skal kunne innfris.

Konfliktrådene eksisterer i et spenningspunkt mellom ulike rasjonaliteter. Gjenopprettende rett søker å favne kompleksitet. Et kjennetegn ved byråkratiet derimot, er nødvendigheten av generalisering og forenkling. En kvalitetssikring som kun dreier seg om "hvordan gjøre", regler, registrering og telling, kan stå i et motsetningsforhold til det å kunne møte verden med et spørsmålstegn, ikke et utropstegn.

SUMMARY

Background

The present report will be discussing the effects of restorative justice applied to serious violations of personal integrity, violence and threats. The project was commissioned by the Ministry of Justice, it was initiated in the spring of 2008, and reached its completion by Christmas 2009. Underlying this project was the wish to advance the use of restorative justice in Norway, ultimately with the aim of achieving adequate and efficient prevention of conflicts or of their solutions. On a practical level, the Ministry wanted us to address cases of violence or threats dealt with by our Mediation Services. When it comes to juvenile delinquents and minor crimes, this country has developed a practice of restorative justice as this is considered a constructive alternative to punitive measures. At the present time an extension of the use of restorative justice is being debated in this country. The aim of the present project is, consequently, to provide more knowledge about restorative justice within a Norwegian setting.

Procedures

Our initial step was to interview all Mediation Services leaders in this country – a total of 22 individuals at the time – in the spring of 2008, to obtain a survey of our field of investigation. Our main data were procured by personal observations at 17 Mediation Services sittings, reaching from Agder in the south to Finnmark in the north, each sitting followed by in-depth interviews of its participants: a conversation a couple of days after the sitting, succeeded by a follow-up conversation a few months later. There were altogether 95 such conversations. This, our second step, was carried out from May 2008 through December 2009, and it covered cases of restorative justice applied as an alternative to a court sentence or a supplement to it. Further to this, in the period of February 1 through May 1 2009 a survey of the experiences of 340 participants in criminal cases that had been transferred to Mediation Services was collected. Questionnaires for this survey were distributed by all Mediation Services in the nation.

Main Conclusions: Keeping the Promise

The information collected both by way of in-depth interviews and questionnaires show that the great majority of participants believe Mediation Services procedures to have contributed to improving the relationships between the parties involved and played a part in the process of leaving the problems behind

them. By far the greater number would recommend others in similar situations to make use of Mediation Services. Participants say they were enabled to express what was of importance to them in this connection, they had arrived at a new understanding of the other party as well as of what had really happened, and they had been given a better platform to proceed from. In cases of physical violence between near relations, in particular, the parties expressed great relief at steering clear of what they called the strain of the criminal court system. The victimized parties, especially, would emphasise this. In cases like these the decisive factor for the complainants would be whether they reached a deal by which the other party demonstrated a serious wish to bring about a change, and – first of all – that the terms of the deal would be honoured. In general, it is obvious that the outcome of a Mediation Services sitting will not be static: it will be contingent upon what follows, and it may fluctuate accordingly.

It is an ambition of restorative justice to enhance our understanding of the complexity of any given conflict. The effect of such enhancement will be a reduced tendency to see the world and other people in terms of black and white, only. Enhanced understanding of other people's motives and reactions acts counter to over-simplified ideas of the opposite party and fear resulting from these. A foundation will be laid for a person to understand the full extent of what s/he may have done and of its consequences: It has affected the life of a living, thinking and feeling person, a person with a face. Meeting another person face to face, and listening to what is at risk for this person, may bring about a change of moral concepts and of behavior. Individuals meeting like this may have been provided with a new start towards a restored personal relationship. This contention is not just armchair theory, it is being corroborated by our research data: It is what our informants have experienced. In other words, our data indicate that the promises of restorative justice are being kept to a great extent, and that Mediation Services should be concentrated on.

However, Mediation Services are facing challenges. Empirical data of our research crystallise into a number of circumstances in need of further attention.

The Importance of Contextual Setting: The Role of the Police

Restorative justice tries to provide a venue for its participants in which to present whatever they consider to be of relevance in any given case of conflict. But circumstances beyond the control of Mediation Services will also have a bearing on the character of this venue. The police play a central role here. Most of the cases dealt with by Mediation Services are criminal cases handed over to them by

the police. This also goes for the majority of civil law cases, where the police will have advised the parties to seek the assistance of Mediation Services. In certain parts of the country there will be a substantial transfer of cases from the police to Mediation Services, whereas in other parts Mediation Services are finding it hard to get such transfers – possibly due to the misconception that these services are basically for cases of pilfering. Consequently, both extent and character of the cases dealt with will vary among Mediation Services. Some places the information given by the police will be quite satisfactory, and participants will have assented to Mediation Services transfer in full understanding of what this will entail. In other places the procurement of the assent of participants is left to the Mediation Services. Our in-depth interviews underscores strongly the significance of the role of the police, which may have a tremendous impact on the kinds of processes the Mediation Services ends up with.

The Importance of Contextual Setting: Demography, Geography, Manpower

The demography, geography and manpower of a Mediation Services office will also have a bearing on the kinds of activities it may engage in or initiate. In cases where mediators and participants need to travel for several hours to attend a sitting, this may have a restricting influence on the number of preparatory and follow-up sittings a Mediation Services finds feasible. Especially offices manned by a single person, only, call attention to challenges of this character. Since the beginning of this research project the number of single-person offices has been reduced from 8 to 2, which is a commendable development according to the present report. The report points out that an adequate implementation of restorative justice is only possible on condition that local challenges be thematised. Useful and promising pilot projects carried out in certain places may not necessarily be copied in other parts of the country; local circumstances must always be taken into account.

Neutrality as Active Involvement, Apparence and Hidden Reality

Five of our complainants experienced that the injustice they had been exposed to was taken too lightly in Mediation Services sittings. It was not a matter of mediators having done something "wrong" – quite to the contrary, the mediators were praised a lot regardless of outcome. The problem was the "neutral" framework of the sitting that would promote a sense of equality between the parties. "Neutrality" is also a form of active involvement, and the use of "neutral" terms may actively influence the character of a case setting – it may even have a damaging effect. In in-depth interviews six of the complainants stated that some manifestation of the reprehensible character of what had led to the use of the

Mediation Services was sorely missed: some concession or other to the legitimacy of their agony. And yet three of the six would have opted for the Mediation Services again, considering its alternatives.

Some complainants reported that the discomfort of the indicted party became the central issue of the sitting, thus causing pressure on the offended party to alleviate this strain. The mere act of assenting to using the Mediation Services will cause a partial tying of one's hands, some complainants say: It creates expectations of a solution. With hindsight some of them believe that this contributed to premature decisions. There is a "setting of reconciliation" and a steering towards "giving and taking" that some complainants perceive as a mistake. Concurrently, we have also come upon the phrase "victim mentality" or "role as victim" among mediators, and the interpretation that some complainants get "stuck in their role as a victim". We believe it is imperative rather to bring out the metaphor of the iceberg, i. e. that we are dealing with a complexity we can only sense the minutest inklings of. *Roles* may change in a jiffy. Fear of death and deep wounds, however, do not vanish easily. The role metaphor is incapable of fathoming the depths of what we are dealing with, namely, the full dimensions of humanity. This study finds it quite pivotal to underscore the importance of never passing over lightly processes of restoration.

Agreements and Authentic Agreement: Challenges

In cases where the complainant has suffered economic losses as a consequence of the indictable offence we have in this project seen agreements ranging from amicable settlements where both parties call it all off to NOK 20,000 damages. Arriving at a mutually agreed settlement is fine. But in some instances the parties have obviously not been as agreed as their agreement appears to express. As a general thing, both parties show great uncertainty when it comes to deciding what would be adequate and reasonable redress. Some participants have also expressed the need for another person to represent their interests or to defend them in the face of claims of compensation they feel defenceless towards, or to present claims they do not dare to make themselves. Some on the indicted side relate that they find it difficult to oppose claims of damage presented at a sitting, precisely because they feel so guilty. In such instances, when obligations are not being met, we have seen cases go back to the police. A situation springing from a document of formal agreement without authentic agreement.

Information and Adequately Informed Assent – Alpha and Omega

Adequate information is vital to the processes of a mediation and their outcome. Assent based on adequate information must be obtained from participants, and here we are faced with formidable challenges. Information must be given in a manner that does not limit or close the processes of mediation to anybody: The mediation must be defined by its participants. At the same time openness may become so nebulous that it has an inhibiting effect on participants. When the rules of mediation are not clear to a participant, this participant will draw on what s/he knows from other contexts, like other public offices where specific sets of rules apply. A delicate balance needs to be found between openness and indistinctness.

It is also of great importance to avoid that the information part is confined to the Mediation Services and the mediation, only. In cases where the Mediation Services come as an alternative or a supplement to criminal justice it is crucial that all judicial aspects are included. Should the indicted participant be under the misapprehension that what s/he says in mediation may affect his/her court verdict, this may seriously impair his/her ability to participate in the mediation procedures. Among participants we usually find a formidable lack of awareness of alternatives to Mediation Services. And this also applies to deadlines for revocation, which should always be made clear at the outset of a mediation sitting as well as at the end of it. With regard to judicial aspects, general information would not suffice. Each case is different, and the judicial labyrinths are legion. It should be considered whether a professional legal practitioner acquainted with the details of the case should be put in charge of this task, and not a mediator. Mediation Services do not exist in a void. We must face reality and acknowledge the possible need for the services of other institutions to provide our participants with the information they need in order to make decisions to the best of their interests.

The fundamental issue with regard to Mediation Services is not the question of which combinations with punitive measures or other seem to work best. The fundamental issue is quite simply – or, rather, quite demandingly – to ensure that assent obtained from participants rest on adequate information. The discussion should focus on how best to ensure this within the various frameworks of restorative justice. Several challenges have been found (in this research project), and the common denominator of most of them is: They occurred on account of insufficient information.

Allowing for the Needs of Participants

In a number of cases we have observed preparatory meetings having been conducted by phone, which does not seem to have depreciated the quality of the mediation process, nor of the outcome. The participants found this quite to their satisfaction. Anyway, preparatory meetings with participants and mediators meeting face to face may imply an additional precautionary measure in the process of detecting special needs or considerations prior to the mediation proper. Moreover, even though we have attended good mediations with only one mediator present, we have observations indicating that two mediators may be a safeguard to quality on a variety of levels. Some of our cases have dealt with physical violence between near relations. Here the victim and the perpetrator were the only participants. Our ensuing conversations made it clear that this had been in accordance with the wishes of the participants. Our data do not suggest that enlarged sittings, or sittings with a larger number of people present, will necessarily function better than smaller sittings.² What our data do suggest, is that optimal manning will vary from case to case, subject to the wishes of the participants themselves. Which brings us back to the need for thorough initial inquiries, and information to and dialogue with the participants prior to the mediation. We need to allow for the needs of participants as stated by themselves, rather than a rigid set of rules.

Some participants expressed a need for more sittings than just one, and for follow-up work after the mediation. This concerned for the most part cases of physical violence between near relations. They needed time to consider the terms of the agreement before signing it and they needed time to process the mediating experience. After this they would be ready for a new sitting. Most of us have experienced that we didn't realise what we should have said in an encounter until afterwards, which also goes for mediation participants. In cases of serious insult and violence there is reason to consider introducing more sittings and follow-up work as a standard procedure, alternatively as required in the individual case. In order to make the deadline for revocation real and fully visible for the participants, at the same time obtaining authentic agreement before the final signing of documents, a special signature sitting could be propitious. Participants would be given time to digest the whole thing before putting the agreement in writing. Finishing procedures like these would provide feed-back to the Mediation Services, allowing them to assess the results of their practices and make

² In cases where participants express a wish for some person to help look after their interests this might be taken care of by way of an enlarged sitting, i. e. one furnished with some defence counsellor.

provisions for better quality services as the long-term experiences of participants would be picked up better.

With ! or ?

This report also addresses challenges rising from the fact that the ideas restorative justice builds on, and cultivates, are part of a very western and present-day "psy-tradition" despite references to traditions of "aboriginals" and "the way problems were dealt with in the past". However, ideas like these will be unevenly adopted by the various groups of the populace, not the least depending on educational levels and age. The term multicultural embraces more than immigrants. Restorative justice is based on a set of unchallenged assumptions, something "given", as if human nature were something essential and of a constant character. As if it were inside every human being so that the right questions would bring it out. It is important to thematise procedures. But this report underscores the fact that the challenges we are facing transcend the question of mere instrumentality, i. e. they go beyond the "how to do it". Living discussions and the cultivation of a sense of humility in the face of the complexity we are up against and the depths we do not perceive, are prerequisites for the honouring of the promises restorative justice offer.

Mediation Services are suspended in the tension field between diverse rationalities. Restorative justice aims to encompass complexity. The hallmark of bureaucracy, on the other hand, is the craving for generalisation and simplification. Quality building solely based on "how to do it", rules, registrations and figures may constitute an obstacle to approaching the world with a question mark rather than the one of exclamation.

Del 1: kvalitative studier

Av Ann Kristin Eide

1. INNLEDNING

1.1 EN HISTORIE OM KOMPLEKSITET

"Så får du ta godt vare på det jeg har sagt, og bruke det videre!"

Dette sa "Kari", kjæresten til "Ole" til meg, etter et konfliktrådsmøte hvor både hun og kjæresten hadde vært deltakere. Ole var blitt anmeldt for trusler mot to unge damer: "Trude" og "Siri". De gikk alle på videregående skole sammen. Saken ble oversendt konfliktrådet, hvor det ble avholdt et såkalt Stormøte. Det vil si, et møte der flere mennesker som på ulike måter har vært berørt av det som har skjedd blir invitert til å delta. På et slikt møte søker man å gi rom for at deltakerne skal kunne fortelle hvordan de har erfart det som har skjedd, hva de opplever som viktig å få fram i sakens anledning, tanker, følelser, betraktninger, og det gis rom for at de skal kunne finne ut i fellesskap om noe kan gjøres for å utbedre skaden som har skjedd. Blir man enige om noe som kan gjøres, kan møte munne ut i en avtale. Her skrives ned det man er blitt enige om, og dokumentet signeres av meglere så vel som deltakerne. Avtalen er frivillig, det er også møtet. Men i straffesaker vil saken gå tilbake til politiet dersom møtet ikke munner ut i en avtale, og politiet vil da vurdere andre reaksjoner mot lovbruddet.

På dette møtet var fjorten personer tilstede, samt to meglere: en kvinne og en mann. Blant annet hadde flere medelever, helsesøster, rengjøringsassistent på skolen, et par foreldre, og kjæresten til Ole stilt opp, i tillegg til Ole og jentene som hadde anmeldt ham. I løpet av møtet ble en helt annen, og mye mer sammensatt virkelighet brettet ut, enn den virkeligheten man syntes å ha med å gjøre i utgangspunktet. Det kom fram at kjæresten til Ole hadde opplevd seg mobbet av jentene som Ole hadde truet over lengre tid. Flere av elevene ved skolen hadde prøvd å kontakte ulike instanser ved skolen for å få hjelp, men de opplevde ikke å bli hørt, de følte det hele ble bagatellisert og dysset ned. Til slutt

fløt begeret over for Ole, han tok saken i egne hender – med det resultat at han ble anmeldt til politiet.

I mine samtaler med deltakerne på møtet i ettertid, fikk jeg ytterligere informasjon om det som hadde skjedd. Her kom det blant annet fram at Ole hadde lovet kjæresten sin at han ville ikke be om unnskyldning på konfliktråds-møtet, dersom ikke kjæresten først fikk en unnskyldning fra jentene. Fikk hun ikke det, ville han heller ta straff og ”prikk på rullebladet”, fortalte både han og kjæresten meg. Det hører med til historien at kjæresten fikk unnskyldning fra jentene på møtet. Dernest fikk Trude og Siri unnskyldning fra den unge mannen, og i samtaler med deltakerne i ettertid, kunne samtlige berette at selv om de nok ”aldri ble nære venner”, så var forholdene dem imellom blitt mye bedre. I oppfølgingssamtale nummer to, et halvt år etter møtet, kunne de bare bekrefte at ting var på rett kjøll igjen. Deres eneste ankepunkt var at konfliktrådet ikke hadde kommet på banen på et mye tidligere stadium. Alle var enige om at det var unødvendig at det skulle gå så langt at det måtte bli en straffesak.

Ole var lovbrøyteren, ”den kriminelle”. Men han var også en ridder i skinnende rustning, som var villig til å slåss for den han var glad i, ofre seg selv, sitt rykte, rulleblad og framtid. ”Han er bare ufattelig god” kunne kjæresten hans fortelle i samtaler med meg i etterkant av møtet. Det som hadde skjedd hadde en historie, og den var ikke i svart-hvitt. Det var heller ikke menneskene som var involvert.

Denne meget forkortede historien kan fungere som en prototyp på hva som kan kalles et vellykket konfliktråds møte. Møtet fikk løftet fram kompleksitet. I samtaler med deltakerne etter møtet, kunne de fortelle at de fikk sagt det som var viktig for dem i saksforholdet, og gikk hjem med en følelse av at de forsto bedre det som hadde skjedd. De opplevde at de fikk ordnet opp i saken, og kunne legge det hele bak seg og gå videre. Over tid kunne de også berette at forholdene dem imellom var blitt mye bedre, noe de alle satte i sammenheng med konfliktråds møtet. Møtet hadde utgjort et vendepunkt, til noe de involverte partene mente var til det bedre – Ole så vel som jentene, kjæresten og de andre deltakerne.

1.2 LITT OM PROSJEKTETS BAKGRUNN

Konfliktråds møtet vi fortalte om i forrige avsnitt, er bare ett av 17 konfliktråds møter vi har deltatt på, fra Agder i sør til Finnmark i nord, fra våren

2008 til høsten 2009. Og som alle konfliktrådsmøtene vi har deltatt på, var dette møtet en praktisering av noe som kalles "restorative justice", eller "gjenopprettende rett". Teksten som følger skal omhandle virkningene av gjenopprettende rett. Den er sluttrapporten til et prosjekt der Justisdepartementet har vært oppdragsgiver. Bakgrunnen for prosjektet var et ønske om å utvikle bruken av gjenopprettende rett i Norge, med det overordnede mål å arbeide for god og effektiv konfliktforebygging og løsning (*Stortingsproposisjon* nr. 1. 2006-2007:20, *Stortingsmelding* nr. 20 2005-2006). Rent konkret var det et ønske om at vi skulle ta for oss volds- og trusselsaker som behandles av konfliktrådene. Det er nemlig konfliktrådene³ som skal være hovedleverandør av gjenopprettende rett i Norge. Detaljene i bestillingen vil vi komme tilbake til og integrere i teksten.⁴

Det er generell enighet om at et rettssystem som fordømmer lovbruddet, men ikke lovbyteren, er bedre enn ett som kun straffer lovbyteren (*Braithwaite* 2002). I forhold til saker med unge lovbytere og mindre alvorlige lovbrudd er det blitt etablert praksis med bruk av gjenopprettende rett, fordi man vurderer det som et ønsket alternativ til straff. Nå drøftes og utforskes utvidelser av både målgruppe og nedslagsfelt for gjenopprettende rett. I en slik satsing trengs mer kunnskap. Hva mer, det trengs kunnskap omkring gjenopprettende rett, slik den praktiseres i en norsk kontekst. Derfor etterspurte Justisdepartementet en utredning av virkningene av gjenopprettende rett i saker som omhandler alvorlige forseelser, overgrep, krenkelser og trusler.

Selv en "liten" naskerisak kan oppleves som alvorlig for de menneskene det gjelder. Når vi ble bedt om å ta for oss "alvorlige personkrenkende hendelser" i dette prosjektet, har vi ikke påtatt oss å overprøve menneskers opplevelse. Men vi har måttet foreta et utvalg, og gjøre avgrensinger. Så vi har sett på saker som

³ "Konfliktrådene tilbyr megling i straffesaker og sivile saker. Megling representerer et alternativ til vanlig strafferettslig behandling og til håndtering av andre konflikter ved at partene selv bidrar aktivt til å finne en løsning hvor det tas hensyn til både skadevolder og skadelidte.

Både politi, påtalemyndighet, kommunale og statlige etater samt private organisasjoner og publikum for øvrig kan henvende seg til konfliktrådet. Alle kommuner i Norge tilbyr megling i konfliktråd i henhold til lov om megling i konfliktråd av 15.03.91 nr. 3. Det finnes i dag 23 konfliktråd med om lag 700 lokale meglere. Justisdepartementet er overordnet myndighet for konfliktrådene. Sekretariatet for konfliktrådene er faglig og administrativt ansvarlig for konfliktrådene. Gjennom bevilgninger og samarbeid ønsker departementet å stimulere til videreutvikling av konfliktrådsordningen og meglingsmetodene. Blant annet har departementet bidratt til igangsettelse av prosjekter som prøver ut nettverksmegling og megling i alvorligere straffesaker. I 2002 ble det lagt til rette for at megling kan inngå som en del av samfunnsstraffen." (http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/tema/sivile_rettssforhold/om-konfliktradene.html?id=449650, last visited 2009-12-07) Siste telling viste 620 meglere. (Oppdatert informasjon fra justisdepartementet 2010-01-14)

⁴ Disse lå til grunn for utformingen av den projektskissen som formelt sett utgjør avtalen prosjektet har basert seg på.

har omfattet fysisk vold og/eller trusler, der gjenopprettende rett brukes som alternativ eller supplement til straff. Det er også denne type saker man finner mest av i konfliktrådene: straffesaker som sendes over fra påtalemyndighetene. Sist, men ikke minst, det er denne type saker som utgjør de største utfordringer i forhold til den ideologien gjenopprettende rett hviler på. I de neste avsnittene vil vi gå litt nærmere inn på denne ideologien, og bevege oss inn på noen av utfordringene.

1.3 OM GJENOPPRETTENDE RETT

På 70-tallet skrev Nils Christie en nå klassisk artikkel som han kalte "konflikt som eiendom" (2001). Svært forenklet gjenfortalt: det skal være likhet for loven. Men ingen handlinger er like, ei heller de straffbare. For at lovbrudd skal kunne sammenlignes og dømmes likt, må handlingene først *gjøres* like. Det skjer ved at handlingene oversettes inn i juridiske termer. I denne oversettelsesprosessen skjer det imidlertid en forenkling av saksforholdet. Forhold som kan være helt sentrale for de menneskene som er berørt av det som har skjedd, er ikke nødvendigvis det som regnes som juridisk relevant. På denne måten overtar, eller "stjeler" juristene og rettssystemet "konfliktene" fra folk, sier Christie. Gjenopprettende rett, derimot, søker å gi konfliktene tilbake til deres "rettmessige eiere". Det som i denne sammenhengen defineres som rettmessige eiere, er de menneskene som er berørt av det som har skjedd. Konfliktrådene skal være hovedleverandører av gjenopprettende rett i Norge, og et konfliktrådsmøte er et forsøk på å sette ideologien ut i praksis.

Nils Christie snakker om hvordan begrep som kriminalitet og kriminell både reflekterer distanse, så vel som gjenskaper distanse: det er den fremmede som er kriminell, ikke barnet mitt. Når vi har å gjøre med våre egne barn, ser vi så klart kompleksiteten i det som har skjedd, mangfoldet av motiver, følelser, historien bak og sammenhengen som handlingen inngikk i. Der man ser nyansene, gir ikke forenklede sekkebetegnelser som "kriminalitet" og "kriminell" mening på samme måte lenger. Gjenopprettende rett har en ambisjon om å gi rom for kompleksiteten i hendelser. Parallelt med at kompleksiteten i hendelser gis rom, blir det også vanskeligere å se virkeligheten og mennesker i svart-hvitt. Idet ens forståelse av andre menneskers beveggrunner og reaksjoner øker, legges grunnen for at forenklede fiendebilder kan forsvinne, og den angsten slike skremmebilder kan medføre. Og grunnen legges for at man kan forstå omfanget av, og konsekvensene av det man eventuelt har gjort: det har berørt levende, tenkende,

følende mennesker med et ansikt. Å møte en annens ansikt på denne måten, og lytte til hva som står på spill for dette mennesket, kan fungere som et imperativ til endring, til revurdering av ens handlinger og oppfatninger. Når mennesker møtes på denne måten, kan det være utgangspunkt for en begynnende reparasjon av skade, slik vi så i eksemplet med Ole. Derfor er det generelt en bred enighet om at gjenopprettende rett innehar positive potensialer.

Men der man snakker om gjenopprettende rett på et generelt og abstrakt plan, kamuflerer begrepet også mangfold og uenigheter. Nettopp at begrepet kan romme så mye, muliggjør den store samlingen og enigheten omkring fenomenet som noe positivt, på tvers av partigrenser og landegrenser (Richards 2005, 2006). En person kan vektlegge aspekter som forsoning og tilgivelse, og bejuble gjenopprettende rett på det grunnlaget. En annen person kan vektlegge dette å måtte stå til rette for det man har gjort, og bejuble gjenopprettende rett fordi man mener det stiller lovbreakere til ansvar:

"Å bli tvunget til å stå skolerett, se fornærmede i øynene". (informant)

En tredje kan bejuble gjenopprettende rett, fordi det sparer samfunnet for dyre strafferettslige prosedyrer.

"Konfliktråd avlaster rettssystemet, det er mye billigere prosess enn de vanlige prosessene, det samfunnsøkonomiske er en viktig ting." (informant)

Man kan forstå gjenopprettende rett på ulike måter, og vektlegge ulike aspekter. Det er et alt annet enn unisont kor man har å gjøre med, hvilket kommer til overflaten i mange sammenhenger. For eksempel når man leter etter et bedre navn på "konfliktråd", eller de drøftinger som har vært når man har søkt en norsk betegnelse på "restorative justice". Ingen forslag har stått uutfordret. Dette dreier seg nemlig ikke bare om et oversettelsesproblem. Det er nemlig ikke krystallklart hva gjenopprettende rett er, skal eller kan være. Drøftinger omkring hvilke begrep man skal bruke, gjør uenigheter og uklarheter på mye dypere plan synlige. Ikke bare drøftes det hvilke praksiser som skal inngå i paraplybegrepet, heller ikke ideologien er like klar og entydig når den går nærmere etter i sømmene.

Gjenopprettende rett presenteres ofte som et alternativ, og hva mer, som *det gode* alternativet til straffereaksjoner (retribusjon, "the bad") og rehabilitering ("the ugly"). Det har imidlertid også vært hevdet at gjenopprettende rett ikke står i en slik diametral motsetning til straffende eller rehabiliterende reaksjoner som

det ofte framstilles som. For det første så søker ikke gjenopprettende rett å erstatte det strafferettslige systemet. Et grunnleggende prinsipp i gjenopprettende rett er nemlig frivilligheten. Frivillighet forutsetter et velfungerende juridisk strafferettslig system, noe også Nils Christie påpeker. Det har også vært hevdet at når gjenopprettende rett settes ut i praksis, så vil det nødvendigvis inkorporere elementer av både retribusjon, rehabilitering så vel som tvang. Walgrave påpeker at der det pågår et lovbrudd, må det ofte igangsettes handlinger for å *stanse lovbruddet i utgangspunktet* – enten det er husbrenning eller konebanking. Det betyr at elementer av tvang kan være nødvendig for at dialog i det hele tatt kan igangsettes (Walgrave 2000:418). At distinksjoner ikke er helt klare, betyr imidlertid ikke at distinksjonene er verdiløse. Begrepene natt og dag refererer til fenomen som glir inn i hverandre, med nokså diffuse skillelinjer. Like fullt gir det mening å bruke begrepene.

Kontrastene mellom gjenopprettende rett og andre reaksjonsformer på lovbrudd er blitt påpekt som forenklinger. Daly (2003) viser hvordan gjenopprettende rett i praksis omfatter både retributive og rehabiliterende elementer. For eksempel, ved klandring for lovovertridelser inkorporeres retributive aspekter. Ved å spørre hva skal vi gjøre for å oppmuntre framtidig lovlydig atferd, inkorporeres rehabiliterende aspekter. Hun hevder også at disse flytende skillelinjene *ikke* er et spørsmål om bare å bearbeide praksisene bedre. Tvert i mot påpeker hun at tilsynelatende motstridende prinsipper som retribuering og reparering heller må forstås som *avhengige av hverandre* (Daly 2003, Duff 2003). Ifølge Daly kan det være avgjørende faser i reparasjonsprosessen som *forutsetter* retributive så vel som rehabiliterende elementer.

1.4 NOEN UTFORDRINGER

Det har vært advart mot å tro at en uformell og lokal utformet rettspraksis nødvendigvis er mer human av natur eller alltid leder til bedre resultat (Cragg 1992). Johnstone sier det kan være fordeler ved at konflikter løses ved hjelp av profesjonelle som kommer "utenfra" (altså ikke "konfliktens eiere"), at det anvendes generelle lover som kan reflekterer bredere forståelser av justis, fordi det kan hjelpe til å sikre at resultatet ikke blir påvirket av partenes status i lokalsamfunnet. Det er også blitt stilt spørsmål hvorvidt gjenopprettende rett kan sende signaler om at sakene er mindre alvorlige: alvorlige seksuelle overgrep eller mishandling i hjemmet kan bli behandlet som "trivial misdemeanours" (Cayley 1998: ch.11 i Johnstone 2002:29).

Andre forhold som har vært påpekt av tidligere forskning, er betydningen av at gjenopprettende rett ikke fratar lovbrøteren et vern hun/han er berettiget. Der et tiltak defineres som til noens beste, er det nemlig en risiko for at tiltaket ikke begrenses på samme måte som ellers. Det kan være en fare for overreaksjon (Dullum 1996, Christie 2007). En beslektet fare er at gjenopprettende rett kan bli en måte å tildele straff på, bare i forkledning: "alternativene kan ofte bli verre enn de tiltakene de var ment å avskaffe" (Dullum 1996:20). Det har også vært rettet kritikk mot at "alternativene" til tradisjonell strafferett kan bli absorbert i de bestående ordninger, at for eksempel konfliktrådene, i stedet for å representere et alternativ til strafferettsapparatet, blir straffeorganer som eksisterer side om side med det tradisjonelle rettsapparatet, som del av det (Dullum 1996:21). Christie advarer også mot konflikter som råmateriale for oppbygging av en ny "industri", i den betydning at firma etableres og meglings eksperter og konsulenter overflømmer markedet (2007). En slik profesjonalisering beveger seg bort fra kjernen i gjenopprettende rett, at det er de berørte mennesker som skal eie sine egne konflikter.

1.5 MELLOM BARKEN OG VEDEN

Utfordringer knyttet til ideologi og praksis fletter seg inn i hverandre. Størsteparten av sakene som sendes i konfliktråd i Norge er straffesaker. Svært ofte er situasjonen den, at påklagede har valget mellom å delta på et konfliktrådsmøte, eller få bøter eller annen straff. Dette utfordrer ikke bare frivillighetsprinsippet, men det forteller også en historie om hvordan hele settingen er noe som *presenteres* deltakerne, uløselig knyttet til det strafferettslige systemet, med alt det impliserer av byråkrati, ulike nivå og fortolkning. I praksis er det alt annet enn opplagt hva det vil si "å gi konflikten tilbake". Det er nettopp fordi konfliktrådet er en del av et mye større system, som involverer myndigheter på mange plan, ikke bare deltakerne på møtet, at man strever sånn med begrepene.

Ord er viktige. Begrep er aldri nøytrale, de impliserer fortolkning. Når man søker å skape et åpent rom der de menneskene som er berørt av hendelsene skal få sette ord på det som har skjedd på sine egne premisser, er det viktig at begrepene som brukes ikke virker innsnevrende. Det er de forholdene *deltakerne* erfarer som relevante som skal ha legitimitet. Dette er en grunn til at begrepet "konflikt" har fått en så etablert plass i dette feltet. Likeledes at man snakker om "klager"

og "påklaget", om "hendelsene", og ikke "kriminalitet". Men, dette er like fullt kategorier og begrep på et generaliserende nivå, "sekker" som kan romme mange ulike mennesker, mange ulike hendelser og saker. Et kjennetegn ved et byråkrati er nødvendigheten av å måtte operere med generaliserende begrep (for eksempel "klager", "påklaget"). Man befinner seg ikke lenger på det planet hvor man forholder seg til Kari og Ola som individ. Byråkratiets og systemets behov for forenkling og generalisering står i et motsetningsforhold til den kompleksiteten gjenopprettende rett søker å åpne opp for. Dette utgjør et friksjonspunkt, der en ideologi som vektlegger kompleksitet skal praktiseres innenfor et system som impliserer reduksjonisme. Diskusjonen om hvilke begreper som er riktige og legitime å bruke er symptomatisk for denne stadige friksjonen. Vi har å gjøre med en pågående kollisjon mellom ulike rasjonaliteter, som genererer konstante utfordringer. *Midt i dette brytningspunktet mellom ulike rasjonaliteter befinner konfliktrådene seg.*

Administrative oppgaver, telling og møter har også et potensial for å kunne ta fokus fra det som er de egentlige arbeidsoppgavene. En konfliktrådsleder sier det slik:

"Begynner å føle at konfliktrådet begynner å få det litt sånn... mye telling og tilbakemelding og... Og hvor mange leser det som blir sendt tilbake igjen..."

En ordning som konfliktrådet må kvalitetssikres. Samtidig kan dette, i form av registrering og rapportering, være et tveegget sverd, i og med den forenklingen det impliserer. Registrering og oversikter kan dekke over mangfold, og det kvantitative kan kamuflere de fortolkende prosessene som ligger bak det som kvantifiseres. En konfliktrådsleder sier det slik:

"Om jeg tar på meg forskerbriller, måten vi registrerer saker på er litt sånn, vi gjør det ikke på slums, men ulike mennesker kan definere saker på ulike måter. For eksempel, hva er økonomiske saker? Noen ganger er det tyveri, husleietvist. Og så en stor sekk med andre saker... Man må ta tallene for det de er. Det hadde vært interessant å gi samme sakene til ulike konfliktrådsledere, og sett på hvordan de ville kategorisert dem. Vi har ulik bakgrunn, ulike opplæring, mange av de tidligere kom fra ulike kommuner med ulike instruksjoner. Og selv om vi nå har mer linjeforming med sekretariat og sånn, så er det mye som går på autopilot. Jeg hospiterte på flere ulike kontor i min opplæring. Når jeg kom inn til sjefen

min i Oslo sa han, hva har du lært nå? Så sa jeg, man har i hvert fall god kaffe overalt!”

En annen konfliktrådsleder kommer med følgende hjertesukk:

”Det er viktig at vi ikke blir telt for antall saker vi gjør, men for kvaliteten på det vi leverer. Ja. For det som utløser penger, det er antall... Det er en utfordring. Blir det argumentert med økonomi, da må du kunne argumentere økonomisk tilbake igjen. Du må kunne sette tall på det du gjør, kvaliteten og alt... Jeg har ikke kommet så langt... får ikke tid til det heller...”

1.6 FORSKNING PÅ GJENOPPRETTENDE RETT

Det er blitt påpekt som avgjørende at en drøfting av gjenopprettende rett ikke reduseres til et spørsmål om smalt definert effektivitet, som ”antall løste konflikter” eller ”antall tilbakefall”. Dette er legitime spørsmål, men de må ikke bli stående alene (Christie 2007). Det samme påpeker Braithwaite (2002). Han sier det er empirisk grunnlag for optimisme hva angår gjenopprettende rett og dets potensialer. Men han understreker at det ville være en stor feil å utføre forskning og evaluering for å sammenligne gjenopprettende rett statistisk med tradisjonell vestlig justis. Han sier at det som bør være på agendaen til forsknings- og utviklingsprosjekt, er å utvide vår forståelse av de forholdene som skal til for at løftene gjenopprettende rett bærer, skal kunne innfris.

Christie forteller hvordan han i den første årsrapporten om megling og gjenopprettende rett i Norge så at begreper som ”offer” og ”forbryter” var flittig brukt, og at man snakket om tilfeller som var ”løst” kontra ”ikke løst”. Dette er imidlertid terminologi som strider imot de sentrale ideene i gjenopprettende rett, hvor det er *variasjonene i mening* som skal løftes fram, påpeker han. Bare slik kan man åpne opp for endring hva angår den mening handlingene innehar for de involverte partene. Videre er reparasjon og forsoning noe som vanskelig kan gripes av statistikk og generalisering, fordi gjenopprettende rett innehar en helt annen rasjonalitet.

Når man skal se på virkningene av gjenopprettende rett, må de viktigste spørsmålene være: har prosessene greid å skape et ”åpent rom” for forsoning og følelsesmessig avslutning? Har den type reparasjon som ofte dras fram som

definerende for gjenopprettende rett kunnet finne sted? (Nehlin 1998). Medfører prosessene økt refleksjon over eget ansvar, egne valg og konsekvensene av disse? Fungerer prosessene som arenaer for erkjennelse og gjenoppretting, og hva betyr det for de involverte parter? Virker møtene frykt- og konfliktdempende? Og, kan møtene ha utilsiktede konsekvenser? Ulike deltakere på konfliktrådsmøter har ulike erfaringer og ulike perspektiv. Det kan være forhold som ikke er ment å være straffende eller retributive, men som like fullt kan oppleves slik. Det som av en person kan erfares som frivillig, kan av en annen part erfares som en press-situasjon, eller "frivillig tvang". Når virkningene av gjenopprettende rett skal drøftes, må man bevege seg ned på et svært konkret plan, se på hva som konkret utspiller seg, og rette søkelys mot de involverte parters ulike erfaringer.

Mennesker som arbeider med gjenopprettende rett, har kunnet fortelle oss at de stadig vekk stilles overfor spørsmålet: ja, men *virker* gjenopprettende rett? Mange mener det beste svaret er motspørsmål: ja, men virker bøter? Virker fengsel? Som forskere på gjenopprettende rett, kommer vi også i berøring med problemstillinger knyttet til hvorvidt konfliktråd er bedre enn strafferettslige reaksjoner. Forskere blir ofte bedt om å sammenligne. Men som vi har prøvd å vise i dette kapitlet, virkningene av gjenopprettende rett ikke kan gripes av tall og statistikk, i alle fall ikke alene. I tillegg står man overfor andre problemstillinger i forhold til denne type sammenlignende betraktninger. Gjenopprettende rett baserer seg på frivillighet. Selv om det kan være snakk om "frivillig tvang" (når annen straff er alternativet), betyr det like fullt at de som sier ja til å delta på et konfliktrådsmøte utgjør en annen populasjon enn de som sier nei. Slik sett har vi å gjøre med grupper som ikke lar seg sammenligne i utgangspunktet, verken kvantitativt eller kvalitativt. Som forsker er det en utfordring ikke å la seg forlede til å trekke konklusjoner utover det datamaterialet man sitter med tillater.

Men der mennesker kan berette at de har hatt utbytte av gjenopprettende rett, og praksisene er mer i tråd med deres forståelser av hva som er riktig, kan dette i seg selv være et viktig argument for praksisen. At de reaksjoner som følger i kjølvannet av uønskede sosiale handlinger oppleves som rettferdige av folk, kan være en viktig reparerende faktor i seg selv. I en drøfting av virkninger, er det også viktig å huske på at virkninger kan være så mangt. Der man ikke greier å fange opp noen form for endring, kan det i seg selv være en god ting, dersom andre reaksjoner kunne bidratt til en forverring av situasjonen. Det er viktig å spørre seg, hva ville alternativet vært? Hvordan ville alternativet virket?

Samtidig må ikke noe argument om at alternativene ville vært verre medføre at de utfordringer man står overfor settes til side. Ut fra datamaterialet vårt i dette prosjektet vil vi si at konfliktråd og gjenopprettende rett er verd å satse på. Nettopp fordi det er verd å satse på, er det så viktig å ta de utfordringer man står overfor alvorlig. Noen ganger lønner det seg å skynde seg sakte. Hvis ikke kan man få en backlash som ingen ønsker. Vi vet at kunnskapen vi produserer skal tas i bruk i en satsing på gjenopprettende rett, og det er viktig at utfordringer løftes fram og drøftes seriøst. Når vi tar tak i utfordringer i denne teksten, må det forstås som et ønske om å fylle noen kunnskapsmessige hull, ikke som argument mot bruk av gjenopprettende rett. Vi ønsker å kunne gi noen innspill som kan være til nytte i allerede pågående drøftinger, og vi er forpliktet til å være tro mot datamaterialet vårt.

2. MER OM DETTE PROSJEKTET

2.1 FRAMGANGSMÅTER

Grovt skissert har studien vår bestått av følgende trinn:

- Kartlegging av feltet (telefonintervjuer med samtlige konfliktrådsledere, på daværende tidspunktet 22 stk) våren 2008
- Deltakelse på konfliktrådsmøter (til sammen 17 møter) vår 2008 – sommeren 2009
- Samtaler med deltakerne på konfliktrådsmøtene, en rett etter møtet, og en oppfølgingssamtale noen måneder senere (51 personer og 95 intervjuer, ikke alle informantene var mulig å få tak i for et intervju nr 2)
- Spørreundersøkelse distribuert til alle deltakerne på alle straffesaker som gikk i konfliktråd over hele landet, i perioden februar-mai 2009 (se denne rapportens del 2)

I tillegg har vi snakket med påtaleansvarlige jurister i de sakene vi har fulgt⁵, og hatt samtaler med andre personer underveis som har vist seg å være relevante for å forstå datamaterialet vårt bedre, blant annet rådgivningskontorene for kriminalitetsoffer. Vårt viktigste og mest omfattende materialet har imidlertid vært produsert ved deltakelse på konfliktrådsmøter og samtaler med deltakerne.

De innledende intervjuene med konfliktrådslederne har vært uvurderlige i forhold til å gi oss en større forståelse av det sosiale landskapet vi skulle inn i. I tillegg ga intervjurunden oss en anledning til å etablere kontakt for videre samarbeid. Vi var nemlig avhengige av konfliktrådslederne i prosessen med å finne saker vi kunne delta på. Å kunne delta på slike møter har vært helt sentralt for å få en forståelse av hva som utspiller seg under et konfliktrådsmøte. Samtidig har vår tilstedeværen presentert oss for deltakerne. Det har gitt dem en mulighet til å vurdere oss, om de ønsket å snakke videre med oss eller ei. Det er gjerne lettere å forholde seg til mennesker man har et ansikt på. Vi snakket med alle deltakerne som ville snakke med oss, og det var de aller fleste. Først en samtale så snart det lot seg gjøre etter møtet, og dernest en oppfølgingssamtale noen måneder etterpå. Vi gjorde individuelle avtaler med hver deltaker, og intervjuene ble utført over telefon. Konfliktrådsmøtene vi deltok i munnet ut i at det ble skrevet en avtale mellom partene. I en del av disse avtalene var det ett eller annet som

⁵ De som hadde mulighet til å snakke med oss.

skulle utføres innen en viss dato. Da var det hensiktsmessig å legge oppfølgingssamtalen til etter "forfallsdatoen". I alle tilfeller har oppfølgingen vært viktig for å gripe endring som prosesser over tid.

Samtidig, dette at vi deltok på møtene, ga oss et bedre grunnlag til å stille relevante spørsmål, og et bedre grunnlag til å forstå hva folk fortalte oss. Etter ønske fra Justisdepartementet integrerte vi også en spørreundersøkelse i prosjektet. Denne la vi til slutten av prosjektperioden, for å kunne utforme best mulige spørsmål ut fra hva de andre delene av studien hadde lært oss. Spørreundersøkelsen presenteres i del 2 i denne rapporten. Som supplement har den vært nyttig. Vi ser imidlertid også klart at den ikke kunne fortalt oss så mye uten dybdeintervjuene. De ulike delene som prosjektet har bestått av, har hatt en nøye gjennomtenkt kronologi, og det de ulike delene har lært oss, har hatt en synergieffekt hva angår læring, fordi de ulike delene har gjensidig kunnet kaste lys på hverandre.

2.2 PLANER OG ENDRINGER

I utgangspunktet lå det noen føringer i konkurransegrunnlaget. Det var uttrykt ønske om at vi skulle la saker hvor megling er såkalt særvilkår ved betinget dom og tiltak i samfunnsstraffen inngå i utvalget vårt. Dette er måter å bruke gjenopprettende rett på der det forsøkes brukt som supplement til straffereaksjoner, ikke bare et alternativ. Man stilte spørsmål om hvorvidt det kan være tidspunkt eller måter gjenopprettende rett kan bringes inn på som er mer gunstig enn andre. Det ble også ytret ønske om at vi skulle følge saker ved Oppfølgingsteamet i Trondheim, saker fra prosjektet "Ungdom, alvorlig vold og konfliktråd" i Agder, samt se på møter i kjølvannet av konfliktrådets arbeid i forhold til fengsler. Det sier seg selv at å gjøre fullendte evalueringer av disse prosjektene og aktivitetene ville være umulig innenfor rammene av et prosjekt som også hadde andre oppgaver på agendaen. Men for å gi variasjoner å spille på i analysen, ville det være av stor verdi å ha slike ulike saker med i utvalget. Vi ønsket derfor å imøtekomme disse ønskene. I tillegg hadde vi selv ønsket å velge saker med variasjon hva angår kjønn og alder, samt inkludere saker som kunne gi grunnlag for å drøfte utfordringer knyttet til flerkulturalitet. Vanlige meglingsmøter så vel som såkalte Stormøter sto på lista vår over hva vi ønsket å ha med i utvalget.

I den opprinnelige prosjektskissen understreket vi imidlertid at justeringer sannsynligvis måtte gjøres underveis. Det vil alltid kunne skje noe uventet. Det *bør* faktisk skje noe uventet! For poenget er nettopp å lære mer enn det man vet fra før av. En viktig del av forskningsprosessen er derfor å kunne gå fleksibelt fram i forhold til det vi faktisk finner. Man må også sørge for at håndteringen av utfordringer man støter på er etisk forsvarlig. Generelt, sentralt i enhver forskningsprosess er ivaretagelse av informantene. Denne type hensyn blir spesielt viktige i sammenhenger som dette, som nettopp omhandler sår og dype krenkelser. Første bud er at forskningen ikke må påføre ytterligere skade eller belastning.

Og vi har støtt på utfordringer. Utvalget av saker vi har endt opp med, reflekterer at en del forhold har vært utenfor vår kontroll. Vi har likevel fått produsert et variert og mangfoldig datamateriale, forskningsmessig interessant så vel som av relevans for oppdragsgivers problemstillinger. I tillegg har utfordringene vi har støtt på vært spennende datamateriale i seg selv. Slike utfordringer forteller oss nemlig noe om den sosiale virkeligheten vi beveger oss i. Der kartet ikke stemmer med terrenget, pleier det å være kartet som er feil. Og da er dette viktig å få kommunisert videre til de som skal navigere i det sosiale landskapet. For eksempel viste det seg å være vanskelig å få tips om saker der gjenopprettende rett brukes som særvilkår ved betinget dom – av den enkle grunn at dette er en praksis som tenderer å befinne seg på intensjonsplanet. Noen konfliktrådsledere kunne berette at de hadde hendt at de hadde hatt slike saker, men at det var svært få – 2 til 3 i året maks. De fleste ga imidlertid svar omtrent som denne konfliktrådslederen:

“Nei, vi har ikke hatt særvilkår ved betinget dom. Det er ligger som er målsetting at hele landet skal forsøke det, men vi har ikke hatt det.”

Heller ikke gjenopprettende rett som ledd i samfunnsstraffen har vi svømt over med tips om, det viser seg at det er ikke så mange av denne typen saker heller. Selv om vi har fått en slik sak med i utvalget vårt, er det disse konfliktrådslederne sier mer representativt:

“Vi har hatt noen få saker som tiltak i samfunnsstraffen, og et veldig godt samarbeid med friomsorgskontoret, hvor vi kjører jevnlig 2-3 kurs for samfunnsstraffdømte i konflikthåndtering og konfliktforståelse. Men det har ikke utløst noe særlig antall saker”

”Vi har ikke hatt mye av samfunnsstraffesaker. Det har vært sagt fra frimsorgen at nei, det har gått for lang tid, folk er ferdige med saken”

Det ble heller ikke arrangert så mange Stormøter som vi hadde trodd. Litt under halvparten av sakene vi har fulgt har vært Stormøter, resten har vært vanlige meglingsmøter. Noen av meglingsmøtene har imidlertid vært store møter, i betydningen mange deltakere, men uten at Stormøte-skript eller metodologi ble brukt. Generelt ble det uttrykt stor begeistring for de potensialene man erfarte i forhold til Stormøter. Men for de fleste satte ressursmessige hensyn grenser for omfanget.

I 2009 fikk konfliktrådene 6 millioner kroner til å utvide Stormøte-metoden, og det ble implementert ved alle konfliktrådene, herunder opplæring av ansatte og meglere. Pr. 31/12 2009 var alle konfliktråd i stand til å arrangere Stormøter. På intervjudtidspunktet var forholdene imidlertid annerledes:

”Vi er ikke Stormøtekonfliktråd, vi. Det er kun 8 konfliktråd i Norge som er det per dags dato, av budsjettmessige hensyn. Men Stormøter kommer til å bli viktig bit av virksomheten vår framover, det er jeg sikker på. Det er viktig for oss å si at vi har ikke økonomi til det, det koster mye mer å kjøre Stormøter. Når det er 40 involverte tar det tid å ha samtaler.”

At Stormøter ikke ble praktisert i den utstrekning vi hadde forestilt oss, ble ikke noe problem i forhold til å følge prosjektskissens planer, men det var en viktig observasjon i seg selv:

Det skrives og snakkes om visse typer praksiser i et omfang som ikke korrelerer med det omfanget de faktisk praktiseres i. Dersom man bare forholder seg til diskusjonsplanet, vil man bli sittende med feil inntrykk av hva som foregår rundt om på de ulike konfliktrådene. En konfliktrådsleder sier det slik:

”Det settes ofte i gang prosjekter omkring hvor man gjør seg spennende erfaringer, gå inn med godt med ressurser og personer som er egnet. Det blir gjerne skapt en del forventninger omkring at det er slik det skal være i konfliktrådet.”

Det er nesten som innen feltet medisin: noen sykdommer har mer fokus enn andre, forskes mer på og investeres mer i, men dette reflekterer ikke nødvendigvis forekomsten av disse sykdommene, eller hva en allmennpraktiker kommer i berøring med en vanlig hverdag. Som et ledd i satsingen på gjenopprettende rett,

er flere spennende og viktige pilotprosjekt blitt utført enkelte steder i landet. Disse er blitt evaluert og skrevet om. Her ser man hva gjenopprettende rett kan forstås som. Men igjen, det det skrives om er ikke nødvendigvis representativt for det som skjer på landsbasis. Dette betyr ikke at det er "bare prat og ikke handling". Det betyr bare at ting tar tid, og krever ressurser. Og det betyr at man står overfor ulike utfordringer ved de ulike konfliktrådene på mange plan. Dette vil vi komme tilbake til.

Arbeid rettet mot fengslene viste seg å være mye på intensjonsplanet ved de konfliktrådene i områder som har fengsel. Vi fikk et par tips om møter som var under planlegging, men som ikke ble noe av, fordi ikke alle partene ønsket møtet. Samtalene med konfliktrådslederne viste at man hadde ønsker om slikt arbeid, og noen steder hadde man også hatt innledende møter i den anledning, men ikke fått satt i gang enda.

"Drømmer om å sette i gang, den dagen det kommer inn en stilling til skal vi gjøre det. Vi har jo fengsel her, det er absolutt relevant. Men det har med ressursmangel å gjøre".

"Det sto på virksomhetsplanen for 2007 at vi skulle ta kontakt med fengslet, men det ble ikke gjort. Det er snakk om prioriteringer også"

2.3 GRENSER, AVGRENSING OG SELEKSJON

Ved oppstarten av arbeidet vårt, pågikk det allerede forskning rettet mot oppfølgingsteamet i Trondheim samt prosjektet "Ungdom, alvorlig vold og konfliktråd" i Agder. Ikke noe område kan bli "ferdigforsket". Forskning dreier seg om dialog, ikke om å finne ultimate sannheter. Prinsipielt er det derfor ingen grunn til at vi ikke skulle kunne gjøre forskning på tematikk også andre forsket på. Men situasjonen totalt gjorde at vi valgte å prioritere det å gå ut bredt på landsbasis, i stedet for å rette fokus mot prosjekter som allerede var under evaluering. Vi fant ganske raskt ut at de største og viktigste forskningsmessige hullene var nettopp knyttet til helhetsperspektiv på konfliktråds-Norge, og den konteksten som gjenopprettende rett skal foregå innen.

Forholdet mellom idealer og realiteter, mellom hva det snakkes om, og hva folk faktisk strever med, har utkrystallisert seg som en viktig tematikk i seg selv. Skal man ha en satsing på landsbasis, må man vite litt om de ulike "terrengene" man planlegger "å bygge" i. Forskjeller mellom konfliktrådene er et viktig fenomen å

påpeke, fordi forskjellene kan bidra til at tilbudet folk får i forhold til å kunne gjøre opp for seg, blir ulikt. *Det vil si, at en virkning av en satsing på gjenopprettende rett, som ikke arbeider bevisst med å jevne ut geografiske forskjeller, kan være skapelse av ulikheter mellom folk.* På et større sted i sør kan for eksempel en ganske grov voldssak gå i konfliktråd, og den påklagede får en ny sjanse til for eksempel å komme inn på visse utdanninger. Mens på et mindre sted i landet får en person kanskje ikke tilbud om å gjøre opp for seg i en mye mindre sak, og mister sjansen til å komme inn på akkurat de samme utdanningene.

Pilotprosjekt som settes i gang ulike steder i landet er spennende og viktige. Men i og med at konfliktrådene opererer under ulike forhold, er ikke resultatene fra pilotprosjektene noe som automatisk kan overføres til andre konfliktråd. En satsing på gjenopprettende rett er nødt til å forholde seg bevisst til ulikhetene.

Generelt har vi fått lite tips om saker, på tross av at vi har sendt ut purre-email på nesten ukentlig basis i hele datainnsamlingsperioden. Noen områder har vi fått hyppigere tips fra enn andre områder, men vi har sjelden kommet i den situasjonen at vi har kunnet velge mellom saker. Når vi endelig fikk et tips, måtte vi bare hive oss rundt og følge det opp, fordi vi ikke visste når vi kom til å få neste tips, og heller ikke om neste sak ville være "mer relevant" (i forhold til å få et variert utvalg). Vi har likevel, men tilfeldigvis, fått saker som omfatter både kvinner og menn og flerkulturalitet. Vi har også greit å få saker fra ulike deler av landet. Vi har imidlertid erfart hvordan hvert møte er så forskjellig, at for å få variasjon å spille på i en analyse trenger man ikke lete etter forskjeller i forkant. Men dersom man ønsker å fokusere på en spesiell tematikk, trenger man naturligvis saker som er egnet for å si noe om respektive tematikk. Vi kan for eksempel ikke si noe om det arbeidet som foregår rettet mot fengsler. Det betyr imidlertid ikke at forhold vi tar opp i denne rapporten ikke har overføringsverdi utover akkurat den type saker vi har fulgt.

Hvorfor vi har fått så få tips om saker på landsbasis har vi drøftet med både konfliktrådsledere og andre. Vi har fått vite at årsakene kan være mange, og samtlige finner vi både forståelige og legitime. Ett forhold er at man kan ha tenkt at "de andre tar seg av det, så jeg trenger ikke det". I en travel hverdag kan det å påta seg å formidle saker ha fortonet seg som en umulig ekstrabelastning. Et annet forhold er at man kan ha tenkt at "vi må vente til vi har en helt spesiell kjempespennende sak", og derved avventet tipsing. Et tredje forhold kan ha vært at ikke alle meglere har ønsket å ha med en forsker under møtet, noe vi selvfølgelig har full forståelse for. For tiden pågår en evaluering av det

sosialantropologiske fagmiljøet i Norge, og i den anledning har vi selv vært i den situasjonen å måtte vurdere om vi ønsket å være med. Kan man for eksempel stole på at det kommer noe godt ut av det? Dette er helt legitim skepsis, og meglere er også informanter som vi må ha samtykke fra for å kunne gjøre feltarbeid på en etisk forsvarlig måte.

I dette konkrete prosjektet, som i alle prosjekt, har det skjedd en seleksjon på flere plan, som har betydning for hva slags datamateriale vi har kunnet produsere. For det første har vi vært avhengige av at konfliktrådslederne tipset oss om saker vi kunne følge. Vi vet lite om hvilke kriterier disse har gått etter i sin seleksjon, eller hvilke forhold som har spilt inn for hva vi er blitt tipset om/ikke tipset om. Likeledes har forskningen vår vært basert på frivillighet, noe som betyr at vi kun har fulgt saker der deltakerne i forkant samtykket til deltakelse. Vi har blitt tipset om flere saker enn vi har fått være med på. Igjen en prosess som impliserer seleksjon. For å toppe det hele: i de sakene hvor vi fikk lov å delta på møtet, har det ikke vært noen selvfølge at deltakerne ville snakke med oss i etterkant.

Vi har hatt en klar policy på at samtykke til deltakelse på møtet ikke er synonymt med samtykke til samtaler i ettertid av møtet. Alt dette har deltakerne fått både skriftlig og muntlig informasjon om. Det har vært informert om både i oppstarten og underveis, at enhver kunne trekke seg når som helst, og det ville ikke få noen konsekvenser for de som trakk seg, og vi ville heller ikke stille noen spørsmål ved avgjørelsen dere. Samtalene i ettertid av møtene er blitt avtalt individuelt med hver enkelt deltaker. Ikke alle har villet snakke med oss, selv om det store flertallet har stilt opp. Av 17 saker har vi kun 2 saker der ingen ville snakke med oss. Dette var vanlige meglingsmøter med kun klager og påklaget tilstede, det vil si fire personer til sammen. Vi kan gjøre oss tanker omkring hvorfor de ikke ville snakke med oss, men vi kan ta totalt feil i våre vurderinger. De samtalene vi har gjennomført har mer enn en gang gitt oss overraskelser, og lært oss å være varsomme i forhold til hvilke konklusjoner vi kan trekke ut fra kun deltakelse på selve møtet.

2.4 NARRATIV TILNÆRMING

Vårt viktigste datamateriale har vært produsert ved hjelp av samtaler. En tilnærming ved hjelp av samtaler og beretninger og analyser av disse, kalles en narrativ tilnærming. Narrativ betyr ganske enkelt fortelling. Man benytter seg av en intervjuform der man prøver å åpne opp for at de menneskene man snakker

med får fortalt mest mulig sammenhengende og uavbrutt. Vi har hatt en liste med tema som har vært viktig for oss å drøfte med informantene våre, men det har vært vel så viktig å følge opp de tråder samtalepartnerne måtte legge fram. Der alle spørsmålene er definert på forhånd, gis det ikke rom for å lære noe nytt der poenget er å forstå hvor andre kommer fra. Ønsker man å utvide sin egen forståelse, kreves en større åpenhet enn strukturerte framgangsmåter tillater.

Alle metoder har sine begrensninger. Uavhengig av hvilke framgangsmåter man bruker, er det viktig å være reflektert over hva dette betyr for typen datamateriale man ender opp med. Det er viktig å være seg bevisst hva man kan si, og hva man ikke kan si, ut fra datamaterialet. Når vi mennesker redegjør for noe som har skjedd i livet vårt, vil våre vurderinger og konklusjoner være farget av at vi tross alt skal leve videre med det som har skjedd. Dette er ett av mange forhold som har betydning for de refleksjonene informantene våre gjør seg. Hva informantene rapporterer er også påvirket av hva de tenker omkring oss som forskere, hvilke forestillinger de måtte ha om hva vi forventer eller ønsker, og hvordan de ønsker å imøtekomme oss. Når vi har snakket med deltakere i konfliktrådsmøter, har selve utgangspunktet vært med på å legge en rød tråd inn i informantenes fortellinger. Det at vi som forskere tematiserer konfliktrådsmøtet, setter informantene i den situasjonen at de vil knytte det meste de blir bedt om å reflektere omkring, til konfliktrådsmøtet, på andre måter og i et annet omfang enn de må antas å gjøre i andre sammenhenger.

Uansett hvor grundige samtaler man har, vil man sitte igjen med en rekke ubesvarte spørsmål. For eksempel, der informantene beretter om endringer, i hvilken grad er det *konfliktrådsmøtet* som har spilt en rolle for det som har skjedd? Der det ikke berettes om særlige endringer, i hvilken grad kan *det* være et resultat av konfliktrådsmøtet? Ingen nyheter kan i mange sammenhenger være gode nyheter, negative spiraler kan faktisk ha blitt stanset. Og uavhengig av hva som har skjedd eller ikke skjedd, ville et annet valg enn konfliktråd gitt et annet resultat, og på hvilken måte? Dette er spørsmål som forskning på virkningene av gjenopprettende rett faktisk ikke kan svare på, uten å bevege seg utenfor det datamaterialet strengt tatt muliggjør.

En narrativ tilnærming hviler på en rekke forutsetninger, blant annet at språk er en inngangsport til å forstå den sosiale virkeligheten, og at språk og erfaring er uløselig knyttet sammen. Bare slik kan man påberope seg å nærme seg menneskers erfaring via samtaler. Imidlertid har ingen fri eller uendelig adgang til et annet menneskes erfaring. Det er grenser for hva språk kan fortelle oss (*Eide*

2005, 2008). For det første tar alle mennesker hele tiden valg i forhold til hva de sier, til hvem, når og på hvilken måte. I tillegg er det aspekter ved erfaring som er vanskelige, kanskje umulig, å verbalisere. *Polanyi* (1983) snakker om det han kaller "the tacit dimension", som refererer til eksistensen av kroppsliggjort og ikke-verbal kunnskap. Sist, men ikke minst, så har man problematikken knyttet til det smertefulle. Det smertefulle har vært påpekt som noe som motstår seg språkliggjøring i mye større grad enn andre erfaringer. Smerte har vært beskrevet som "defying language, occurring on that fundamental level of bodily expression which language encounters, attempts to express, and then fails to encompass" (*Good* 1992).

Kort oppsummert: det er grenser for hva som faktisk *blir* satt ord på, og det er grenser for hva som *kan* settes ord på i det store og hele (*Scarry* 1985). Som forskere må vi forholde oss til disse helt grunnleggende erkjennelsene. Vi må hele tiden resonnerer med visshet om at mesteparten av isfjellet er under vannflaten. Disse erkjennelsene har vært av stor betydning i dette prosjektet, på flere plan. Både i forhold til den refleksjonen vi gjør oss i forhold til vår egen dataproduksjon, *samt* refleksjonene vi gjør oss omkring konfliktrådsmøter som fenomen. I et konfliktrådsmøte står nemlig også dialog og språk sentralt. Mye av det man tenker at et konfliktrådsmøte skal/kan avstedkomme, hviler på en rekke forutsetninger omkring hva språk er, og hva språk kan utrette. I konfliktrådssaker som omhandler "alvorligere krenkende handlinger, vold og trusler" aktualiseres også ikke minst utfordringene knyttet til smerte og kommunikasjon. Også i konfliktrådsmøter står man overfor de samme språklige utfordringer som man som forsker står overfor, enten det tematiseres eller ei. Alle som arbeider med språk og kommunikasjon, er i berøring med et isfjell, hvor mesteparten bestandig er under vannet.

2.5 OM KUNNSKAPSPRODUKSJON

Mange forhold er med på å bestemme hva som utkrystalliseres som relevante problemstillinger, og hvordan disse tilnærmes. Dette gjelder all forskning. Innen oppdragsforskning ser man kanskje mer eksplisitt hvordan problemstillinger oppstår og forskning utføres i en politisk sammenheng. I dette prosjektet så har politiske intensjoner om å utvide både nedslagsfelt og målgruppe for gjenopprettende rett vært uttalte. Det er en viten som har implikasjoner på flere måter. Det pålegger oss et ansvar, for i den grad kunnskapen vi produserer blir tatt i bruk, vil den kunne få konsekvenser for andre mennesker. Den sosiale

virkeligheten er sammensatt og kompleks. Hvor man er plassert i det sosiale landskapet, er bestemmende for hva man har anledning til å få se og komme i berøring med, for hvilke perspektiv man har. Hvor man er plassert i det sosiale landskapet, har også betydning for hvor store muligheter man har til å bli hørt, og av hvem. Som innen alle felter man måtte forske innen, vil man komme i berøring med ideologier og forestillinger om hva som er "rett" og "galt", "sannheter" og "usannheter", og en rekke mekanismer som bidrar til å opprettholde og gjenskape disse forståelsene – så vel som utfordre disse.

Den kunnskapen man produserer som forskere, dreier seg om å belyse ulike aspekter ved den sosiale virkeligheten, få fram noe av mangfoldet og de prosesser som utspiller seg, med en bevissthet om at forskeren er en del av den virkeligheten som studeres. Kunnskapen som forskningen produserer skal ikke erstatte kunnskapen informantene har om sine erfaringsvirkeligheter. Dersom slikt skjer, har vi selv begått en voldshandling. Detaljene i et landskap kjennes best av de som sliter skoene der. Forskningens oppgave er å erkjenne eksistensen av ulike former for kunnskap, og forstå disse i forhold til hverandre. Virkeligheten er mangefasettert. Ulike ting står på spill for ulike mennesker. Vår oppgave er å løfte fram noe av denne kompleksiteten. Det har vært viktig for oss at det ikke bare skal være de som roper høyest eller mest politisk korrekt som blir hørt.

3. ULIKE KONFLIKTRÅD, ULIKE RAMMEBETINGELSER

3.1 BAKGRUNNSINFORMASJON

Dette kapitlet presenterer informasjon fra intervjurunden med konflikt-rådslederne, til sammen 22 våren 2008. Disse samtaler ga oss informasjon langt utover det vi hadde forventet. Det ble klart for oss at et konfliktråd er ikke bare et konfliktråd, men mye forskjellig, alt avhengig av hvor i landet det befinner seg. Som vi har påpekt tidligere, gjenopprettende rett praktiseres ikke i noe vakuum, men i en kontekst, og mange forhold har betydning for hva slags rom som kan åpnes opp og hvilke prosesser som kan utspille seg. For bedre å forstå de utfordringene konfliktrådslederne og meglere står overfor, i forhold til å legge til rette for et godt møte, er det viktig å forstå de rammebetingelsene de arbeider innenfor. Det har skjedd endringer siden intervjurunden ble foretatt, imidlertid er de betraktningene som vi videreformidler fremdeles relevante på mange måter, om enn ikke like akutte. I dette kapitlet vil vi derfor tematisere disse ulikhetene mellom konfliktrådene, før vi går videre med de konkrete sakene vi har fulgt.

Vi velger å benytte oss av flere sitat enn det som strengt tatt er nødvendig for å få fram poengene våre. Det er et bevisst valg fra vår side. Årsaken er at refleksjonene som informantene våre gjør seg er så rikholdige, at vi vil ikke frata en potensielt ivrig leser muligheten til identifisere og forfølge andre forhold enn de vi har fulgt opp i denne teksten. Detaljrikdommen gir også leseren bedre bakgrunn til å reflektere kritisk omkring våre betraktninger. Teksten skal være et innspill til dialog, ikke en fasit.

3.2 ENDRINGER OVER TID

Konfliktrådsordningen som den manifesterer seg i dag, er resultatet av en utvikling over en årrekke. Ideen om Konfliktråd i Norge ble lansert av kriminologiprofessor Nils Christie i et foredrag i 1976. To år senere kom Inger Louise Valles kontroversielle kriminalomsorgsmelding hvor konfliktrådstanken til Christie var tatt inn. Paus forteller hvordan det første forsøket ble startet i Buskerud i 1981, som et toårig prosjekt, initiert av Sosialdepartementet. I 1983 gikk en oppfordring til kommunene om å starte lignende program. På det meste var det 80 konfliktråd, forteller Paus, selv om en del av disse aldri kom skikkelig i

gang. "I 1987 ble det opprettet et kompetansesenter (utdanningscenter) for konfliktrådsordningen ved Institutt for kriminologi og strafferett, ved Universitetet i Oslo. Det ble senere flyttet til Diakonhjemmets Høyskolesenter i Oslo. [] Justisdepartementets sivilavdeling overtok det videre overordnede ansvar. Riksadvokaten var en aktiv pådriver ved å distribuere rundskriv til påtalemyndigheten først i 1983 om å samarbeide med kommunene, for å tilrettelegge saker for megling. I neste rundskriv i 1985 ble påtalemyndigheten anmodet om å være modigere i valg av saker. I 1989 opphevet Riksadvokaten den øvre aldersgrensen for gjerningspersoner på 18 år. Megling skulle ikke benyttes i saker som kvalifiserte for fengselsstraff. [] Det var bred politisk tilslutning på begynnelsen av 1990 tallet om å etablere en varig konfliktrådsordning, noen tenkte pragmatisk, andre tenkte ideologisk." (Paus 2009:8-9).

I 1991 ble konfliktråd lovfestet⁶. Siden da har konfliktrådene gått igjennom en rivende utvikling.

"Jeg har ikke samme jobben nå som den jobben jeg fikk i fanget da jeg søkte på jobben! Det er et helt annet trøkk, det stilles helt andre krav, endringsprosessene har gått veldig kjapt"

Etter statliggjøringen er for eksempel megleropplæringen blitt noe som påpekes som å ha blitt *"systematisert og uniformert"*. Der det tidligere var opp til hver og en hvordan de lærte opp meglere, er det nå blitt et sentralt opplegg for opplæringen. Dette påpekes som viktig i forhold til kvaliteten på arbeidet konfliktrådene gjør. Utviklingen er blitt beskrevet fra *"tusen blomster til enhetlig profil"*, og selv om ikke alt omtales som positivt, omtales det like full som nødvendig:

"Jeg sier ikke at alt er så mye bedre nå, men at det er muligheter til å kvalitetssikre"

Selv om en del kan fortelle at *"vi hadde et godt samarbeid en del konfliktråd imellom også før"*, kan særlig de mindre kontorene berette om at statliggjøringen hadde betydning i forhold til en større opplevelse av fellesskap.

"At vi ble statlige var en fantastisk forbedring for oss som var et lite kontor og ganske anonyme og alene, vi kom inn og fikk bedre nettverk og samordnet ledelse. Det var en hjelp i arbeidet vårt og den daglige drift. Vi

⁶ Rundskriv nr. 4/2008, Riksadvokaten Oslo 22. desember 2008

ser framover, har noen å snakke med, samarbeide med, lære av. Det var største forbedring"

På tross av statliggjøringen, som generelt omtales i positive vendinger, varierer det imidlertid hvilket forhold man opplever å ha til "senteret". Noen kommer med utsagn av denne typen:

"Vi er en relativt oversiktlig organisasjon, avstanden fra gulv og opp er liten og kort, vi har muligheter til å kommunisere på god måte. Det har også bidratt til at vi har opparbeidet større styrke som organisasjon. Vi opplever at vi blir sett og hørt, det gir rom for refleksjon på nettopp verdispørsmål, hvor går vi, hvem ønsker vi å være, det er helt sentrale spørsmål, som må være levende til enhver tid som konfliktråd."

Mens andre sitter med helt andre erfaringer:

"Syns det var veldig ok å bli statlig, felles system på data og alt. Kjempebra. Men syns det er langt til Oslo. Vi jobber nå her vi, i forhold til det lokale samarbeidspartene. Det er der jeg føler vi har en rolle"

Det er viktig at denne type utsagn blir hørt, og ikke om- og bortskrevet. Forskjellene er reelle, og erfaringene legitime.

3.3 OMFANG OG TYPE SAKER

I tillegg til organisatoriske endringer, berettes det også om store endringer over tid hva angår både type og omfang av saker. Man får inn flere, og "juridisk sett mer alvorlige saker" nå enn før, blir vi fortalt.

"Naskeri eller hærverk kan være alvorlig nok for de som står i det, men juridisk sett vil jeg tro det vil si at alvorlighetsgraden har utviklet seg i en retning at vi får flere og flere alvorlige saker. Særlig på vold. Da vi begynte dominerte skade og hærverk, naskeri var stort, det er nå mikroskopisk lite"

"Når vi startet var det som departementet hadde tenkt, at det skulle være saker med lettere kriminalitet, tyveri, naskeri, skadeverk. Mens etter som årene har gått er det blitt flere og flere alvorlige saker, der vold er en del av saken. Det er en utvikling som har gått utover hele landet".

"Vi får mer spreke og kompliserte saker nå. I utgangspunktet skulle ikke vold til oss i det hele tatt. Nå har vi voldssaker som gjøres opp i konfliktråd, og der megling er tillegg til vanlig rettsaksbehandling. Og familievold. Der det er veldig alvorlig, familier må jo forholde seg til hverandre, og det gjøres ikke i en rettssal. De må snakke til hverandre, kunne leve mellom gjerningspunkt og rettsavgjørelse. Det er utfordringer knyttet til samarbeid om unger, man skal i samme begravelse, det er bestandig situasjoner hvor de må på samme arena, og da er det greit å møtes."

"Tidligere var det nabo tvister, nasking, alvorlige og dype nabokonflikter, men uten de store hendelsene. Nå registrerer jeg nesten hver uke en voldssak. Det viser at vold og trakassering blant ungdom har blitt mye hardere, språket er blitt mye hardere, men også at det med å ty til vold ligger lett an. Men det er vanskelig for oss å si om det er det kriminelle bildet i landet, eller om det er det vi får overført nå! Det kan vi aldri vite. Men bildet er at vi nå får et helt annet kart når vi tegner sakene våre, enn for 4-5 år siden. Og konfliktrådsloven skal jo nå revurderes - fordi praksis nå er at vi bryter konfliktrådsloven! Men det funker jo, folk gir uttrykk for at det er noe de synes er bra å få gjort".

Årsakene til endringen hva angår hva slags saker som blir sendt til konfliktråd, attribueres i hovedsak til de sivils prosessene som foregår hos politiet, at påtalemyndighetene også oversender mer alvorlige saker. Det berettes om holdningsendringer.

"Politiet bruker oss mer i slike saker enn de gjorde før".

"Voldssakene er ofte personer som kjenner hverandre, som ofte skal forholde seg til hverandre i framtiden, og da har vel påtalemyndighetene erfart at man løser ikke konflikt ved å bøtelegge gjerningsmannen"

"Det har først og fremst sammenheng med hvordan politiet organiserer sin virksomhet. Det ser ut som om de sender over flere og flere saker"

"Vi ser at politiet er dristigere i oversendelse av saker. Flinkere å lese om det er bakenforliggende konflikt til en handling. Og likedan har vi, det er hele tiden utvikling i forhold til meglingstilbud og metodikk".

At konfliktrådet er blitt mer kjent i lokalmiljøet – og ikke minst: anerkjent i lokalmiljøet er noe som også nevnes.

"Føler vel nå vi er i ferd med å videreutvikle oss i forhold til kvalitet og å bli en mer veldrevet organisasjon med bedre kvalitet på tjenestene våre. Merker etter hvert at vi er relativt godt kjent i lokalmiljøet, og anerkjent. Tror det i hvert fall!"

"Det har vært en utvikling, i den grad vi kan si at folk kjenner konfliktrådet, så er det vel noen flere som kjenner konfliktrådet som gjør at vi får sakene henvist her. Det henger sammen med at lensmann og politi er oppdatert i stor grad, og kan videreformidle til oss. Vi har også etablert oss tålelig brukbart på service-kontoret til kommunene, de kan anbefale oss."

"Tror også, selv om det er en lang vei å gå igjen, at folk har en viss anelse om hva konfliktrådet er. At det ikke virker så fremmed lenger å ta kontakt med oss"

Andre faktorer blir imidlertid også påpekt, selv om disse ikke anses som avgjørende i forhold til sakstypene man arbeider med:

"Det kan være en lavere terskel blant folk også, at man er mer bevisst på at andre ikke skal få gjøre all verden mot dem. Og så har du dette, at politiet har nulltoleranse på vold. Partene behøver ikke anmelde selv for at det skal bli sak. Politiet lager sak. Da blir det tatt tak i mer og folk må stå til rette for mer."

Det påpekes også at det har vært en utvikling av voldsbildet, der jentene entrer arenaen i mye større grad.

"Vi får flere saker der jenter er involvert i voldssaker, der jenter slår. Det var det mindre av de første årene".

Dette er et mønster de fleste har observert, at selv om guttene fremdeles dominerer i voldssakene, begynner jentene å komme inn på banen i større grad:

"Jentene er på full fart inn. På alle typer saker. Det er litt spesielt. Vi tror jo jentene er så mye bedre på alle områder, men det stemmer ikke. Men det er kanskje lavest terskel for jenter å møte konfliktrådet? Eller kanskje at politiet ser mildere på dem? Dette er ren gjetting, men det kan skyldes så mange forhold".

3.4 BEMANNING, DEMOGRAFI OG RESSURSER

På tidspunktet intervjuene med konfliktrådslederne fant sted, våren 2008, var åtte av de daværende tjueto konfliktrådene enmannskontor. Altså konfliktråd som består av kun en person, konfliktrådsleder. Fem av enmannskontorene var lokalisert nord i landet. Her har imidlertid skjedd endringer siden da. I dag er det kun to enmannskontor: Øst- og Vest-Finnmark. Det største kontoret finner vi i Oslo, hvor det er 10 ansatte per dags dato.

På intervjutidspunktet snakket noen konfliktrådsledere om det som observeres som "et geografisk skille":

"Det er en bit det også: om man tegner et norgeskart og setter knappenåler, så blir det veldig tynt i Nord Norge..."

Bemanningen ved kontoret har stor betydning for hva slags aktiviteter et konfliktråd har kapasitet til å engasjere seg i. En ting er å ta seg av de sakene som kommer inn, en annen ting er å kunne delta på prosjekter eller ta initiativ utover det elementære arbeidet. Likeledes forhold knyttet til HMS: kan man være syk? Der folk føler de ikke kan ta ut sykedager, kan resultatet bli at man møter veggen, og det kan ende opp med langtidssykemeldinger i stedet. Andre konfliktråd er ikke engang i berøring med denne typen utfordringer. Det konfliktrådslederne kan berette, varierer altså i stor grad. I dette avsnittet er det de utfordringene som en del erfarer vi retter søkelyset mot.

Vi har blitt slått av det pågangsmotet og evnen til kreativitet, nettverksoppbygging og tilpassing vi fant blant samtlige konfliktrådsledere. Det er heller ingen grunn til å tegne noe elendighetsbilde. Samtidig er det også helt klart at her er forhold som må ses nærmere på dersom man ønsker å utvide konfliktrådernes virkefelt.

"Vi har alt for lav bemanning i forhold til arbeidsmengde. Jeg får virkelig håpe at vi får flere folk, fordi det er mye forventninger i samfunnet til oss nå".

"Spør du meg, er det rimelig helsefarlig å jobbe på den måten vi jobber her. Det merker jeg på meg selv, og det hører jeg fra kollegaer også, at man skal være sterk for å tåle denne arbeidssituasjonen. Veldig ensomt. Når man sitter slik som jeg gjør i en enklave av folk som jobber med helt andre ting, da har man ingen å snakke med i det daglige".

"Man blir konfliktrådets ansikt utad i det lille miljøet man bor, kravene blir veldig store når du har ingen å dele med".

I griskrendte strøk har man utfordringer knyttet til lange avstander, noe som også har betydning.

"Her er det fort 3-4 timers kjøring for å besøke et lensmannskontor eller for å være med i en megling. Det går en del tid sånn og. Det er på den utadrettede virksomheten vi merker det, det er det som blir nedprioritert"

"I Oslo har man helt glemt det med avstander. Vi har saker 20 mil unna, det tar en dag å dra på et kort besøk der! Skal man ha omfattende kontakt med flere parter vil det sprengt helt alle våre ressurser. Det er et dilemma"

Det er spesielt i forhold til det å kunne sette i gang med nye ting og markedsføre konfliktrådet at ressurser påpekes som et problem av en del kontor. Det er slett ikke alle som har kapasitet til noen utvidelse i form av nye arbeidsoppgaver og arbeidsfelt.

"Man trenger ikke to for å behandle saker som kommer inn, men for å drive opplysningsvirksomhet, for å ta de kursene vi blir spurt om å ta, for å ha kontakt med skole og politi og distrikt med x antall kommuner når det er fergeforbindelser."

"Vi har både pålegg og ønske om å gå ut i større grad til kriminalomsorg, fengsel m.m. for å markedsføre oss. Men det krever ressurser. Og dersom du risikerer å ende opp med flere saker.. Der sliter vi. Mange sliter, tror jeg, særlig på enmannskontor"

"Har følt lenge på at slik det er i samfunnet nå de som skriker høyest og klager mest får mer ressurser, men vi har ikke noen pressgrupper. Ikke noe makt. Om vi streiker, ja, hva så? Det går utover de svake i samfunnet. Og så er det konfidensielt det vi jobber med, det er få som vil stå fram og si, jeg har vært i konfliktråd og det var kjempefint... Politiske myndigheter snakker fint om konfliktrådet, det har masse velvilje, ja, men ressurser må vi også ha om vi skal utvikle oss. Får vi ikke utvikling blir det tilbakegang, for det er ikke noe som står stille. Det er jeg overbevist om."

Strikken kan bare tøyes så langt, og det er særs viktig å se på når man har intensjoner om å utvide både målgruppe og nedslagsfelt for gjenopprettende rett.

Som vi nevnte i kapittel 1, både Stormøter og arbeid rettet mot fengslene var noe vi fant i mindre grad enn vi hadde forventet:

”Det handler om ressurser og kompetanse. Det er nok et lite gap mellom intensjonene i stortingsmeldingene, og de ressursene som bevilges”.

”Det har skjedd mye endringer, men ikke innen økonomi. Så det er klart, det kan nesten ikke fortsette slik. Det har noe å gjøre med dette, at det forventes at vi skal spesialisere oss på stadig flere områder”.

Det å ha flere personer ansatt impliserer også dialoger, brytninger og dynamikker som kan utgjøre en ressurs og kvalitetssikring i seg selv, utover det å kunne igangsette prosjekt. I forbindelse med at konfliktrådet får flere arbeidsoppgaver, påpekes betydningen av den reflekterende samtalen omkring fag, etiske utfordringer, dilemmaer, formaliteter:

”det er en type samtaler vi har daglig her på kontoret. Det er kjempeviktig for å kunne gjøre best mulig jobb, for å ta de utfordringer som kommer.”

Det har imidlertid skjedd endringer, i retning av en forbedring av situasjonen i løpet av det siste året. På KRÅD-konferansen i oktober 2009, sa justisminister Knut Storberget følgende:

”Den viktigste bevilgningen vi gjør i årets justisbudsjett er å gi 5 millioner mer til Konfliktrådene. Jeg fikk det ikke til verken ved første eller andre runde på regjeringens budsjettkonferanse, men først i siste sving”.⁷

Her refereres det kun til budsjettet for 2010. Allerede i 2010 fikk konfliktrådene 6 millioner.

3.5 ULIKE SAKSTYPER

Det varierer veldig hva slags saker som blir sendt over fra politiet i de ulike distriktene. Noen steder kan det synes som en forestilling om konfliktrådene som naskeriråd fremdeles lever i beste velgående. Det kan også variere ut fra hvilken påtaleansvarlig jurist saken havner hos, innenfor ett og samme politidistrikt. En av konfliktrådslederne vi snakket med, forteller følgende.

⁷ <http://www.frifagbevegelse.no/aktuell/article4661876.ece?service=print>

"Vi har opplevd svært ulike rutiner på hva som skjer, avhengig av jurist hos politiet. Det verste var en sak der 3 jenter hadde nasket i butikk. Det havnet hos 3 ulike politijurister, og så fikk vi en av sakene. Under meglingsmøtet kom det fram at hun hadde vært sammen med to venninner. Jeg regnet med at de andre sakene kom etterpå, og ringte for å finne ut hvilken jurist det kom fra. Så viste det seg, at den ene venninnen var blitt bøtelagt, og fått bot på rullebladet. Og den andre hadde henlagt saken. Og den tredje kom i konfliktråd! Det var det verste eksemplet vi har opplevd... Men det er noen år siden nå. Det var i den kommunale tiden, men det kunne for så vidt skjedd i dag også, litt avhengig av juristene, hva de vet om konfliktråd og tenker om konflikter og sånn. Håper det er lenge til jeg opplever det igjen! Det hender vi må spore opp en til, og så ringer vi juristen som finner saken av bunken, og oversender til oss, så vi får på den andre venninnen også"

Det varierer også både hva slags informasjon politiet gir om konfliktrådet, faktisk hvorvidt informasjon gis i det hele tatt. Noen steder roses politiet for å gi god informasjon, andre steder er dette et arbeid som helt og fullt tilfaller konfliktrådet. Noen steder strømmes sakene inn, andre steder kan konfliktrådsledere berette at de må hale og dra. Noen steder foreligger samtykke fra partene når sakene kommer til konfliktrådet, andre steder er så ikke tilfelle:

"Over 70 % av sakene våre kommer uten samtykke. Noen konfliktråd har kanskje 5-10 %. Selv om vi har greie rutiner på det, blir det en ekstra belastning. Vi merker at vi blir sårbare av det"

Vi så nok en gang hvordan tall ikke kan fortelle alt. Størsteparten av sakene som går i konfliktråd, er straffesaker som overføres fra politiet. Men det viste seg at på et uformelt plan har politiet en finger med i spillet også hva angår sivile saker, folk kom gjerne til politiet først, hvorpå politiet henviste til konfliktrådet.

"Mange går til politiet i etasjen under oss, og så sier de på strak arm at dette er noe konfliktrådet kan hjelpe med. Men hvem er det da som har tatt initiativet? Det registreres på partene, men det kan diskuteres hvem som henviser.."

Politiets betydning for konfliktrådets arbeid kom svært godt fram i denne delen av studien.

3.6 RELASJONEN TIL POLITIET:

"VI MÅ BLI KJENT SOM PERSONER, IKKE BARE VÆRE SYSTEMER SOM SAMHANDLER"

Relasjonen til politiet er et sammensatt og sentralt tema, både i teorien og i praksis. Ikke bare varierer hva slags relasjon de ulike konfliktrådene har til politiet, men hvilke tanker man har omkring hva relasjonen bør være varierer. Over halvparten av konfliktrådene var på intervjudispunktet samlokalisert med politiet. Selv om det noen ganger var tilfeldigheter som avgjorde hvor konfliktrådet var lokalisert, var det i de fleste tilfeller klare strategier bak lokaliseringen. På landsbasis generelt er politiet hovedleverandør av saker til konfliktrådene, og flere påpeker det de opplever som fordeler knyttet til samlokalisering:

"Det er viktig at vi blir kjent som personer, at vi ikke bare er systemer som samhandler, men personene i systemet."

"Samlokalisering fungerer godt, det gir muligheter for dialog og kontakt med vår viktigste oppdragsgiver, du har alle lensmennene inne med jevne mellomrom, du har påtalemyndighetene – det gir en daglig kontakt. Om man så bare er et par gater unna politiet, blir det dørstokkmil å komme opp dit, i en travel hverdag".

"Jeg tror at skal vi få fart på restorative justice, få det inn i tankegangen, må vi ha større nærhet. Vi må se hverandre uformelt også, ikke bare via avtalte møter".

Påtaleansvarlige snakker også om dette med samlokalisering som en suksessfaktor:

"Det er en ubetinget suksessfaktor at konfliktrådet er så nært oss. Da vi lå ulike steder, hadde vi kun en brøkdel så mange saker oversendt til konfliktrådet. Nærheten har vært avgjørende. Lunsj i samme kantine, kan ta opp tråder i saker når vi treffes, eller de kommer innom oss når de er i tvil om noe, for eksempel etter samtale med aktører, kanskje ikke egnet, kanskje tyngre konflikter enn vi trodde. Da tar vi diskusjon og blir enige om at ok, kanskje vi skal sende saken tilbake."

De fleste konfliktrådslederne er av den oppfatning at samlokalisering med politiet er relativt uproblematisk.

"Det handler om at vi er veldig trygge på hva vi er, vi er ikke politi, vi er et alternativ, vi jobber med sivile parter. Jeg ser heller styrke i at vi er i politihuset, vi kan ringe til politimesteren når vi har noe å diskutere"

"Politiet er vår viktigste samarbeidspartner, jeg ser ikke så mye ulemper med å skulle være samlokalisert. Det er viktigst at våre brukere kjenner til oss, og vet hvor de finner oss. Vi uansett ikke noe typisk publikumskontor der folk bare stikker innom, det er det lite av. Så dørterskelmessig betyr det ingen ting"⁸

Konfliktråd som tidligere har vært "utenfor politiet" mener å ha observert at kontaktsiden klart har styrket seg idet de ble samlokaliserte:

"For det første stikker jurister og politifolk innom, politiet sender parter som tar kontakt for å anmelde forhold, der politiet sier dette er ikke noe å anmelde, gå heller til konfliktrådet"

Det påpekes av enkelte konfliktrådsledere at megling på politihuset også kan bidra til "å gi en seriøsitet på det". Dette er noe som også enkelte deltakere på konfliktrådsmøter har sagt. En kvinne som hadde vært utsatt for vold fra samboeren uttrykker det slik:

"Syns det fungerte veldig bra. Man har litt følelsen av at det her er litt juridisk, dette er på politihuset, litt annen setting enn om vi hadde dratt til psykolog. Litt mer alvor. Det tror jeg er viktig."

Samlokalisering med politiet kan imidlertid være mye forskjellig i praksis. Noen er i samme bygg som politiet, men har klart atskilt og egen inngang. Denne "fysiske uavhengigheten" er noe som påpekes som viktig av flere, noe som "understreker at vi er uavhengig".

"Det er også andre instanser her. Vi har egen inngang, men samtidig har politiet lett tilgang til våre lokaler. Vi er vel fysisk uavhengig av politiet vil jeg si"

⁸ Noen konfliktråd har imidlertid erfaringer med at folk faktisk stikker innom, og at det er noe de har tatt i betraktning når de drøftet lokalisering: "Vi er lokalisert i sentrum, og det var viktig for oss når vi skulle flytte. Vi fikk masse tilbud utenfor byen, men valgte bevisst ikke å gjøre det. Vi har opplevd at folk kan komme på døra, stikke innom og sånt, og det syns jeg er viktig å ivareta"

"Jeg har selv alltid vært skeptisk til felles inngang med politiet. Derfor er det tilfredsstillende nå at inngangen vår er klart skilt fra politiet, i andre enden av huset. Vi kan ikke forveksles. Jeg ville vært skeptisk til å ha samme inngang, jeg er opptatt av uavhengigheten til konfliktrådet"

Det fortelles imidlertid av flere at det er en balansegang og en bakside ved å være samlokalisert med politiet, selv om man generelt ser mange fordeler også:

"Det er jo politiet som er vår hovedleverandør, ikke bare av straffesaker, men også av sivile saker. Vi har godt samarbeid, det er lettere for politiet å kontakte oss. Det er en klar fordel for samarbeid. Men er faren for at du kan assosiere deg for mye med politiet, du må holde tungen beint i munnen"

3.7 RELASJONEN TIL POLITIET:

"DET ER VIKTIG Å PROFILERE AT KONFLIKTRÅDET IKKE ER EN DEL AV POLITIET"

Noen mener at samlokalisering ikke er kompatibelt med uavhengighet i det hele tatt:

"Jeg hører til den halvparten av konfliktråds-Norge som mener at vi ikke skal være samlokalisert med politiet. Det er et veldig godt samarbeid, men publikum skal se forskjellen, det er jeg veldig opptatt av"

"Vi synes det er viktig å profilere at konfliktrådet ikke er en del av politiet – så vi valgte å leie lokaler sentralt i byen. Det er en bevisst handling at vi ikke valgte politiet".

Enkelte mener at publikums terskel for å nå konfliktrådet kan bli høyere ved samlokalisering med politiet:

"De som har behov for å snakke med oss i sivile saker har nok høyere terskel for å nå oss, de må inn i politihuset, sluses gjennom låste dører i 3.etg. De fleste av oss vil ikke at naboer og lignende skal se at vi er på politihuset. Skjønner den godt. Derfor kunne jeg tenkt meg å være på gateplan med egen inngang. Det har jeg vært tydelig på."

Andre mener at dette aspektet ikke har så stor betydning *"som vi tror"*, idet folk går til politiet for å få både pass og våpenlisens. I praksis tar imidlertid folk gjerne kontakt over telefon i første omgang, kan de fleste konfliktrådslederne fortelle, noe som gir en mulighet til å finne ut hvor det er ønskelig å møtes. Møtet behøver ikke finne sted i politiets lokaler, selv om konfliktrådet er lokalisert der.

3.8 LOKALISERING OG ORIENTERING

Samlokalisering kan imidlertid være med andre instanser enn politiet. Et konfliktråd forteller at innenfor enheten sin har de et kontor som friomsorgen benytter et par ganger uka. Dette gjorde man fordi man ønsket å etablere en bedre kontakt med friomsorgen *"etter både faglige og sosiale kriterier"*. Deres erfaringer er at det har fungert etter planen:

"Vi samarbeider med dem og er veldig fornøyd med det. Vi har ikke så stor interesse av å være på politistasjonen. Men nær friomsorgen passer veldig bra. Vi tenker ganske likt restorativt".

Men samlokalisering ikke noe som automatisk medfører samarbeid, i alle fall ikke formelt. Et sted man har kontorfellesskap med rådgivningskontoret for kriminalitetsoffer, blir vi fortalt at det er ikke så mye formelt samarbeid:

"Ikke så veldig mye. Selvfølgelig, vi har noen felles saker hvor han kommer til oss og spør om ting, eller at vi henviser noen av våre parter til prat med ham, men ikke noe voldsomt stort. Vi jobber atskilt. Men vi har samme inngang, og samme venterom, og vi går oppi hverandre hele dagen når han er her".

Tankemateriell vil imidlertid nødvendigvis overføres der mennesker inngår i dialog.

En konfliktrådsleder uttrykker ønske om mer tilgang til politiet, og noen som kunne koordinere fellestiltak i forhold til både friomsorg, fengsel, politi og konfliktråd. Det etterlyses en felles arena eller rom under *"justisparaplyen"*:

"Vi skulle hatt mer ressurser for å samarbeide. Tror at om vi gjorde mer sammen, kunne vi bedre være verktøy for hverandre. Vi trekker politiet inn på de samlingene vi har, vi har det veldig trivelig og får drøftet ganske mye. Men det blir bare enkeltpersoner, det blir ikke satt i system. Det må være ledelsesorientert. Noen må få det ansvaret".

I en virkelighet der mesteparten av saker som går i konfliktråd er straffesaker, er det ikke så merkelig at mange vektlegger det gunstige ved å være samlokalisert med politiet. Imidlertid er det ikke risset i stein hva en satsing på konfliktråd skal være, eller hvilke andre instanser det kunne vært interessant å orientere seg mot. Et sted er konfliktrådet samlokalisert med fylkesmannen, og konfliktrådslederen sier følgende:

"Ser fordeler ved å være der vi er i forhold til å arrangere konferanser i lag med fylkesmannen, de har alt mulig i forhold til barn og unge, i forhold til helse, i forhold til overgrepssaker og sånn. Satt dagsorden på konferanser, at vi kan bidra sånn og sånn, at de ser at konfliktråd er viktig i det de holder på med. Jeg tror vi har en bredere innfallsvinkel på samfunnslivet når vi er hos fylkesmannen enn når vi sitter hos politiet"

Enkelte andre konfliktrådsledere kommer med relaterte betraktninger:

"Konfliktrådet kunne vært brukt mer i arbeidslivet, men vi må ha kapasitet. Med mer kapasitet kunne vi kommet mer inn i skoler, hatt Stormøter og sånn."

"Jeg har veldig sans for Stormøtekonseptet, og ser at det sannsynligvis kunne vært brukt mye opp mot skoler, mellom elever og gjerne lærere, rektorer og foreldre. Ser at konfliktråd kunne vært brukt i forhold til kommunikasjonsproblemer opp mot skoler og institusjoner i mye større grad"

"Jeg tror på å få ut det potensialet som ligger innefor de rammene vi har. Det er mange flere som kunne dratt nytte av konfliktrådet. Så er spørsmålet, da, hvor mye skal vi satse på nye områder? I utgangspunktet er jeg veldig åpen for at vi skal gjøre det, men er også litt usikker på det å sette i gang ting i forhold til økonomiske rammebetingelser for å gjøre det. Det settes ofte i gang prosjekter omkring hvor man gjør seg spennende erfaringer, gå inn med godt med ressurser og personer som er egnet. Det blir gjerne skapt en del forventninger omkring at det er slik det skal være i konfliktrådet. Derfor tror jeg det er viktig og nyttig at også utviklingsarbeid går innenfor de rammene som finnes. Men jeg er veldig positiv til det som prøves ut. Men om en skal tenke mer på sikt, er det viktig"

Det er viktig at en diskusjon om hva konfliktrådet skal være, på et mer grunnleggende plan, ikke legges død. Både i forhold til de konkrete steg man velger å ta videre, og fordi diskusjonene i seg selv er med på å styrke

konfliktrådenes identitet som "noe annet" enn politiet. Dette er noe samtlige konfliktrådsledere enes om:

"Vi må være sterk og tydelig, og klar over hva som er vårt område, vår måte å tenke på".

3.9 SAMTYKKE

Flere kontor har merarbeid i form av at man må innhente samtykke i konfliktrådet, når politiet ikke har gjort det.

"Strengt tatt heter det i loven at sakene skal være oppklart, og det skal foreligge både tilståelse og samtykke i en straffesak når vi får den. Men det gjør det ikke bestandig"

"Samtykke skal jo foreligge. Men i praksis gjør det ofte ikke det. Det er ofte vi som innhenter samtykke. Vi har hatt møter her i politidistriktet her, det var greit tidligere når vi hadde bedre tid, men nå begynner saksmengden å bli såpass stor at det tar veldig mye tid...."

"Det er litt variabelt om samtykke foreligger, men vi er på tilbudssiden. Ved stort trøkk [hos politiet] kan vi ta kontakt med den ene part".

"Kanskje redd for at vi har skjemt bort politiet litt. Vi sleit jo litt for å få saker, det er stor forskjell mellom de to politidistriktene våre, så vi har nok vært litt vel imøtekomende, mens andre konfliktråd har sagt at saker uten samtykke blir returnert. Det har vi aldri praktisert. Vi har prøvd å si at vi ser helst de kommer med samtykke, men hver gang vi blir ivrige med å påpeke det, så faller saksantallet. Og da har vi tenkt, det er tross alt bedre de sakene kommer da. Har nok med det å gjøre. Tror det handler om kultur, og kan i ytterste konsekvens ha å gjøre med at vi har for lite tid til å besøke lensmannskontorene og sånn"

"Noen ganger må vi innhente samtykke. Vi har sagt tydelig fra til politiet at det er deres ansvar å innhente samtykke, samtidig har vi sagt at hvis det er vanskelig, send bare over saken til oss... Så det er litt dobbeltbudskap! Vi har sagt at vi er fleksible. Det hender i verste fall vi får saker fra politiet, der partene ikke samtykker. Altså, vi har sagt vi kan ta imot saker der de ikke er forespurt, men vi får saker der partene klart og tydelig har sagt NEI!!!! Likevel får vi dem.... Da er vi fri til å jobbe litt med

motivasjonen deres, og prøver det. Det har hendt vi har greid å snu parter, men det er ikke lett"

"Vi har hele tiden sagt at hvis en sak blir henlagt fordi de ikke har tid og kapasitet til å gjøre noe med det, så send det heller til oss, så innhenter vi samtykke. Med årene er det blitt noe bedre, men det går litt opp og ned".

"Noen saker kommer godt forberedt, samtykke klart, noen er uten samtykke. Og da skriver vi ut til partene med en gang"

"Av og til har politiet fått samtykke, eller så får vi saken og beskjed om at her er ikke samtykke, og vi innhenter det. Det gjør vi ofte. Det varierer"

Andre har en helt annen arbeidssituasjon:

"I hovedsak kommer sakene med samtykke, politiet er blitt veldig flinke til det. Vi sier vi har oppdratt de godt!"

"Det foreligger retningslinjer om at det skal foreligge samtykke når fra politiet. Om det ikke gjør det, sender vi saken tilbake til politiet hos oss med forespørsel om å innhente samtykke. Det betyr at vi får nesten ingen saker uten samtykke. Det er ikke vår oppgave å oppdra politiet til å gjøre jobben slik. Det er de interne kreftene i politiet som må si at sånn gjør vi det her. Det må være gode rutiner internt i politiet når de går igjennom. Vi kan være veiledende og hjelpe. Men det er ikke jeg som skal si at sånn skal det være. Jeg hadde ikke akseptert å få saker fra politiet uten samtykke. Da er vi ute og kjører med en gang. Sånn vil jeg ikke det skal være."

Den første som får befatning med en sak er tjenestemannen som mottar en anmeldelse. Så går saken til etterforskning, det blir eventuelt avhør av partene eller gjerningspersonen. Det er i denne fasen at den første informasjonen om konfliktråd gis, og samtykke til dette, dersom det vurderes til å være "en egnet sak" for konfliktråd. Her er flere kritiske faktorer:

"Det er klart, sitter det en tjenestemann som ikke har mye tro på det selv, hadde det ikke vært vanskelig å fortelle at "vi har noe som heter konfliktråd, men det tror jeg ikke passer her"... Og da kan det hende du bare hadde nikka og så gikk vi videre. Det har noe med at tjenestemann må ha tro på og kunnskap om dette. Om det likevel ikke er tatt med, så kommer saken til påtalemyndigheten, en av juristene som sitter der, og så vil han eller hun kunne si at denne saken egner seg godt. Da sender de saken til oss, og i stedet for å gå tilbake hele mølla, ta de inn på nytt og

spørre, sier vi at "da gjør vi et forsøk". De sakene som ikke er fullstendig med samtykke men likevel egner seg, de forsøker vi. Kan hende vi ser at det er x som er etterforsker, vi ringer og sier vi har fått denne saken her, kan du ringe og sjekke. Noen ganger har det mer legitimitet om politiet ringer gjerningsperson eller offer. Men veldig ofte får vi også samtykke. Men utvikling gått i positiv retning, flere og flere saker klargjort for megling"

"Det foreligger ikke nødvendigvis samtykke når sakene kommer fra politiet. Og det hender at det foreligger samtykke fra begge parter, men når det kommer til møtet så trekker en av partene seg, det blir for skummelt, nei, jeg følte meg nesten presset av politiet til å si ja... Hos oss får de vite at det er frivillig, og da kan de si nei. Vi kan ta prat om frivillighet og fordeler med konfliktråd, og om de fortsatt ikke vil, så bare returnerer vi saken. Vi tvinger ingen til å komme. Selv om en del unge føler seg nok tvunget, men det er nok foreldrene, de har bare å møte!"

"Vi har vært litt spent på det, hva er det lensmannen informerer om? Hva er det de tilbyr? Hva har de sagt at et slikt møte kan være? Jeg vet at lensmenn har sagt at dette må du søren stille opp på, dette må du ta ansvar for! Og jeg sier, det kan du si, men det kunne jeg aldri ha sagt... Vi pakker det litt inn... Syns det er helt ok at lensmenn kan bruke sitt språk. Når vi har møtt dem ser ikke jeg at det er noe større fra fall i sakene lensmennene har innhentet samtykke på"

"Vi hadde møte med en driftsenhet i politiet i går. Og de tok opp dette med at det er vanskelig å få et samtykke i en travel avhørssituasjon, for eksempel. Og da er det veldig fort gjort å krysse, ja, når du spør en part, ønsker du konfliktråd, så ser de kanskje litt dumt på deg, og så blir de litt redd av det begrepet, og så har politimannen verken tid eller ressurser til å si noe mer om dette her. Og krysser nei. Da har vi på en måte sagt, i en dialog med politiet, om det er en slik ressursituasjon at man ikke har tid til å inngå i dialog med den som inngir anmeldelse, eller kjenner seg usikre i forhold til hva slags informasjon man skal gi, da er det mye enklere å føre på i anmeldelsen, i samråd med parten, at de ikke har tatt stilling til det på nåværende tidspunkt. Konfliktråd er så nytt, og det er veldig vanskelig å ta standpunkt til noe sånn nytt når du er i en slik situasjon at du skal anmelde et lovbrudd som har satt følelsene sterkt i kok"

Det hender at saker kan komme med samtykke som ikke nødvendigvis er reelt:

"Det er til og med folk som sier at nei, vi har ikke sagt ja til å møte...! Så det må vi avklare i forkant, eller når folk kommer til møtet".

"Du kan si at, noen ganger så har vel de her partene ikke helt klart for seg hva dette her innebærer, og blir veldig, veldig overrasket, spesielt dersom saken, straffesaken, er henlagt, og kommer som sivilsak. Det forstår ikke partene, enkelte ganger. De har fått beskjed om at straffesaken er henlagt, og da må vi bruke litt tid på å forklare. Men vi har inntrykk av at det beror på kunnskapsnivået hos de som gjør avhørene. Det er ikke alle i politiet som er like godt informert om hva konfliktråd er".

Dette er en type erfaringer som bidrar til at noen mener det kan være en fordel at det er konfliktrådet som innhenter samtykke:

"fordi vi kan gi bedre informasjon om hva et meglingsmøte kan gå ut på, enn politiet".

Erfaringene man gjør seg i forhold til politiet varierer altså, fra

"Restorative justice- tanken er treig å innarbeide i politiet. Man er så oppfostra med straffetanken".

til

"De [politiet] virker kjempeflinke, de fleste".

Felles er imidlertid en observasjon av endring, i retning av at flere og flere saker kommer med samtykke. Videre, at politiet blir bedre og bedre informert om gjenopprettende rett og konfliktråd.

3.10 HVA SKJER I ETTERTID

Hva som skjer med deltakerne i etterkant av et konfliktrådsmøte, finnes det ingen systematisk registrering eller oppfølging av. Utover det å følge opp eventuelle avtaler, er det lite informasjon omkring hva som skjer i etterkant av møtene, ei heller hvilke erfaringer folk har gjort seg med selve møtet. Flere konfliktrådsledere kan fortelle at de får tilbakemeldinger, og stort sett begeistrede sådanne. Det kan være folk de møter i byen, eller at folk ringer dem. De fleste sier imidlertid at de vet lite om hva som skjer i etterkant.

"Vi følger opp til avtalen er innfridd. Men når avtalen er innfridd, så har ikke vi noe mer med saken å gjøre".

"Vi har faktisk ikke kunnskap om hva som skjer i ettertid i det hele tatt. Det er det det jobbes med nå fra sentralt hold. Det har vi faktisk ikke kunnskap om i det hele tatt".

"Noen kolleger har kjørt brukerundersøkelser. Men det er ingen systematikk, og ikke noe alle har gjort. Noe vi ønsker skal gjøres, er å få en skikkelig brukerundersøkelse. Den måten vi får tilbakemeldinger på er muntlig, det kan være gjengangere som kommer inn, og gir uttrykk for at de fikk god hjelp sist. Negative tilbakemeldinger kan man også få, presseoppslag. Men det er veldig lite."

Ut fra hva man registrerer på møtet, gjør imidlertid mange konfliktrådsledere seg tanker omkring hvilket utkomme møtene har hatt, på spørsmål fra oss.

"Noen ganger opplever vi at partene omfavner hverandre etter møte, de går ut sammen, de kommer inn fra hver sin kant i rommet, er sinte på hverandre, og går ut sammen, bortover gangen, kanskje enige om å ta en kopp kaffe."

"Du ser det etter at partene går ut av møtet, fornøydheten. Her har det skjedd noe. Her har det skjedd en prosess. Her har det skjedd noe som gjør at partene er fornøyde. Og fornøyd betyr ikke at man får 100.000 kroner, men at man er faktisk fornøyd med resultatet: jeg var med på å bestemme hvordan det skulle bli, jeg fikk sagt hva jeg ville, jeg fikk faktisk noe igjen, jeg har gitt og tatt litt"

"Vi vet at det skjer noe når folk setter seg ned ansikt til ansikt, og man hører på hverandre. Og det er jo partene sitt møte, det er de som hele tiden kommuniserer. Vi er prosessledere som meglere, kommer med spørsmål, og hjelper partene til å snakke i lag. De fleste gangene ser vi at dette fungerer, ser både følelsesmessig og hører, det skjer noe med personene. Men vi har ikke noe sånn forskning på resultat over tid. Det vet vi ikke noe om".

Flere snakker om betydningen av det som skjer mens megler skriver avtalen, etter at møtet er over som sådan:

"Noen ganger når vi skriver avtaler, vi skriver avtaler i meglingsmøter med partene tilstede, da trekker du deg litt tilbake og skriver, og da hører du litt på småpraten mellom partene om dette har gått bra eller ikke. I de fleste avtalene kommer vi fram til avtaler som innfris. Når du skriver

avtale er det en mer avslappet stemning, da er du ferdig. Og da merker du om det har vært en god avtale eller ikke”.

Samtidig påpeker også de fleste at *”det er ikke alltid det som skjer i møtet som er det viktigste”*:

”For en tid siden satt jeg med en åpen sak, partene fikk ikke til å gjøre avtale, og meglingen ble brutt. Men akkurat da de går ut av meglingsrommet, og jeg sier, da lukker jeg den her saken. Nei, sier klager. Hold den bare en stund, så ser vi litt. Jaha, tenkte jeg. Når kan jeg ta kontakt med deg igjen, spurte jeg. Jo, 5.mars. Da ringte jeg ham og hørte hvordan det gikk, og da begynte han å le. Så sier han, jo, nei den saken, vi har ordnet opp selv. Det var isvegg mellom dem da de gikk ut. Det var sånn at de hadde koner fra samme land, så de møttes i samme sammenhenger, festivitats. På en sånn fest over et par øl, var de blitt enige om at de hadde oppført seg som to store idiotiske guttunger. Og de ble enige om å skrive avtale dagen etterpå når de var edru, og da hadde de tatt et ark og skrevet en avtale som så nesten akkurat likedan ut som våre avtaler ser ut. Med navnene sine, betalingsavtale. Grunnen til at han lo når han ringte, var at han satt med åtte tusenlapper i lommen som han nettopp hadde fått av han andre karen, og da var avtalen innfridd. Jeg kan ikke føre på saken at den ble løst i konfliktrådet...”

Tallfesting av antall inngåtte og eventuelt holdte avtaler sier imidlertid lite om virkningen av møtene. Det understrekes at det er prosessene som er viktig, prosesser som kan fortsette å arbeide lenge etter at både møtet er avsluttet og eventuelle avtaler innfridd – eller ikke innfridd.

Enkelte gjør seg betraktninger omkring forhold som kan ha betydning for det inntrykket man sitter igjen med som megler:

”Det er mye oftere folk går ut av meglingsrommet og er godt fornøyd der og da. Men det er en liten hake med det, man kan få en liten kick av adrenalinet, i meglingsprosessen. Uka etterpå, hvordan føles det da?”

Ja, hvordan føles det uka etterpå? Eller et halvt år etterpå? I de neste kapitlene vil vi bevege oss til det datamaterialet vi har produsert ved deltakelse på møter, samtaler med deltakerne, og til slutt spørreundersøkelsen.

4. FORTELLINGER OM MØTER, OG BEGYNNENDE REFLEKSJONER

4.1 DELTAKERE PÅ KONFLIKTRÅDSMØTER OM VIRKNINGENE AV GJENOPPRETTENDE RETT

"Det har vært en stor forandring, egentlig. Før møtet syns jeg han var en stor kukk. Unnskyld språket. Har aldri likt han. Men jeg kom litt nærmere han på møtet, liksom. Nær bekjent nå."

(påklaget)

"Konfliktråd går på mye dypere ting enn paragrafer. Det kan løse masse saker. Kan absolutt råde folk til det."

(påklaget)

"Konfliktråd, det er jo, det er enkelt, bra og effektivt. Det er lett vint. Du får sagt det du vil, hører på hva motparten sier, du lærer mer om saken, du har anledning å få det ut av verden. Det er en stor vekt som går av skuldrene dine når du går ut døra der! Jeg dro med en helt annen følelse derfra enn når jeg kom, liksom. Det vil jeg absolutt anbefale. Jeg var irritert når jeg kom. Alt var kjedelig. Når vi dro igjen, var det sånn, aaa, jeg vil ned til Stian [kompis], jeg, og sånn! Mye bedre humør etter konfliktrådsmøtet. Ting begynner å gå på skinner igjen."

(påklaget)

"Jeg ville sagt at man blir ferdig med saken, om det ikke er en veldig innviklet sak. Sånne saker da, som den jeg opplevde. Så vil jeg si at da får du hørt hva motparten har som begrunnelse, og får si unnskyld. Du blir ferdig med saken."

(klager)

"Konfliktråd er et sunt alternativ. Jeg fikk sagt det jeg ville si og mer til. Ikke noe å sette fingeren på. Åpenheten var veldig grei, få luftet ulike meninger. Det er ikke i alle sammenhenger det er slik! Jeg ville valgt det igjen. Kan man oppføre seg som voksne og slå av en prat er det det beste. Det er bare å legge kortene på bordet. Hardt og brutalt, men grunnleggende."

(påklaget)

"Jeg ville anbefalt det til andre. Både for ikke å få straffereaksjon, og for å få ordne opp med de folka. Det vil stå på framtidige papirer og ødelegge

mye for deg i framtida. Derfor vil jeg si at folk burde gjøre det [velge konfliktråd]."

(påklaget)

"Håper det er flere som kan få ordnet det på denne måten, atskillig bedre enn rettsapparatet. Neida, nå har det gått så lenge at jeg tror ikke han henger seg opp i det lenger. Du må nå bare anbefale det til andre! Det er jo forferdelig å skulle gjennom rettsapparatet, og skillet blir enda større kan du si, på en måte. Ja."

(klager)

"At du kan sette deg ned og snakke sammen, finne ut at vedkommende ikke er så fæl person som du trodde. Om du går rettens vei blir det fort at det blir mer aggresjon mellom dem det gjelder. Går du via konfliktråd, er det mulig å løse opp i sinne, holdt jeg på å si. Følte meg mye mer komfortabel etter møtet".

(påklaget)

"Jeg var litt i sjokk over at hun [klager] følte som hun gjorde. Jeg syns det var kjempebra at vi fikk det møtet. Jeg visste ikke hva konfliktråd var, jeg trodde det var noe doms- lignende greier jeg! Men det var det jo ikke i det hele tatt. Det var veldig koselig, faktisk. Selv om jeg var litt spent i første. Og det var veldig koselig at det endte som det gjorde. Jeg ble veldig positivt overraska. Det var veldig tungt i første å snakke om det. Men det, jeg ble veldig mye lettere inni meg når jeg fikk det ut, at alle fikk vite hvordan vi hadde hatt det, liksom. Jeg følte jeg kunne si akkurat det jeg mente der [på møtet]. Jeg ble veldig sliten... og grua meg skikkelig! Men det var positivt. Jeg ville anbefalt andre konfliktråd, i hvert fall prøve det, fordi du får sagt det du vil, og de verken holder med deg eller er mot deg, de som holder det. Og de kommer med, de hjelper deg på vei, liksom. De forteller det litt, hvordan ting kan bli bedre, hvordan alle skal oppføre seg mot hverandre, og ikke bare sitte og kjefta en ned. At ting blir mye lettere løst sånn, enn på andre måter."

(klager)

"Fikk et bedre inntrykk av dem [klagerne i saken]. De var samarbeidsvillige og ikke så kverulerende. De ville ordne opp. Føler det er en bedre stemning mellom oss, ikke sure blikk og sånne ting. Jeg ville valgt konfliktråd på nytt, og rådet andre til det. Det er en fordel på grunn av framtiden, det blir slettet etter to år, i stedet for å ha prikk på rullebladet. Du får ut det du har lyst, følelser, får sagt det du vil. Det løser konflikten på en veldig bra måte."

(påklaget)

"Jeg ville valgt konfliktråd igjen. Det er en enkel vei ut. Lettere enn å blande inn politi, for eksempel."

(påklaget)

"Ville trolig valgt konfliktråd igjen, det kommer an på situasjonen. Akkurat her syns jeg han fortjente å si det han skulle si. Jeg var litt interessert i å høre versjonen hans også. Den var litt forskjellig fra det jeg oppfattet."

(klager)

De aller fleste deltakerne vi snakket med, kom med utsagn av typen ovenfor. Disse utsagnene går rett på sak, og kan fungere som et svar i seg selv på tematikken "virkningene av gjenopprettende rett". Det er den store overvekten av denne typen utsagn som gjør at vi trygt konkluderer med at konfliktråd er verd å satse på – det er rett og slett bare snakk om å videreformidle det informantene har fortalt oss. Både i dybdeintervjuene og spørreundersøkelsen rapporterer den store hoveddelen av deltakerne at møtene har bidratt til bedring av relasjonene mellom partene, og vært ledd i prosesser der man får lagt hendelser bak seg. De aller fleste vil anbefale bruk av konfliktråd til andre som kommer opp i lignende situasjoner. Deltakere beretter at de har fått sagt det som er viktig for dem i sakens anledning, fått en annen forståelse av "motparten" så vel som det som har skjedd, og et bedre grunnlag å gå videre på. Særlig i saker som omhandlet vold i nære relasjoner uttrykte ikke minst klager glede over å slippe det de omtalte som påkjenningene ved gå gjennom det strafferettslige systemet. Særlig i disse sakene har det vært avgjørende for klager at det ble inngått avtaler som viser at påklagede virkelig er villig til å gjøre en innsats for å få til endring, og ikke minst, at avtalene ble holdt. Generelt, møtets meningsinnhold er ikke statisk, det vil avhenge av, og forandre seg, ut fra hva som skjer i etterkant av møtet.

Gjenopprettende rett har en ambisjon om å gi rom for kompleksiteten i hendelser. Parallelt med at kompleksiteten i hendelser gis rom, blir det også vanskeligere å se virkeligheten og mennesker i svart-hvitt. Idet ens forståelse av andre menneskers beveggrunner og reaksjoner øker, legges grunnen for at forenklede fiendebilder kan forsvinne, og den angsten slike skremmebilder kan medføre. Og grunnen legges for at man kan forstå omfanget av, og konsekvensene av det man eventuelt har gjort: det har berørt levende, tenkende, følende mennesker med et ansikt. Å møte en annens ansikt på denne måten, og lytte til hva som står på spill for dette mennesket, kan fungere som et imperativ til

endring, til revurdering av ens handlinger og oppfatninger. Når mennesker møtes på denne måten, kan det være utgangspunkt for en begynnende reparasjon av skade. Datamaterialet vårt viser at dette er ikke bare teori, det er erfaringer våre informanter kan formidle. Med andre ord, datamaterialet indikerer at de løftene som gjenopprettende rett bærer i stor grad innfris, og at konfliktrådet er en ordning det er verd å satse på.

Studien vår har imidlertid også avdekket variasjoner som er like viktig å videreformidle, for å kunne drøfte aspekter ved gjenopprettende rett som bør drøftes i en satsing. I de neste kapitlene vil vi berette litt mer fra konfliktråds-møter vi har deltatt på. Vi vil legge fram tråder, som vi siden vil komme tilbake til og nøste sammen i de avsluttende drøftingene. Materialet er anonymisert, og detaljer kan være endret i samme hensikt. En del saker kunne ha enkelte ytre likheter, noe som betyr at selv om en megler skulle synes å kjenne igjen en sak, er det ikke sikkert det er tilfelle. Vi vil også understreke for de meglernes som leser denne rapporten, at de har fått utrolig mye ros av deltakerne, uavhengig av møtets utfall.

4.2 TO SAKER, INGEN INTERVJU

I den ene saken hvor ingen ville snakke med oss, var det to unge kvinner som vanket i det samme vennemiljøet, men uten å være nære venninner. Den ene hadde angrepet den andre fysisk på byen, etter å ha opplevd seg provosert. Det gjaldt kjærestes som var blitt "stjålet" og andre dype følelser. Begge var beruset. Hun som ble angrepet måtte på legevakta for å sy. Det endte opp med en straffesak som ble overført til konfliktrådet, hvor det ble arrangert et vanlig meglingsmøte, med kun de to partene til stede samt en megler. Før møtet satt jentene på hver sin side av rommet hvor de ventet på megleren, og de så ikke på hverandre. Etter møtet kunne megleren og jeg observere dem fra vinduet, hvordan de ruslet småpratende bort sammen.

Ingen av de unge kvinnene tok telefonen når jeg ringte gjentagende ganger i dagene etter møtet, de svarte heller ikke på sms eller beskjeder jeg la igjen på svareren. Selv om vi ikke vet hvorfor, må vi anta at slik slikt er klart signal om at de ikke ønsket å snakke med oss. Ut fra det vi så på møtet, så det ut som om det skjedde en tilnærming. Møtet munnet ut i en opp og avgjort avtale, og jentene tar hverandre i hendene med brydte smil. Vi var vitner til at en dialog ble begynt, som bokstavelig talt fortsatte utenfor meglingsrommet, idet jentene gikk hjem

sammen. Deretter kan vi bare gjette. Vi kan gjette at jentene syntes det var en trasig episode: begge viste tegn på å være brydd på møtet over det som hadde skjedd, og lettet da møtet var over. Kanskje var de veldig glade for å kunne legge det hele bak seg, slippe å tvære det hele ut i langdrag i dialog med oss. Det kan også hende de rett og slett ikke likte oss, og ville unngå mer kontakt. Ingen vet. Når vi nevner denne saken, er det fordi den underbygger et mønster om at *noe skjer* på møtene. I dette tilfelle fra å stirre i taushet i hver sin retning, til dialog.

I den andre saken var det en svigermor og svigerdatter involvert. Saken gjaldt legemsfornærmelse med skadefølge, brudd i kinnbein og hjernerystelse. På møtet var kun disse to tilstede, i tillegg til to meglere, kvinne og mann. Noe som var spesielt i denne saken, var at partene var uenige om saksforholdet. Vi ble informert av konfliktrådsleder i forkant om at dette ikke er helt i tråd med generelle retningslinjer for saker som er egnet for konfliktrådsmegling. Svigerdatter mente seg uskyldig, svigermor falt på fjeset på grunn av drikking, sa hun. Hun hadde bare prøvd å få svigermor til å sette seg ned i sofaen, og det at hun dyttet ville aldri ført til slike skader om ikke svigermor hadde vært så full og agitert. Svigermor mente derimot hun fikk et knyttneveslag i ansiktet. Ingen av dem vek en tomme fra sine respektive, og sprikende, forklaringer.

Svigerdatteren uttrykte redsel og sinne for at barnevernet skulle ta fra henne barnet. Hun hadde nemlig tidligere brukt narkotiske stoffer, men hadde arbeidet hardt for å komme seg ut av det, sa hun. Nå mente hun at svigermor hadde kontaktet barnevernet og løyet på henne, sagt at hun ruset seg igjen. Dette var hun meget oppbrakt over. Hun uttrykte også ambivalens i forhold til deltakelse på møtet. Hun sa at advokaten hennes mente at saken ville blitt henlagt på grunn av bevisets stilling, men at hun stilte på møtet fordi mannen hennes ville det. Hun forteller hvordan barnevernet var kommet inn i bildet i kjølvannet av det som har skjedd, og hvordan hun holdt på å ruinere seg på advokatutgifter. Hun tør blant annet ikke møte barnvernet uten advokat, og holder på å slite seg ut på å slåss mot systemet.

Svigerdatteren var klar i talen, hun hadde kronologien på det som hadde skjedd i orden. Svigermoren derimot slet med store hukommelsesmessige hull, så vel som kronologien i det hun forteller. Hun får rikelig med tid til å uttrykke seg, og hjelpende spørsmål blir stilt, men likevel er det hun forteller så usammenhengende at det var vanskelig å få noe inntrykk av hennes versjon, annet enn påstanden om knyttneven, og en benektelse av at hun har ringt barnevernet. En benektelse svigerdatter ikke tror på. Inntrykket man får av svigermoren på møtet,

synes å underbygge svigerdatterens påstand om voldsomt alkoholforbruk, noe som kunne forklart mangelen på sammenheng og alle hullene i det hun beretter. Hun er ikke beruset på selve møtet, men stort alkoholforbruk over lengre tid kan gi slike langvirkninger. Men vi vet ikke. Uansett, hva som faktisk hadde skjedd var like uklart etter møtet som før møtet, og partene virket like sinte på hverandre.

At disse kvinnene ikke ville snakke med oss, kan man gjøre seg tanker omkring. Vi vil anta at her satt man så dypt i problemer at man ikke maktet tanken på å skulle snakke med oss. Det "systemet" som svigerdatteren refererte til, som hun opplevde holdt på å ta livet av henne, er også noe vi kan ha blitt ansett som del av. Men igjen, ingen vet.

Imidlertid er det et forhold i denne saken som vi faktisk kan si noe om. Vi har også sett det samme i andre saker vi har fulgt, og det synes som om et mønster tegner seg: Nemlig problematikk knyttet til at partene ikke er enige om saksforholdet. De eksisterende retningslinjene tilsier at straffeskyld skal ha blitt erkjent i politiavhør før en sak overføres konfliktråd. Vi er imidlertid blitt fortalt at det kan være fristende for politiet å sende andre saker også til konfliktrådet for "å se hva som skjer". Men fra det vi har observert, synes det ikke å være gunstige forhold for noe tilrettelagt møte når partene er så uenige om hva som har skjedd som her. Tvert imot synes det å være større fare for at spesielt offeret i en sak kan risikere å oppleve en ny krenkelse.

Noen vil kanskje si, men uenigheter er det jo, og er ikke en hensikt med møtet å få fram ulike perspektiv og erfaringer? Jo, men dette står ikke i motsetningsforhold til at det skal være erkjent straffeskyld i en straffesak, og at etterforskningen skal være både grundig, klar og ferdig. I et konfliktrådsmøte er det partene selv som skal sette ord på det de har opplevd. Samtidig er det noen dimensjoner her vi trenger å begrepsfeste for at vi ikke skal blande kortene. For å kunne gjøre de drøftingene vi trenger å gjøre, må vi bygge opp et begrepsapparat. Begrepene vil vi hente fra noe som kalles *kritisk realisme*.

4.3 KRITISK REALISME - NOEN NYTTIGE BEGREP

I kritisk realisme snakker man om noe som kalles henholdsvis *intransitive* og *transitive kunnskapsdimensjoner* (Bhaskar 1975). En grunnleggende tanke i kritisk realisme er at verden er uavhengig av det vi tilfeldigvis måtte tenke og tro om verden. For eksempel, da vi gikk fra å tro at jorda er flat til å tro den er rund, er

det liten grunn til å tro at jorda i seg selv endret form. Vitenskapens teorier er en del av det som kalles den transitive dimensjonen, fordi teoriene omhandler et "noe": "Rival theories and sciences have different transitive objects (theories about the world) but the world they are about – the intransitive dimension – is the same; otherwise they would not be rivals" (Collier 1994:51). Menneskers fortellinger om hva som har skjedd i et konfliktrådsmøte, hører også til den transitive dimensjonen. På samme måte som vitenskapens teorier, *omhandler* det folk beretter på et konfliktrådsmøte ett eller annet.

Vi vet at folk kan ha ulike perspektiv. En person som har sett et bord fra siden, har observert andre aspekter ved bordet enn den som bare har sett det rett ovenfra. Og det man først tror er knust glass, kan vise seg å være is når man ser nærmere på det. Videre, hvordan vi tenker, forstår og føler det vi har opplevd, kan og vil variere over tid. Dialog med andre mennesker er en anledning til å gå igjennom våre forståelseshistorier, gjøre dem rikere, og lære mer om både andre menneskers perspektiv, virkeligheten og en selv. Skirbekk snakker om noe som kalles "re-description", eller på norsk, "gjen-beskrivelse". Dette er forståelsen av hvordan det å tilegne seg nye teoretiske rammeverk kan gi oss en mulighet til å endre våre forståelser av hvem vi er, og hva slags virkelighet vi forholder oss til. Det omhandler at et menneskes livsverdener kan beskrives, og derved oppfattes, på helt andre måter (Skirbekk 2002). Da den språklige vendingen fant plass i samfunnsvitenskapen på 60-tallet, fant en generell endring sted, fra en forståelse av språket som noe som *representerte* virkeligheten, til en forståelse av språket som noe som *skaper* virkeligheten (Eide 2005). Når livet forstås som "språklig komponert", er det en forståelse som også har en implikasjon: nemlig at livet kan omskrives, omformuleres, omkomponeres. Der mennesker inngår i dialog, legges det samtidig til rette for nettopp slik omkomponering, og derved endring. Denne forståelsen ligger implisitt i gjenopprettende rett.

Det relative ved virkeligheten er viktig. Kritisk realisme benekter ikke dette. Men kritisk realisme retter fokus på det enkle faktum at *vi kan ta feil*. Jeg kan slå foten min på et bordben fordi jeg ikke visste at bordbenet var der. Det jeg trodde om virkeligheten, var altså ikke riktig. Eksistensen av ulike perspektiv og det foranderlige ved erfaring aldri kan fjerne at det er et *noe* erfaringsberetninger dreier seg *om*. Det betyr at selv om det på ett plan er riktig å snakke om at ulike mennesker har ulike sannheter, så har man ikke bare med relativisme å gjøre. Det fins også en dimensjon som gjør det mulig å snakke om løgn. Enten tok x kvelertak på y, eller så gjorde x det ikke. Enten var x ved bensinstasjonen på mandag, eller x var det ikke. Når en sak oversendes konfliktrådet som *straffesak*,

ser det ut til å være viktig at partene er enige om denne type aspekter ved saksforholdet. Dersom straffeskyld ikke er erkjent i forkant av møtet, ligger det heller ikke til rette for forsoning. Dette har vi sett i flere saker vi har deltatt på.

Vi har sett at dette med håndteringen av relativisme, "sannhet" og "usannhet", er en utfordring for meglerne. Samtidig er deres håndtering av dette avgjørende for de prosessene som utspiller seg. Dette vil vi gå nærmere inn på i neste avsnitt.

4.4 PETTER OG JON, SANNHET OG RELATIVISME

"Petter" var blitt banket opp av "Jon" på en fest hvor alkohol også hadde vært med i bildet. Fest og alkohol er noe som ofte har gått igjen i mange av sakene vi har deltatt på. Petter hadde anmeldt saken til politiet, og politiet hadde sendt saken over til konfliktrådet, med samtykke fra både Petter og John. Siden flere på ulike måter hadde vært involvert i eller berørt av hendelsesforløpet, ble det arrangert et Stormøte, hvor flere av fest-deltakerne var til stede: venner av Petter, og venner av John. Det var to meglere tilstede, kvinne og mann. Da møtet startet opp, var det ikke helt klart for meg hvem som var hvem, men etter noen minutter begynte jeg å forstå hvem som var påklaget ut fra anklagene som ble gjort. Det var ingen tvil, det var Petter som var påklaget i saken.

Jeg var til stede i tre kvarter på dette møtet, før det plutselig går opp for meg at jeg hadde misforstått totalt. Petter utbrøt nemlig plutselig svært indignert til John: *"du får det til å høres ut som om jeg er skurken her!"* Petter fortsatte med å referere til politipapirene, hvor de påførte skadene var listet opp, som bevis. Dette brukte han mye tid på, og hadde det ikke vært for konteksten det hele fant sted i, ville jeg kanskje tenkt at *"hva er vitsen med all denne oppramsingen, og tar det ikke snart slutt?"* Imidlertid, jeg skjønnte at han hadde et behov for virkelig å understreke at det faktisk var *han* som var klager i denne saken, og at det som hadde skjedd faktisk var graverende vold.

Petter opplevde et behov for "objektive bevis", en funksjon politirapporten fikk. Via politirapporten impliserte han også "vitner", at det fantes andre mennesker som gikk god for hans versjon. At flere er av samme formening som en selv, er noe som generelt fungerer som en indikasjon av "riktighetsgraden" (Eide 1997). Det fungerte også: nettopp fordi Petter tok dette grepet, ble det klart for meg at det slett ikke var Petter som var påklaget. Men Petters oppramsing førte også til at meglerne vennlig kommenterte til Petter at de var ikke her for å tematisere

politirapporten. "Det er min sannhet og din sannhet, det er mange sannheter. Og det er disse vi er her for å utforske" ble Petter fortalt. Oppramsingen av "fakta" syntes å bli oppfattet som et sidespor, noe som sto i motsetning til å snakke om erfaringer og følelser. Men står "fakta" i et motsetningsforhold til erfaring og følelser?

I fenomenologien snakker man om erfaring som noe som omfatter både *den som erfarer*, så vel som *det som erfares*. Her sier man at å gjøre et skille mellom den som erfarer og det som erfares ikke er mulig. Det blir som å skulle skille synet fra øyet, med andre ord en håpløs abstraksjon. Når man snakker om følelser, tenker man i vårt samfunn lett på dette som noe indre, noe mentalt, noe individuelt. Men i antropologien er man opptatt av hvordan følelser bestandig er et svar på noe, de henger uløselig sammen med en "ytre" virkelighet. På den måten er følelser også et sosialt fenomen. Ikke bare er tanker og følelser aspekter ved hverandre, men tanker er bestandig *omkring noe*, og følelser er bestandig et *svar på noe*. Når partene skal snakke om sine erfaringer og følelser, er ikke dette fenomen som eksisterer uavhengig av den hendelsen/de hendelsene som ligger til grunn for møtet. Det kan være det faktum at man er blitt banket opp, så vel som det faktum at det eksisterer en politirapport. Med et slikt utgangspunkt, blir det meningsløst å skille "fakta" fra "følelser".

I samtale i ettertid av møtet sier Petter:

"Forstår ikke helt at det [politirapporten] ikke ble tatt opp. For det er det som gjør at vi sitter der! Det er den saken som gjør at vi sitter der, hvorfor bruke masse tid på å diskutere fram og tilbake? For min del er jo ikke saken ferdig i den forstand at den ble dokumentert, hva som var sant eller ikke. Vi ble enige om å bli uenige. Men poenget kom jo ikke fram i saken. Det forblir hemmelig for alle andre enn meg og påklaget og politiet i papirene. Så hvorfor ikke dele fakta, det er et spørsmål jeg stilte meg selv. Det savner jeg".

Det Petter sier til meg i ettertid av møtet, dreier seg ikke bare om at han ikke fikk snakket om politirapporten. Det dreier seg om en etterlysning av at også andre kunne stadfestet og bekreftet den sannheten han prøvde å formidle. En slik bekreftelse fikk han ikke, fordi møtet tilhører jo partene, og det er så mange sannheter... En tematisering av en politirapport retter kanskje også et ubehagelig fokus mot en noe schizofren sameksistens med nettopp det ordinære strafferettslige systemet. Konfliktrådsmøter skal jo være "et alternativ".

I saken med Petter, som i de aller fleste sakene vi deltok på, blandet meglerne seg lite opp i dialogen. Møtet var i høyeste grad partenes. Men den ene parten, påklagede, hadde kuppet "virkeligheten". Når jeg kunne misforstå så grundig hvem som var påklaget og klager, var det fordi visse empiriske forhold bak møtet ikke ble tematisert. Med empiriske forhold mener jeg det faktum at John hadde banket Petter, og at Petter hadde anmeldt John til politiet. Meglerne kom imidlertid med små innspill, som dreide seg om å understreke det relative ved sannheten. De åpnet for legitimiteten av ulike perspektiv. Samtidig skjedde det en relativisering av fenomenet "sannhet" langt utover det faktum at hendelser erfares ulikt og har ulikt meningsinnhold for ulike mennesker. Men vi har med noe mer komplekst å gjøre enn bare "din sannhet" og "min sannhet". Enten laget X blåmerkene rundt halsen på Y, eller X gjorde det ikke.

Meglerne relativiserte ikke det som sto i politidokumentene som sådan, det ville heller ikke vært i tråd med konfliktrådenes prinsipper/retningslinjer. Men i forsøket på å få fram deltakernes "tanker og følelser" i forhold til det som hadde skjedd, skjedde det en dreining i samtalen mellom partene, som slo ut som gunstig for Jon, men ikke gunstig for Petter. Man kan ha all verdens med retningslinjer, men vi har her å gjøre med en balansegang som er alt annet enn lett. Det skal være deltakernes møte. Hvilke implikasjoner skal det ha for meglers rolle? Det finnes ikke fasitsvar. Men det er helt klart at meglerne har en enorm innvirkning på det som skjer på et møte, enten det er i form av aktiv deltakelse, eller passiv tilstedeværen. På samme måte som det ikke fins nøytrale begreper, fins det heller ingen nøytral meglersrolle.

4.5 POLITIETS ROLLE

I neste sak vi vil presentere, var det kun klager og påklager tilstede, i tillegg til to meglere, to kvinner. I løpet av møtet kommer det fram at flere hadde vært involvert i å banke klager enn den ene som var blitt tiltalt. Dette var både klager og påklaget enige om. Han som ble tiltalt, og som stilte på konfliktrådsmøtet, hadde foreldre fra Pakistan. Det hadde ikke de andre som de mente var involvert i hendelsen. Om hudfarge hadde noe med dette å gjøre, vet ikke vi noe om. Men det er et faktum i seg selv at disse mennene var av den oppfatning, særlig påklagede, som eksplisitt snakket om rasisme i samtale med meg i etterkant:

"Politiet behandler utlendinger dårlig. Jeg er ikke den første som blir behandla sånn".

Igjen, vi kommer overhode ikke med noen påstander om rasisme, vi formidler bare deltakernes erfaringer som fenomen i seg selv. Hendelsen som hadde utspilt seg, hadde ikke noe med rasisme å gjøre. Men den fant sted i et samfunn med spenninger knyttet til etniske skillelinjer, som det ble nærliggende for partene å tolke det de observerte inn i.

Selve konfliktråds møtet mellom disse to mennene ble imidlertid et møte begge omtalte som *"helt ok"*:

"Det var slik jeg hadde tenkt det skulle være. Syns det gikk greit. Megler var ganske bra til å prate og megle". (påklaget)

Videre ville begge ha anbefalt konfliktråd til andre som kom i samme situasjon som dem:

"Det er en enkel vei ut, lettere enn å blande inn politi, for eksempel"
(klager)

Og:

"Syns han (påklagede) fortjente å si det han skulle si også. Litt interessert i å høre versjonen hans. Jeg var nok med for å gjøre det enklere for hans del". (klager)

Deltakerne var fornøyde med både møtet og meglerne, altså med alt som foregikk i konfliktrådets regi. Men at mannen med farget hud ble stilt til ansvar, ikke de andre, hadde ringvirkninger inn i miljøet til påklagede i etterkant på måter som ikke var gode. Dette bidro til noe tilspissing av skillelinjer og spenningsforhold i relasjoner. Ikke blant partene på møtet, men etterpå blant folk i lokalsamfunnet. Ikke dramatisk, men dog en utilsiktet og uønsket virkning. Det som utspilte seg på selve konfliktråds møtet, var bare en del av de prosessene som hadde betydning for utfallet av møtet. Forarbeidet er noe som er blitt understreket som alfa og omega i dette feltet. Her ser vi at forarbeidet begynner allerede hos politiet.

Man snakker ofte om konfliktråd som et *"alternativ"*. Vi har sett at begrepet *"alternativ"* lett kan forlede en til å glemme at et konfliktråds møte foregår i en kontekst, en sammenheng. Men de prosessene som utspiller seg på et konfliktråds møte har begynt lenge før saken ble oversendt til konfliktrådet. De fortsetter også langt utover det noe forskningsprosjekt kan følge opp. Utallige meglere og konfliktrådsledere i dette prosjektet har snakket om betydningen av forarbeidet, de forberedelser som gjøres før konfliktråds møtene. Forarbeidet er svært viktig. Men forarbeidet dreier seg ikke bare om hva meglere og konflikt-

rådsledere gjør i forhold til en konkret sak. Der gjenopprettende rett brukes som alternativ til straff, er politiets avhør og de vurderinger påtaleansvarlig jurist gjør en del av dette forarbeidet, noe som har betydning for hva slags prosesser som kan settes i gang, og hva slags rom som kan åpnes opp for god dialog. Når man skal se på virkningene av gjenopprettende rett, kan man ikke se på et konfliktrådsmøte isolert, eller bare på konfliktrådets ansvarsområder. Her er imidlertid noen gråsoner, hvor vi ser at konfliktrådene opererer ulikt.

En konfliktrådsleder forteller at

"Ideelt sett skal saken være etterforsket før den kommer til oss, og at skyldspørsmålet skal være klart. Men det er dessverre ikke alltid sånn"

Noen andre konfliktrådsledere kan fortelle at:

"Vi får en del saker fra politiet, fra en del saker som ikke er så alt for godt etterforsket, og hvor meglernes må passe på rettssikkerheten i det. [] Vi må passe på hele tiden at det ikke skjer strukturelle overgrep. Fikk en sak i går der megleren hadde sendt hjem den ene, alle var enige om at han ikke hadde noe der å gjøre. Alle var enige om at han var uskyldig... Men han sto i saken fra politiet sin side. Det hadde nok ikke tatt mange ordene før politiet hadde fått samme informasjon..."

Generelt blir vi fortalt at konfliktrådene ikke skal drive etterforskning, og at når straffesaker oversendes konfliktrådet, er partene allerede er gitt.

"Vi etterforsker ikke. Vi tar opplysningene vi får. Og partene er gjerne definert som klager og påklager. Eller gjerningsperson og offer om du vil".

"I en straffesak fra politiet, så er forholdet gitt. Selv om vi ser i papirene at her var en gutt som heter Nils inne i bildet, er vi varsomme med å spørre "hvorfor er ikke Nils her". Vi etterforsker ikke. Men vi er åpne for å spørre partene om det er andre som er viktige for dere å ha med som støtte- eller berørte personer"

Noen kan imidlertid berette om en litt mer aktiv rolle i forhold til det å oppspore parter, ikke bare støttepersoner:

”Det hender at vi ser at andre har vært inne i bildet, da ringer vi juristen og sier, her er flere parter med, hva er grunnen til at vi bare har fått den ene? Og da kan det være at den andre har så mye på seg at han får saken på vanlig måte hos politiet. Det kan også være at saken er blitt splittet og havnet hos en annen jurist, og at vi får sporet den opp, og ettersendt den andre saken”.

Der terskelen for dialog mellom politiet og konfliktrådet er lav, synes det å være gunstig i forhold til å kvalitetssikre. Men for å identifisere denne type forhold, at det har vært flere parter inne i bildet enn det som framkommer av sakspapirene, og at det kanskje er noe som bør avklares med politiet, behøves også grundige samtaler med partene i forkant av møtet.

4.6 INGERS VALG

Inger var blitt banket av mannen sin. Saken ble anmeldt da hun ble innlagt på grunn av skader han hadde påført henne. Det gikk en tid, så kontaktet politiet henne. Det var da konfliktråd ble foreslått. Og kvinnen forteller om det på denne måten:

”Det var ikke mitt forslag i begynnelsen [konfliktråd]. Politiet hadde fått høre av han [ektemannen] at jeg var plaget av sjalusi, og spurte meg om jeg ville trekke saken. Det opplevde jeg som en krenkelse, at de ikke var på min side. Da jeg ikke ville trekke saken, foreslo de konfliktråd”

Denne kvinnen satt med et inntrykk av at dersom hun ikke valgte konfliktråd, risikerte hun at saken ble henlagt. Hun opplevde det som om eneste måten å få markert overfor samboeren at det som hadde skjedd ikke var ok, var å la saken gå i konfliktråd. Noe annet ville være å gamble med muligheten for eventuell henleggelse, trodde hun.

”Jeg fryktet at det skulle bli henlagt. Man hører det hele tiden via media, masse slike saker som henlegges. Tenkte at min sak også ble det, det gikk så lang tid, og jeg ble så usikker. Så når han politimannen ringte tenkte jeg at de kanskje tenkte å henlegge det”

På spørsmål om hun ville valgt rettens vei eller konfliktråd, etter at hun har vært igjennom prosessen, svarer kvinnen:

"Hvorvidt jeg ville valgt rettens vei eller konfliktråd – det er litt etter dagshumøret! Har tenkt en del igjennom det. Den ene dagen, søren heller, jeg trekker det fra konfliktrådet, vi tar en straffesak. Få all møkka ut, og så får vi se. Men, i hvert fall når vi har vært der, så synes jeg det var greit. Det er litt vanskelig å forklare, men jeg tror jeg er litt sånn en person at når ting begynner å rulle blir det som det blir, om du skjønner... ja..."

Når det nå først ble konfliktrådsbehandling av saken, forteller kvinnen at hun er flink til å innrette seg og finne det som er bra i det som skjer. Videre sier hun at

"like etter møtet tenkte jeg kanskje litt sånn bittert på det, han fortjener ikke å slippe så lett unna! Men, jeg har fått litt tid på meg og latt det synke inn, så syns jeg det er greit. At det ikke blir så mye styr. At man klarer å ordne det på en fredelig måte. Summa summarum syns jeg det er helt greit, altså. Er bare spent på om han følger opp den avtalen".

Hun ville også anbefalt konfliktråd til andre, og understreker at

"Meglerne gjorde en KJEMPEJOBB"

Man kan slett ikke se bort fra at denne kvinnen kunne valgt konfliktråd også under andre omstendigheter. I samtale med meg sier hun også at hun ikke kjente seg klar for noen rettssak, og at hun gruete seg ved tanken på rettssak. Likevel er det betenkelig at det kan oppleves som om det ikke fins andre alternativer for å få markert at det som har skjedd er galt. Hva politiet har tenkt og signalisert vet vi ikke, men kvinnen opplevde en fare for at saken hennes kunne bli henlagt. Uavhengig av politiets intensjoner, opplevde denne kvinnen at volden som hadde skjedd ikke ble tatt så alvorlig som den burde blitt tatt. Det som skjedde, bidro også til å skape en signaleffekt om at konfliktråd er for det man anser som mindre alvorlig: det var nemlig da hun ikke ville trekke saken at konfliktråd ble foreslått! En rekke uheldige signaler ble oppfanget av kvinnen, uavhengig av hva man har måttet ment fra politiets side. Et reelt valg forutsetter at det eksisterer alternativ. Christie påpeker nettopp viktigheten av et velfungerende rettssystem, for å sikre det frivillige aspektet i gjenopprettende rett (2007).

Kvinnen forteller at hun selv sliter med følelser knyttet til at det kanskje ikke var så alvorlig at hun var blitt jult opp så kraftig at hun måtte på legevakten. Det har tatt tid for henne å virkelig forstå at noe forferdelig var skjedd, sier hun. Hun sier

at det er så mye lettere å identifisere uholdbare forhold når det gjelder andre, enn når det gjelder henne selv. Hun ville aldri tolerert så mye på andres vegne, som hun tolererer på sine egne vegne. En annen kvinne vi snakket med, klager i en sak der eksmannen kom med trusler, kommer inn på noe av det samme:

"Vi [kvinner] tenker egentlig for lite på oss selv. Vi er jo så ansvarsfulle, det er det.."

Med et utgangspunkt der man er disponert for ikke å ta vare på seg selv, men prioritere ivaretagelsen av den andre, er det alt annet enn konstruktivt å få tilbakemeldinger som bagatelliserer alvoret i det som har skjedd. Kvinnen som var blitt jult opp, sier selv at tross alt, hun hadde sikkert vært sjalu... Som om det legitimerer vold, og i den grad at innleggelse blir nødvendig.

På disse møtene som omhandlet vold i nære relasjoner, var det kun det respektive paret tilstede, samt to meglere. Ingen av partene hadde noe ønske om at det skulle vært flere tilstede. I siste samtale jeg hadde med Inger, sier hun at hennes fornøydhet vil stå og falle med utfallet, om mannen holder avtalen eller ei, om han går på sinnemestringskurs eller ei. Møller skriver om noe av det sammen. Han sier: "Anger og tilgivelse forutsetter alltid et håp om endring, hvis ikke var det ingen vits i å angre, ei heller i å tilgi" (2000:151). I skrivende stund er det enda ikke avklart om avtalen holdes av Ingers mann. Partene bor i et sted av landet hvor sinnemestringskurs ikke henger på trær, og de har måttet utsette oppfølgingsmøtet som ble avtalt, i forhold til å sikre av avtalen ble holdt.

Oppdatering 30/12 -09: Avtalen er holdt! Oppdatering 14/1 -10: en ekstra oppfølgingssamtale er avholdt med Inger. Og i gleden over at det gikk så godt med Inger og mannen, spanderer vi et ekstra avsnitt til noen av Ingers betraktninger, idet siste revisjon av rapporten gjøres. Inger og mannen er ikke kjærester eller samboere lenger, men de har god kontakt kan de begge fortelle, og det er noe de vil fortsette med. Inger sier:

"Det går bra. Og han er veldig forandret, ikke vært noe voldelig siden saken ble anmeldt. Han har gått mye i seg selv og ryddet opp med temperamentet. Han har også skiftet medisin, og kommet innunder LAR; han får metadonbehandling. Det har forandret veldig mye for han".

Mye har skjedd i tillegg til konfliktrådmøtet, og vi spør Inger om hva som har hatt størst betydning for forandringene. Hun svarer:

"Tror det er en kombinasjon av metadonbehandlingen og at det ble en anmeldelse og at det ble åpenhet omkring det. At det kom for dagens lys, at det ble andre folk involvert i å prøve å rydde det opp. Det tror jeg, alt det der, og at han gikk ganske lenge i uvisshet om det ble rettssak eller hvordan det ble. Da måtte han skjerpe seg. Konfliktrådet var en del av det. [] Det at vi fikk åpenhet omkring det har vært helt fantastisk. At det faktisk går an å ha en vanlig samtale, det er helt, for meg er det et under. Og det synes han og, tror jeg. Vi har funnet en solid samtalebase. Mmm."

Inger kommer nok en gang inn på betydningen av at avtalen ble holdt:

"Jeg var veldig redd for at det skulle bare bli med det møtet, bla bla bla og ord på et papir og ikke bli noe mer ut av det. Det fryktet jeg. Men sånn syns jeg ikke det virket. Har fått det til å rulle litt. Det er jo det flotte, det som har kommet ut av det. () Mye beror på at den parten som har gjort volden vil være med på å følge opp avtalen, gjøre bot."

Nok en gang så vi også betydningen av at vi fulgte med sakene over tid, i Ingers tilfelle nesten et år:

"Da du spurte om det sist drev jeg enda og tvilte på om jeg hadde gjort rett. Det gjorde jeg nesten fram til jul! Til det ble litt sånn virkelig. Tenkte kanskje jeg bare skulle tatt straffesaken, fordi det her blir det ingenting ut av. At jeg bare går her og venter og blir bitter.... (ler) men jeg ser mye lysere på det nå, og det var bra det ble som det ble, en sånn avtale. Men jeg tror nok folk kunne gjort det i rettsvesenet og, som alternativ til fengselsstraff. Om de kan bli dømt til det, da spiller det ingen rolle om det går via et konfliktråd eller retten. Det var det jeg ville, ha en slags læring, ikke bare at mannen ble sendt til fengsel. Det var akkurat det jeg ville, at det skulle bli noe konkret."

Inger skryter nok en gang av megleren som har fulgt dem så godt opp.

"Det var sterkt at den damen fulgte det slik opp. Jeg tror hun har stått på langt utover det som egentlig var jobben hennes. Og jeg synes det er blitt veldig positivt, det vil jeg i alle fall si".

4.7 EN VANSKELIG SAK

I dette avsnittet presenterer vi en vanskelig sak. Den er ikke representativ for de møtene vi har deltatt på. Men noe åpnet for at det som skjedde kunne skje. Derved åpnes det også for en rekke problemstillinger som bør tenkes igjennom på et generelt plan.

Per og Pål var godt voksne brødre, og de hadde sloss. Eller rettere sagt, Pål hadde banket opp Per så grundig at Per måtte tilbringe et par døgn på sykehus. Det endte opp med en straffesak, som så ble overført til konfliktrådet. På møtet var kun Per og Pål tilstede, og en megler, en mann. På vei til konfliktrådsmøtet fortalte megleren meg at Per, han som havnet på sykehus, hadde ringt til megleren og sagt han ikke ville ha noe møte. Men da Per ble forklart at da ville saken gå tilbake til politiet, var det noe han i hvert fall ikke ville. Så Per begynte å ringe megleren for å si at han ville trekke saken, ikke bare fra konfliktrådet, men i det store og det hele. Men megleren hadde sagt at det måtte Per i så fall snakke med politiet om, noe Per av en eller annen grunn aldri fikk gjort, han bare fortsatte å ringe megleren. Megleren fortalte meg at han egentlig ikke skjønnte hva Per ville, men at det skulle i alle fall ikke være så enkelt at man bare skulle kunne anmelde i hytt og pine og så bare trekke det hele!

Dette var en av de tidlige sakene vi deltok på. Og det var flere ting som gjorde meg forvirret i forhold til de juridiske realitetene. I ettertid ser jeg at det var en såkalt "blessing in disguise". Fordi hadde jeg hatt hundre prosent klarhet i disse forholdene, ville jeg kanskje ikke stilt så mange spørsmål til megleren, Per og Pål som jeg endte opp med å gjøre. Og det var bra at jeg stilte disse spørsmålene, fordi på den måten fant jeg ut at det meste var uklart for disse også. Dette var et funn i seg selv.

Både Per og Pål hadde fortalt megleren at de har ordnet opp alt på egen hånd, så dette møte ble nok bare et fem-minutters pro-forma møte, ble jeg informert av meglere i forkant. Når jeg ankom konfliktrådsmøtet, var de to mennene allerede ankommet. Den ene var blek og stotrende, den andre så ganske sint ut. Han som så blek og redd ut viste seg å være Per, han som havnet på sykehus. Han som så sint ut var Pål. Før møtet begynner, stotrer Per nok en gang noe om at han mente ikke å anmelde saken, og megleren sa: "Ja, jeg sa jo til deg at dette måtte du ordne opp i selv. Så når vi nå sitter her er det din skyld!" "Ja", stammer Per. "Mmm", samtykker Pål. Det hører også med til historien at ingen av partene var blitt informert om forskningsprosjektet vårt. Jeg informerte om det først på

møtet, helt kort, og ga dem informasjonsskrivet vårt. Heldigvis var det greit for dem at jeg deltok på møtet, og kombinert med at begge to stilte vennlig og villig opp til samtaler i ettertid antar jeg at samtykket var reelt. Men på selve møtet krympet jeg meg, fordi det faktum at jeg allerede satt der kunne fungert som press, tenk om de egentlig ikke ville ha meg der?

Tilbake til de juridiske realitetene. Etter å ha snakket med diverse påtale-ansvarlige jurister har jeg forstått at med slik alvorlig vold, ville saken blitt forfulgt uavhengig av hva Per valgte å gjøre eller ikke gjøre. *Dette syntes imidlertid verken megler, Per eller Pål å være klar over.* Både Per og Pål, så vel som megleren, syntes å være av den oppfatning at det hele hadde vært opp til Per. Dette er noe som gjør Pål synlig irritert på Per, og noe som får Per til å krympe seg. Før møtet begynner, er megleren ute en liten tur. Brødrene prater litt mens de sitter der. Eller rettere sagt, Pål som er den påklagede i saken, kommer med ytringer til Per, som bare stammer samtykkende til alt Pål sier.

"Ja, der ser du hva du har stelt i stand",

sier Pål til Per.

"Du er blitt akkurat som samboeren min, som bare ringer til politiet hele tiden! Lurer på hva som skjer etterpå nå. Blir det bot, så blir det du som må betale den, altså!"

Sier Pål bryskt.

"Jada, da skal jeg betale den"

stotrer Per – som er klageren i saken. Det er tydelig at det også er uklart for både Per og Pål hva som skjer med en straffesak dersom man deltar på et konfliktrådsmøte. Det framgår av samtalen deres at de forventer at hva som helst kan skje etterpå, både bøter og annet i tillegg. I samtaler med dem etterpå bekreftes det bare at de har ingen anelse om hva som kommer til å skje videre.

Betydningen av at partene er fullt inneforstått med saksgang og alternativer er noe vi allerede har påpekt, og dette er noe som atter en gang understrekes av saken med Per og Pål. Videre viser saken med Per og Pål noe annet som er helt sentralt: nemlig at partene bør være klar over at i denne type alvorlige saker, så vil forholdet forfølges av politiet, uavhengig av hva "klager" velger å gjøre. Påklagede har gjort noe som har krysset både lovens og andre grenser, og det er noe partene må forstå angår samfunnet, ikke bare Per og Pål. Det er helt grunnleggende at partene ikke sitter med den forståelse av at det som skjer er

opp til klager. Dersom disse forholdene ikke er krystallklare for deltakerne, kan dette ikke bare sette en stopper for gode prosesser, men det kan til og med bidra til en eskalering av spenningsforhold.

Megleren kom tilbake i rommet, og konstaterer at karene jo hadde ordnet opp alt seg imellom,

”så da er det bare å få det på papiret, så er vi ferdig med det hele”

Etter fem minutter er avtalen ferdigskrevet og signert. Per og Pål er nå venner og vel forlikte.

På papiret.

De skal ikke sloss mer heller.

På papiret.

Per og Pål får hver sin kopi av avtalen. På dette tidspunktet ble jeg fullstendig forvirret i forhold til saksgangen. Men akkurat der og da var det viktigere for meg å prøve å forstå hvordan Per og Pål forsto situasjonen. Og Per og Pål var etter møtet av den oppfatning at Per måtte gå til politiet, vise dem avtalen, og si at han trekker anmeldelsen. Ingen av dem er klar over at i og med den inngåtte avtalen, så er saken allerede ordnet, og at Per skulle gå til politiet selv var helt unødvendig.

Per og jeg gikk et stykke på veien sammen, han ville vise meg veien til bussen på vei til politiet. Han så ut som om han var på gråten. Han snakket om at han er så redd for hva som kan komme til å skje. Og når vi skulle skille lag, kjente jeg at jeg kunne etterlate han slik. Buss får være buss, og fly får være fly, for dette går ikke. Jeg spurte han om han ville jeg skulle bli med til politiet. Ja, vær så snill! Sier han. Det er noe ved situasjonen som gjør at jeg tenker at kanskje han tror han er nødt til å ha meg med til politiet, at han kanskje ikke forstår at det er et vennlig tilbud, ikke tvang. Så jeg understreker for sikkerhets skyld at det er bare om han vil, altså. Jada, han vil. Jeg spør på nytt igjen både ved inngangsdøra til politiet, og igjen når vi kommer inn på kontoret til en politibetjent. Men han er like klar på at han vil ha meg med. Hos politiet maler han ut for en betjent hvor gode venner han og broren er blitt, og at de aldri skal sloss mer. Betjenten skriver noe på en PC, og jeg blir ikke noe klokere på gangen i saken av dette heller, men jeg spør ikke heller.

Etterpå virker Per veldig lettet. Det er en stund til neste buss går, og i mellomtiden viser han meg litt rundt omkring.

”Når jeg er på jobb, så tømmer jeg den søppelbøtta, og den søppelbøtta, og den søppelbøtta, og den søppelbøtta”

forteller han meg. Han forteller også om det som skjedde mellom han og broren.

”Og så kom jeg på sjukehuset, og så kom noen politier, og så plutselig var det liksom anmeldt”

Siden han snakker om arbeidet sitt, er det naturlig at jeg spør hvor han arbeider hen. Og det forteller han meg. Det er et såkalt ASVO. Og det er et fenomen jeg kjenner til fra mange andre prosjekt på Nordlandsforskning. Per er psykisk utviklingshemmet.

Per har ikke skjønt noen ting av det hele, han er bare redd, for politiet, for broren sin, for konfliktrådet. Alt han vil er å få dette skumle bort, for hvis ikke blir broren hans enda mer sint på han.

”Jeg håper at det ikke skjer noe mer nå”

sier han til meg. Etter dette møtet snakket jeg med jurist for å være sikker på at jeg forsto de juridiske realitetene i saken, og etter at det var klart for meg, ringte jeg Per og Pål og videreformidlet informasjonen. Spesielt Per hadde behov for bekreftelse på at det ikke kom til å skje noe mer.

4.8 PER OG PÅL – NOEN PROBLEMSTILLINGER

Saken med Per og Pål reiser en rekke problemstillinger. Noen av dem har vi allerede nevnt, som dette med nødvendigheten av informasjon om saksgangen i en alvorlig voldssak. Et annet punkt er dette med kvalitetskontroll av meglingsene. I denne saken var det kun én megler tilstede. Dersom det hadde vært to meglere tilstede, ville det økt sjansene for å fange opp at noe ikke var helt som det skulle være. Derneft er det dette med pro-forma møter, hvor en avtale skrives, uten at det har foregått noe reelt meglingsmøte. Hvordan vet man, dersom det ikke engang er blitt avholdt formøter med partene, at partene virkelig har ordnet opp i saken? Hvilket bringer oss til dette med formøter, og betydningen av disse. Et grundig formøte ville kunne økt sjansen for at eventuelle spesielle behov for tilrettelegging ble avdekket, så vel som den eventualiteten at det kanskje ikke burde arrangeres noe tilrettelagt møte. I dette tilfellet ønsket Per ikke noe møte. Men han møtte, fordi han ville enda mindre at saken skulle gå til politiet. Et formøte kunne klarlagt en rekke forhold, og gitt Per et reelt valg, samt trygget han i situasjonen, enten han nå valgte det ene eller det andre. Verken Per eller Pål var blitt spurt om de ville ha støttepersoner med seg i møtet.

Denne saken deltok vi på ganske tidlig i feltarbeidperioden vår. På grunnlag av blant annet denne saken, så vi at vi trengte å snakke med politiet også, for å få en forståelse av hva som skjedde her. Det vi lærte, var blant annet at påtaleansvarlige jurister aldri treffer partene det er snakk om. De forholder seg kun til papirene politiet sender over. En sak der to brødre sloss, var nærliggende og logisk for påtaleansvarlig jurist å tenke på som godt konfliktrådsmateriale. Dersom det ikke framkom av papirene fra politiet, ville det ikke være mulig for påtaleansvarlig jurist å vite noe om forhold som kunne indikere behov for spesiell tilrettelegging. Hva som har skjedd under politiets samtale med Per på sykehuset vet vi ikke. Vi kan gjette at han har vært forslått og forvirret, noe som enhver person trolig ville vært i en slik situasjon. Kanskje det ikke var noe her heller som politiet satte i forbindelse med psykisk utviklingshemming.

I saken med Per og Pål, vil vi påstå at det hadde vært behov for en bedre kartlegging i forkant, av behov og forhold. Det ble også gjort eksplisitte trusler fra påklagede om reprimander overfor klager. Hvilket bringer oss over til ytterligere et punkt: i saker med alvorlig vold, krenkelser og trusler, der dette foregår i nære relasjoner som vil fortsette etter møtet, er oppgaven over etter endt tilrettelagt møte? Eller bør det være en form for oppfølging i slike saker? Hvem burde i så fall ha ansvaret for en slik oppfølging?

Sist, men ikke minst, saken med Per og Pål reiser viktig problemstilling, nemlig *rettssikkerheten til personer med psykisk utviklingshemming*. Dette er en tematikk som strekker seg langt utover konfliktrådsfeltet. Denne saken, i tillegg til annen forskning Nordlandsforskning har drevet, indikerer klart behov for prosjekt som retter søkelyset spesielt mot denne tematikken.

4.9 ERSTATNINGSUTFORDRINGER

I denne saken skal vi møte Roger og Kai. Kai arbeider som bartender, og var blitt slått ned av Roger mens han var på jobb. Møtet varer en times tid, og både Kais og Rogers versjoner blir fortalt og utdypet. På møtet er det to meglere, i tillegg til partene. Partene er helt enige om hva som har skjedd, og Roger uttrykker både skam og skyldfølelse over at han har tullet det slik til i fylla. Roger sier han virkelig ønsker å legge det hele bak seg, og gjøre opp for seg. Kai ønsker også å bli ferdig med det hele. Som på møtet med Thomas, skjer det først noe som ser ut som en tilnærming mellom partene på møtet. De tør opp, blikkene begynner å møtes, og det kommer til og med smil.

Men som i flere saker vi har deltatt på av dette slaget er det blant annet snakk om store utgifter til tannlege og tannstell. Kai tar opp dette med erstatning. Og da skjer det noe. Det som skjer er veldig subtilt, men det virker som om Roger lukker seg litt til, og blir mindre imøtekommende overfor Kai. Han begynner å stirre i borde mer, og blir knappere og knappere i sine utsagn.

Kai har med papirer som viser hvilke tannlegeutgifter han har hatt i kjølvannet av episoden. Roger uttrykker imidlertid undring over at slaget kan ha hatt slike konsekvenser. Kai forklarer hvordan slaget har forplantet seg, og sier at tannlegen kan bekrefte det hele. Møtet munnet ut i en avtale som inneholdt både opp og avgjort-formuleringer, så vel som nedbetalingsplan for tannlegeutgiftene Kai har hatt.

I første samtale med dem etterpå uttrykker Kai at han nå har fått et helt annet inntrykk av Roger.

"Nå er han blitt et medmenneske, ikke et motmenneske"

sier Kai. Han er veldig fornøyd med både møtet og resultatet.

Roger derimot, uttrykker seg veldig annerledes i samtale med meg enn på selve møtet. Han sier at han følte han kunne ikke motsette seg kravene som ble stilt til han på møtet, han måtte liksom bite i seg alt. Men han var faktisk blitt så sint på møtet, at han nesten hadde lyst til å slå ned Kai en gang til.. Det siste sa han spøkefullt, men at han var sint var reelt nok. Han erkjente fremdeles all mulig skyld for det som har skjedd, og skammet seg. Problemet var at han mente at beløpene de er blitt "enige om" var urimelig høye:

"for alt jeg vet kan det ha vært femten år siden Kai var hos tannlege sist, og så benytter han bare anledningen til å gjøre alt mulig på min bekostning"

Etter møtet sitter Roger igjen med et inntrykk av at Kai er en skurk og en opportunist.

Et halvt år senere har jeg oppfølgingssamtaler med dem begge. Kai, klager i saken, kan fortelle at saken er gått tilbake til politiet.

"Nå vet jeg ikke hva som skjer"

sier han. Kai er sint og irritert over hele "systemet", fordi hadde han ikke samtykket til konfliktråd hadde han vært ferdig med hele greia nå, mener han. Nå må han derimot begynne helt fra grunnen igjen, finne informasjon om hva alternativene er, og finne ut av måter å få utgiftene erstattet på osv. Kai uttrykker også stor skuffelse over Roger:

"han viste seg jo bare å være en bløff, samme kødden som slo meg ned på baren"

Kai, klageren, som var så strålende fornøyd de første ukene etter møtet, er nå av den oppfatning at han aldri vil bruke konfliktråd igjen.

I samtale med Roger forteller han meg at han simpelthen bare hadde latt være å betale. Han sier han foretrekker at saken går tilbake til politiet:

"fordi der ville det i hvert fall være rimelige tak for straffeutmålingen"

Videre sier han at han hadde opplevd et behov for

"å ha noen der som kunne representert meg"

Nettopp fordi han følte seg skyldig, følte han seg ute av stand til å forsvare seg selv og protestere. Han forteller at han hadde kjent seg helt overrumplet, og hadde ikke engang vært klar over at man kunne bli avkrevd pengebeløp. Når jeg spør han om hva han tenker om konfliktråd, sier han imidlertid at

"Konfliktråd er en bra ting!"

Roger hadde nemlig også vært i konfliktråd tidligere som tenåring, og det hadde vært en flott erfaring, sier han. Han kunne godt tenkt seg å velge konfliktråd igjen, men ikke i denne saken.

Ett av forholdene dette møtet aktualiserer er dette med erstatning, og nok en gang spørsmål knyttet til rettssikkerhet. Vi har deltatt på flere møter hvor hendelsen har medført merutgifter for klager. Det har kunnet vært alt fra ødelagte tenner til ødelagte klær og mobiltelefon m.m. Det første vi observerte, var hvor stor forskjell det kan være på hvorvidt og i hvilken grad denne type konkrete utgifter blir erstattet som resultat av møtet. I avtalene som er blitt utformet i slutten av møtene, er man blitt enige om alt fra bare opp og avgjort til nedbetalinger på over 20.000 kroner. At folk finner ulike løsninger er ikke noe vi skal overprøve. Men i samtale med partene etterpå, framgår det at *selv om*

avtalen signaliserer noe man er blitt "enige" om, så er ikke alltid enigheten like klar som det kan se ut som på papiret.

I saken med Kai og Roger havnet saken tilbake hos politiet. Påklagede hadde ikke tro på at utgiftene var reelle. Vi har ikke grunnlag til å uttale oss om forholdene i den anledning. Men det er et faktum i seg selv at Roger anså Kai som en opportunist. Det er også et faktum i seg selv at Kai, da Roger ikke betalte, gikk tilbake til sitt første inntrykk av Roger som en "drittsekk".

Mer enn en av de påklagede i dybdeintervjuene snakker også om at de følte at de ikke var i noen posisjon til å motsette seg krav, og gikk med på krav de egentlig følte var urimelige, selv om de ellers erkjenner all mulig skyld og angrer. Som i tilfellet med Kai og Roger så vi at en slik opplevelse snudde situasjonen på hodet. Partene hadde nærmet seg hverandre på møtet i forhold til å forstå hva som hadde skjedd, forstå hvor den andre kom fra og i å forstå implikasjonene av det som hadde skjedd. Det var opptakter til beklagelser og reparasjon. Men alt dette syntes å reversere idet økonomisk erstatning kom på banen.

I denne anledningen vil jeg understreke et par ting. Vi sier ikke at penger ikke er viktig for klager. Penger kan være viktige både for å klare konkrete tannlege-utgifter, og i form av den symbolverdi de kan ha, selv om ikke noe beløp i seg selv kan gjøre noe overgrep godt igjen. Poenget vårt ligger et annet sted hen, nemlig i forhold til dette med virkninger, og skapelse av ulikheter som virkning. Noen mennesker ender opp med å måtte betale mye mer enn andre for å få gjort opp for seg, selv om de økonomiske ødeleggelsene kan være identiske. Noen mennesker får mindre, eller ikke noe dekket, av reelle utgifter de er blitt påført, mens andre får dekket både konkrete utgifter med mer. Roger er ikke den eneste som har snakket om et ønske om å ha noen som kunne forsvare han tilstede. Han opplevde seg hjelpeløs i forhold til å forsvare seg mot det han opplevde som urimelige krav. Og hva mer, han var usikker på hva som kunne være riktig å stille av krav eller å bli avkrevd. Erstatningssaker er tricky på mange plan. Det er noe her som krever en avklaring, da dette er forhold som kan stå i et motsetningsforhold til det å frigjøre potensialer for forsoning og reparasjon.

5. FORTELLINGER OM MØTER: ULIKE FORSTÅELSER

5.1 INFORMASJON I FORKANT AV MØTENE

Generelt, i samtaler med deltakere på møter der erstatning har kommet på banen, framgår det at mange er veldig usikre på hva som er rett og rimelig å kreve eller bli avkrevd. En klager med stor selvtillit kan kjøre fram krav, mens en person med mindre selvtillit tør kanskje ikke ta opp dette med erstatning i det hele tatt, selv om vedkommende kjenner aldri så sterkt på at utgiftene burde vært erstattet. Flere deltakere har vært usikre på hva et konfliktrådsmøte kom til å være. De fleste vi har snakket med har vært positivt overrasket. Men noen kan også fortelle om overraskelser som overrumplet dem, og gjorde dem ute av stand til å håndtere situasjonen slik de i ettertid ønsker de hadde. I denne saken fortalte Roger at han ikke var klar over at han kunne bli avkrevd pengeerstatning.

Når deltakere på konfliktrådsmøter får informasjon i forkant av møtene, ser vi at denne informasjonen ikke alltid er tilstrekkelig. Hva mer, dette handler ikke om at noen ikke har gjort jobben sin. Det handler heller om man ikke vil låse møtet i utgangspunktet. Ideen er at det skal være deltakernes møte, og gir man for mye konkret potensielt innhold er man redd for at det skal snevre inn handlingsrommet. Dette er legitime og viktige hensyn! Men det er også et tveegget sverd. Et resultat kan være at innholdet i informasjonen blir for diffus for deltakerne:

"De kunne vært litt mer konkret. Husker ikke detaljer, men jeg satt og lurte på hva han mente. Og så har jeg betinget dom fra før, og lurer på om det blir dom på det der, lurer på om det blir slått sammen, eller ny dom, det er mye sånt..."

Uklarhet er ikke synonymt med at deltakerne opplever at de har fått fritt handlingsrom. Man må huske på at folk flest ikke aner noe om gjenopprettende rett eller konfliktråd. I møte med nye fenomen prøver vi mennesker alltid å forstå ut fra erfaringer man har fra andre settinger. Et konfliktråd opererer imidlertid med helt andre rammebetingelser og spilleregler enn vanlige offentlige kontor. Når folk da anvender det de kan om offentlige instanser i en konfliktrådssetting, betyr det at folk selv innsnevrer handlingsrommet, helt på egen hånd. Dette har vi sett i flere av sakene vi har deltatt på i dette prosjektet.

Vi vil vise til spørreundersøkelsen vår, som underbygger de observasjonene vi gjør her. Noen deltakere har også savnet mer *skriftlig* informasjon i forkant av møtet,

ikke bare muntlig informasjon. I tillegg har enkelte savnet bedre oppfølging, deriblant mer informasjon om hvor lang tid dette kunne ta og hvor saken lå. Noen få syntes også de kunne fått vite mer om hvilke forberedelser som var nødvendige i forkant av møtet. Flere av dem som ønsket mer informasjon i forkant av møtet savnet informasjon om selve møtet; hvor møtet skulle være, hvem som skulle delta på møtet, hva som skulle skje på møtet og hvordan meglingen kom til å foregå. Enkelte støttepersoner savner mer informasjon i forkant av møtet om hvilken rolle støttepersonene skulle ha på møtet. Informasjon om erstatningsmuligheter var etterlyst. Flere savner også mer informasjon om Konfliktrådet - hva Konfliktrådet gjør og hvilke regler som gjelder. Betydningen av informasjon, og en observasjon av at deltakerne på konfliktrådsmøter virker relativt dårlig forberedt på meglingsprosessen, er noe som også påpekes i den kvalitative brukerundersøkelsen som oppdrag av Sekretariatet for konfliktrådene høsten 2008 (Egeland m.fl.). At det er et dilemma at partene ikke vet hva de går til, er noe som også understrekes av Nordberg (2007). At det fins en angrefrist for avtalene er heller ikke noe deltakerne synes å være klar over.

I en av sakene vi deltok i, hadde påklaget funnet det vanskelig å gjøre innrømmelser i møtet, fordi han trodde at innrømmelser kunne medføre ytterligere reaksjoner fra politiets side. Et konfliktrådsmøte skal skape et åpent rom, og legge til rette for at deltakerne skal kunne ordlegge sine erfaringer og møtes på egne premisser. Dersom påklagede ikke er klart informert om gangen i saken, og/eller sitter med frykt for ytterligere reaksjoner fra politiet dersom han/hun gjør innrømmelser, trenger man ikke være forsker for å se at dette kan sette kjepper i hjulene for gode prosesser. En person som har opplevd vold og krenkelser står også i større fare for å risikere større sår dersom han/hun går igjennom en prosess der hans/hennes erfaringer ikke får anerkjennelse, men kanskje heller nedtones av en påklaget som er redd for ytterligere straff, og ikke greier å imøtekomme klager.

Der deltakerne på egen hånd låser inn handlingsrommet, er det helt klart noe som kan få betydning for utfallet av møtet. Vi ser at det er ikke bare nødvendigheten av informasjon som må tematiseres, men også innholdet i informasjonen som gis. *Hva mer, vi har identifisert en avgjørende balansegang som må drøftes, nemlig balansegangen mellom ikke å låse handlingsrommet kontra det å være så åpen at folk selv går i lås.*

5.2 OLA, KNUT OG GUNNAR

I saken vi presenterer i dette avsnittet, hadde Ola og Knut hadde banket opp Gunnar ettertrykkelig på en fest. På møtet var det kun de tre karene samt to meglere tilstede, mann og kvinne. Som i saken med Thomas vi presenterte i begynnelsen av denne rapporten, så kom det fram på møtet at det hadde skjedd ting i forkant av episoden som hadde vært grusomme for Knut. Ola, som hans bestevenn, hadde stilt opp. Men godt hjulpet av promille hadde imidlertid det hele utartet seg til svært grov vold. Både Knut og Ola legger seg helt flate på møtet i forhold til det de selv omtaler som overreaksjoner. Gunnar var blitt holdt nede av den ene kraftkaren, og sparket og slått av den andre. Han hadde krøllet seg opp i fosterstilling, og trodd han skulle dø.

På møtet foreslår Knut og Ola å tilby sin håndtverker-kompetanse for å gjøre opp for seg. Gunnar er nemlig i ferd med å bygge et hus. Jo da, dette tar Gunnar imot. Men han vil i tillegg ha dekket tannlegeutgifter, samt en sum for tort og svie. Knut og Ola protesterer ikke, og avtalen blir som Gunnar ønsker. I dette tilfellet ble avtalen overholdt. I samtale med partene i etterkant av møtet, framgår det at Knut og Ola hadde ment å tilby håndtverker-kompetanse i stedet for penger fordi de hadde så lite å rutte med. Da pengeerstatning likevel kom i tillegg, følte de seg ikke i en posisjon til å protestere. Men de mener også at egentlig var det sikkert fortjent:

”fordi det var noe sabla til juling han fikk. Og vi er jo bare utrolig heldige som slipper å få dette på rullebladet vårt”

Dette er begge to veldig enige om. Videre er begge to enige om at konfliktråd ville de valgt igjen, og at det er noe de vil anbefale andre på et blunk.

Når jeg ringte Gunnar, forventet jeg å møte en person som skulle være strålende fornøyd. Jeg hadde opplevd Knut og Ola som oppriktig angrende, og Gunnar hadde fått absolutt alt han hadde bedt om. Han hadde også virket så fornøyd etter møtet. Men i samtale med Gunnar framkommer det at han opplevde at volden var blitt bagatellisert på møtet. I samtale med meg vender han flere ganger tilbake til hvordan han ble holdt nede, sparket og slått, og hvordan han var sikker på at han kom til å dø. Gunnar var blitt kraftig traumatisert av episoden, kan han fortelle meg. I forhold til konfliktrådsmøtet sier han:

"jeg så ikke for meg at vi skulle sitter der å bli venner, liksom, jeg trodde det skulle være som en slags mini-rettssak, jeg, bare litt raskere og enklere"

Gunnar ville aldri valgt konfliktråd igjen, sier han til meg. Verken i denne saken, eller i en annen sak. Og da måtte jeg spørre:

"ville du valgt bort konfliktråd, selv om det betød at du ikke fikk penger og ikke fikk hjelp på huset ditt?"

Hvorpå Gunnar svarer:

"ja, det ville betydd mer for meg å vite at de måtte svi for det som har skjedd"

Gunnar mente det ville blitt lettere å legge bak seg da.

På møtet følte han at angeren til de påklagede ble det som dominerte. Han var noe ambivalent i forhold til dette, fordi han ikke var sikker på om han trodde angeren var reell, eller bare spill for galleriet. Samtidig følte han at han selv ville blitt den store stygge ulven dersom han ikke gjorde noe for å lindre ubehaget til de påklagede. Ubegagat til de påklagede stilte krav i seg selv, om å tilgi og legge bak seg. Noe han faktisk ikke var i stand til å gjøre. Det som hadde skjedd fortsatte å hemsøke han. Gunnar følte at konfliktrådssettingen signaliserte en likestilling som satte han på linje med de som hadde banket han.

"det med at vi alle skulle ta og gi blir jo helt feil"

På samme måte som den påklagede Roger i den forrige saken, uttrykte også Gunnar ønske om at noen kunne representert han, noen som visste litt mer om hva som var rett og rimelig å forlange.

5.3 DET SYNLIGE, DET USYNLIGE OG DET NØYTRALE SOM HANDLING

Det som er umiddelbart synlig på et konfliktråds møte er personene som er tilstede, og hvordan disse oppfører seg. Hendelsene som ligger til grunn for konfliktråds møtet er ikke synlige som sådan, annet enn i den grad de språkliggjøres, snakkes om. Samtalen er sentral på møtene. Vi har sett at det gjøres grundig arbeid blant meglere, det er en stor grad av bevissthet omkring det

å tilrettelegge for at deltakerne skal kunne få nettopp snakke. Men dette med språkliggjøring dreier seg ikke bare om instrumentalitet, det vil si, det dreier seg ikke bare om hvordan tilrettelegge. Det er selvfølgelig viktig å tilrettelegge, og all honnør til både bevisstheten omkring tilrettelegging, arbeidet som gjøres og det som oppnås. Men tilrettelegging løser ikke alle utfordringer. Å hevde det ville være å legge en urimelig byrde og umulig oppgave på meglernes skuldre. Dødsangsten Gunnar slet med, var en type erfaring som vanskelig kan gis noen verbal representasjon. I forhold til angeren de påklagede kunne uttrykke, forsvant det som sto på spill for Gunnar, og helt andre hensyn ble det dominerende.

Videre savnet Gunnar en form for markering av at det som hadde skjedd ikke var ok, en anerkjennelse av hans erfaringer. Dette var noe som vanskelig kunne finne sted i en så likestillende setting. Det å bruke "nøytrale begrep" er en handling. Med handling mener jeg noe man gjør som får konsekvenser. Man gjør noe med språket man bruker. Det finnes ikke noe nøytralt språk. Den tilsynelatende nøytraliteten er også en handling. På samme måte taler også "nøytrale" rom et språk i seg selv. Gunnar fortalte også at han hadde forventet en slags mini-rettsak. Igjen en observasjon som understreker betydningen av grundig informasjon. Det er mulig Gunnar ikke ville valgt konfliktråd dersom han hadde skjønt konseptet. Og det er også et helt legitimt valg som ikke skal overprøves. Eller kanskje han hadde valgt det likevel, og erfart møtet annerledes når han var klar over hva han kunne forvente. Ingen vet.

5.4 NÅR DELTAKERE IKKE HAR NORSK SOM FØRSTESPRÅK

Det er med noe ambivalens at vi skriver dette avsnittet. Det synes å gi løfte om en redegjørelse vi ikke kan gjøre. Først og fremst fordi vi ikke har stort nok antall møter av denne typen. Men også fordi det er så mye tematikk å gripe fatt i ut fra møtene i denne kategorien, at det går langt utenfor dette prosjektets rammer å følge dem opp. Samtidig, nettopp fordi vi har observert så store utfordringer i saker der deltakerne ikke har norsk som førstespråk, er vi forpliktet til å påpeke eksistensen av utfordringene. Dette er også en forskningsmessig oppgave, å identifisere områder som bør saumfares nærmere.

I den saken vi vil fortelle om, gjaldt det en gutt i slutten av tenårene som hadde banket opp en annen gutt. Begge hadde med seg foresatte i møtet. Det var to

meglere tilstede, den ene hadde ikke-norsk opprinnelse, men var fra et helt annet land enn klager og påklaget, som også var fra ulike land.

I papirene konfliktrådet hadde fått fra politiet sto det at ingen trengte tolk, unntatt foresatt til klager, som ikke kunne et ord norsk. Men under møtet ble det klart for meg at ingen av deltakerne behersket norsk skikkelig, bare tilsynelatende. Påklagede hadde for eksempel kun bodd i Norge i ett år. Som flerspråklig selv, men med ulik grad av beherskelse av de ulike språkene, er jeg godt kjent med hvor hemmet jeg kan oppleve meg når jeg skal uttrykke noe komplekst på et språk jeg ikke behersker fullt ut. Jeg vet også at mine vansker ikke alltid fanges opp av de som lytter til meg, for de ser ikke de nyansene og forholdene jeg vet at jeg ikke får uttrykt. De hører bare god uttale og korrekt grammatikk. Både påklagede og klager i dette møtet benyttet seg ofte av tolken, og henvendte seg til ham. De ble imidlertid gang på gang oppfordret til å snakke norsk av meglernes, fordi meglernes mente at de behersket jo norsk. Som observatør på møtet så jeg hvordan både deltakere og meglere strevde på hver sin måte, og hvordan hensyntagen til det ene gikk på bekostning av det andre.

Når guttene snakket arabisk, kunne jeg se et levende kroppsspråk og ansiktsuttrykk, det var som om de beveget seg i en tredimensjonal verden i prosessen med å gjenkalle hendelser og beskrive. Når de snakket norsk ble kroppsspråket radikalt redusert, øynene lette etter ord, vendt innover. Alle så på tolken når de snakket, enten det var på norsk eller arabisk. Når de fikk oppfordringer om det motsatte fra meglernes, lot de være å se på tolken noen sekunder, men så vendte de seg til tolken igjen. Når den ene meglern ganske tidlig begynner å snakke om avtalen, synes det først å ha den effekten å strukturere samtalen i retning framtid, i retning av, hva kan vi bli enige om, til tross for uenigheter? Men så ramlet det hele sammen igjen. Ett skritt fram, to tilbake. Gang på gang. Klager begynner å si at han skulle ønske han hadde vitner tilstede. Mens påklagede sa "vi trenger ikke vitner". Klager svarer: "JEG trenger vitner!" Det var store uenigheter om saksforholdet.

De pårørende ble på et tidspunkt bedt om å forlate rommet, så kun de to guttene var tilstede. Begge spurte flere ganger om de kunne gå, men meglern med ikke-norsk opprinnelse fortsatte like fullt å stille spørsmål. Møtet var intenst, denne meglern var svært aktiv. Ganske tidlig begynte han å snakke om hva som skulle stå i avtalen. Etter å ha deltatt på en rekke konfliktrådsmøter, opplevde jeg dette møtet som veldig annerledes. Det minnet meg mer om avhør enn megling. Klager begynte etter hvert å si at han ikke vil mer, at han vil gå, men det følges

ikke opp. Så begynner påklagede også å ville gå. Det følges heller ikke opp. Ingen fikk gå før avtalen var skrevet og signert.

Megleren med ikke-norsk opprinnelse foreslår at det kan stå i avtalen at de skal hilse på hverandre når de møtes. Da tenner klager. "Jeg droppe eksamen og alt mulig og komme hit, og så skal jeg bare hilse???" sier han indignert. Ingen spørsmål om hva de *føler* i sakens anledning blir besvart av guttene. Når meglerne spør om følelser, ser deltakerne veldig forvirrede ut, og vender tilbake til å påpeke hva som rent konkret har skjedd. På slutten av møtet virker alle helt utkjørte, og skriver mer enn villige under på en opp og avgjort avtale.

Faren til den ene påklagede takket meglerne voldsomt etter møtet, fordi han var så glad fordi saken ikke gikk til politiet. Han fortsatte med å takke meg i samtalen vi hadde noen dager etter møtet også. Utover denne takketalen som var krystallklar, var samtalerne vi hadde med deltakerne i ettertid av møtet av så dårlig kvalitet at vi ikke har noen holdepunkt for å si noe om deres erfaringer. Dessverre. Her er et utdrag fra samtalen med den ene gutten, vi begynner med å gjengi noe av hans utredning av hva som hadde skjedd:

"Dytte han, ikke slå i hånden. Ikke sant. Og så, der problem. Der var liten problem. Men akkurat når jeg dytte han og broren min, hvorfor jeg gjøre sånn, det ikke mitt problem."

Jeg forsto lite av utredningen som ble gjort, og jeg beveget meg videre til å tematisere dette med å ha møte på norsk: Gikk det bra å snakke norsk? spurte jeg.

"Ja ja."

Jeg: fikk du sagt det du ønsket å si på møtet?

"Hvor?"

Jeg: på konfliktrådsmøtet?

"Hva mener du?"

Jeg: var det ting du hadde lyst til å si som du ikke fikk sagt?

"Har sagt alt! Har sagt alt!"

Når jeg prøvde å forklare hva jeg mente, ble han helt fortvilet og bare gjentok,

"nei nei nei nei, det var ikke noe mer! Æresord, det var ikke noe mer!!"

På tross av informasjonsbrevet og muntlig informasjon, samt videre forklaringer under samtalen, syntes det tydelig han trodde vi avhørte han, og var ute etter ytterligere tilståelser. Og han hadde jo ikke gjort noe mer! Vi måtte gi opp å spørre om hans erfaringer, fordi vi skjønnte at han bare ble mer og mer fortvilt. Hele samtalen syntes å øve et utilbørlig press på både han og de andre deltakerne, de syntes å tro at dette var noe de måtte, at vi var en forlengelse av politiet, og satt med mandat til å gi dem straff om de ikke stilte opp. Dette er naturligvis gjetninger fra vår side, men ut fra det vi opplevde - nærliggende gjetninger. Ivaretagelse av informantene er bud nummer en. Derfor droppet vi oppfølgingssamtale nummer to, det ville ikke vært riktig å utsette dem for mer. Siste spørsmål jeg stilte før jeg takket så fint jeg kunne for at han tok seg tid til å snakke med oss, og ønsket ham lykke til videre, var: ville du vært med på konfliktrådsmøte på nytt igjen? Svaret var som følger:

"ja. Men jeg er ikke sikker."

Politiet hadde i denne saken vurdert det dit hen at kun moren til ene parten trengte tolk, fordi både klager og påklaget kunne snakke norsk (!). Og selv om meglernes under deler av møtet lot guttene snakke gjennom tolk, insisterte også meglernes på at guttene måtte prøve å snakke norsk. Grunnen til det var forståelig. Vi ble forklart hvor vanskelig det er med et møte der det brukes tolk, så mye av kommunikasjonen foregår med kroppsspråk og ansiktsuttrykk, og all denne informasjonen forsvinner når dialogen foregår via tolk. Meglerne mister rett og slett en viktig del av navigeringsutstyret sitt, for å kunne fange opp subtile så vel som ikke-så-subtile aspekter ved kommunikasjonen. Samtidig fikk vi bare bekreftet under samtalene i ettertid av møtet, at norskkunnskapene var så sviktende at det ble misforståelser rundt de mest elementære forhold. Faren til påklagede hadde imidlertid fått med seg "at det var bedre enn politi og prikk på rullebladet". Men med så dårlige norskkunnskaper som deltakerne hadde, er det umulig for oss å si noe om deres erfaringer. Det gjør det imidlertid også på sin plass å stille spørsmålstegn ved hvor mye deltakerne var i stand til å forstå av hva et konfliktrådsmøte var.

Når det er så store utfordringer knyttet til bruk av tolk og flerkulturalitet, synes det innlysende at i møter hvor man ikke engang har tolken tilstede, men tolk kun over telefon, står overfor ytterligere utfordringer. Vi har observert det selv, så vel som hørt meglere berette om problematikken. Samtidig har vi også sett en tendens til at utfordringer knyttet til å snakke på et annet språk enn morsmålet tas for lett på. Det synes også å eksistere en forestilling om at dersom man har parter med utenlandsk opprinnelse, hjelper det å ha en megler med utenlandsk

opprinnelse tilstede. Det kan nok være riktig, dersom det er snakk om personer med lik kulturell bakgrunn. I praksis kan det imidlertid si at megler kommer fra et helt annet land enn partene, som om det som gjelder er at "de er utlendinger alle sammen".

Hva slags forståelsesgrunnlag personer med annen kulturell bakgrunn har i forhold til å gripe konseptet som konfliktrådet baserer seg på, vet vi ikke noe om. Det er rimelig å tro at det vil variere. Man kan også tenke seg at det kan være forhold knyttet til det "å snakke om følelser", for eksempel, som kan være fremmed, eller kanskje stå i et motsetningsforhold til det å bevare ansikt og ære. I den saken vi har fortalt om, svarte deltakerne konsekvent ikke på spørsmål om følelser. De så ut som spørsmålstegn, og fortsatte med å fortelle hva som konkret var skjedd, og å diskutere om de trengte vitner eller ei. Det er behov for mer kunnskap om hva som står på spill for deltakere som ikke har norsk som førstespråk, og opprinnelig kommer fra andre samfunn enn det norske, fortrinnsvis kunnskap produsert av forskere som kjenner de miljøene deltakerne kommer fra i utgangspunktet, og også kjenner språket. Bare å se på konfliktrådsmøtene og snakke med deltakerne i etterkant, holder ikke.

5.5 MER OM FLERKULTURALITET

"Norske nordmenn fra Norge" utgjør imidlertid heller ingen enhetlig kulturell gruppe. Det har vi aldri gjort. Etniske minoriteter, det være seg samer, kvener eller Romani-folk er ett forhold. Et annet forhold er at selv om likhetsstanken står sterkt i det norske folket, har man både generasjons-, kjønns- og classeskiller. Vi har ingen "norsk kultur" i entall. Det har vi aldri hatt. Det er et interessant tankekor at terminologien i gjenopprettende rett produseres i lange intellektuelle utredninger, akademiske avhandlinger og forskningsseminar, en intellektuell eksersis som står i påfallende kontrast til det språket min mormor, som sydde klær og laget mat, kjente til. Paus beretter hvordan norske initiativet til konfliktrådsordningen kom fra myndighetspersoner og en akademisk elite, det var ingen folkelig bevegelse i utgangspunktet (2009:9). Det tankegodset som gjenopprettende rett springer ut av, og kultiverer, inngår på mange måter i en meget vestlig og nåtidig "psy-tradisjon" som Rose kaller det (1999), på tross av referanser til "urfolks" tradisjoner og "hvordan man ordnet opp før" (Richards 2005, 2006, *Eide*, in press). Dette tankegodset vil imidlertid være ulikt distribuert blant ulike befolkningsgrupper, ikke minst knyttet til utdanningsnivå, og hvilken generasjon man tilhører. Det er viktig å huske på at ideene man har om det å

være menneske, ikke er ultimate sannheter. Gjenopprettende rett baserer seg på en del forståelser som ofte blir stående uproblematiskerte, som noe "gitt", som om menneskets natur er noe essensielt og konstant, som om noe er der inne i hvert eneste menneske som de rette spørsmålene kan hente ut (Richards 2005). Så enkelt er det ikke.

En av konfliktrådslederne vi snakket med, kunne fortelle følgende:

"Dette med å være verbal, vi har en begrensning, jeg ser ikke noe annet. Jeg opplever det litt med eldre personer, og det er ikke den måten de har snakket på i livet sitt. De har snakket på en helt annen måte. Det er litt kulturforskjeller og. Jeg bor i en liten bygd, og er blitt over 50 selv, og var litt bevisst på dette at folk ikke snakket direkte om ting. De benytter seg mer av fortellinger. Det er jo en utfordring og, om vi hadde utrolig god tid å besøke folk der de er og bli kjente med dem, så kunne vi få det til kanskje. Men, ut fra her vi sitter med saker, telefon og skrivebord og lange avstander, så har vi ikke så mye muligheter til å bruke så mye tid på ting. Da kommer ordningen til kort"

I prosessevalueringen av "oppfølgingsteam for unge lovbrytere", påpeker Kvello en lignende utfordring, nemlig at "det er godt dokumentert at barn og unge med atferdsvansker generelt har et dårlig utviklet språk. Det omfatter ordforråd, nyanseringer, det å begrepssette indre tilstander og andres følelser og motiver, og styre seg selv ved ord" (2009:111).

Meglerne skal være legmenn. Noen ytterst få steder rapporterer konfliktrådslederne vi snakket med, at de mener de har greid å få til en god spredning hva angår bakgrunnen til meglerne, utdanningsmessig, kjønnsmessig og aldersmessig. Men de aller, aller fleste stedene er det en klar overvekt av mennesker med god utdanning. Flere kan fortelle at det er en overvekt av folk som jobber med undervisning og omsorg.

"Ja, jeg vil si det er en overvekt med visse typer bakgrunn. Lærere, for eksempel. Prest, sosionomer og barnevernspedagog. Vi har høy utdanning på de fleste. De fleste har arbeidet med mennesker i lang, lang tid."

"Når det gjelder utdanning er det nesten ingen som ikke ligger på høgskole/universitetsnivå. Det er de som søker, rett og slett. Ikke at vi ikke tar inn andre, men det er søkermengden"

Ja, det er mangfold i konfliktrådsfeltet. Men det er også en tendens til homogenitet, til og med blant meglerne. Vi kan ikke komme med påstander, men vi vil stille spørsmål omkring hvorvidt det kan bidra til en kultivering av visse forståelser som derved ikke blir problematisert nok, kanskje ikke engang oppfattet som forståelser, verden oppfattes bare "å være slik".

5.6 NINA OG SILJE

Nina hadde angrepet Silje fysisk på en fest. Som i så mange av sakene var det både rus og gutter inne i bildet. Den unge kvinnen som hadde utøvet vold, hadde opplevd seg svært, svært krenket og ydmyket, og kombinert med rus hadde hun gått til angrep. Volden hadde imidlertid vært svært grov, og saken ble politi-anmeldt. Saken ble overført til konfliktrådet, hvor det ble arrangert Stormøte. Her var flere av festdeltakerne tilstede, venner av både klager og påklaget, og to meglere, mann og kvinne. Partene var i begynnelsen tydelig ille berørte. Nina ser for det meste i bordet, og Silje gråter mye. Etter hvert tødde imidlertid alle opp, og kom inn i en god dialog, som endte opp med at en meget lovende avtale ble skrevet. De skulle legge det hele bak seg, og gjøre noe hyggelig sammen. Stemningen synes å være svært god når møtet er over: alle klemmer hverandre, både deltakere, meglere og deltakende forsker, det er tårer og latter.

I ettertid av møtet får vi dessverre ikke snakket med Nina som var påklaget i saken. Hun var ikke å oppdrive verken til første eller andre intervjurunde. Silje, sakens klager, fikk vi derimot snakket med både en og to ganger. I første intervju forteller hun

"jeg føler jeg fikk veldig mye ut av å høre hennes opplevelse av saken, og jeg, så for meg da, jeg føler at jeg forsto henne, eller ikke forsto hva hun opplevde eller forsto hvorfor hun gjorde det og sånn, men forsto tankegangen hennes litt mer da"

Hun hadde imidlertid sagt nei til konfliktråd først. Når vi spurte hvorfor, svarte hun at:

"det går vel i grunnen på det at det hun gjorde var såpass alvorlig at jeg syns konfliktrådet ville vært å slippe for billig unna for henne"

Hun hadde rådført seg med mange da konfliktråd ble foreslått, og endte opp med å si ja likevel. Vi spurte henne om det var fordi de hun rådførte seg mente hun burde delta. Hadde hun opplevd noe press?

"jeg opplevde press fra samvittigheten min, ja."

Etter møtet hadde "ting" vært "helt greit" sier hun videre. Og:

"ja nå er jo saken ute av verden, så det er veldig, veldig greit."

Dere har ikke noe uoppgjort? Spør vi.

"Neei..." (drar på det)

I andre runde, et halvt år senere, får vi vite at avtalen ikke er blitt holdt. En rekke forhold har bidratt til komplikasjoner, ingen ulovlige forhold, bare vanlige mellommenneskelige. Klager er mye krassere i sin omtale av påklaget nå, enn hun var i første samtale. Hun kommer tilbake til dette med deltakelsen på møtet:

"Jeg angreir ikke på at jeg deltok. Jeg tenker som sagt ikke så mye på det lenger. Det er et ferdig kapittel, gjort er gjort og spist er spist, liksom"

Men samtidig sier hun også at hun ikke ville valgt konfliktråd igjen, om hun hadde kunnet spole tiden tilbake. Hvorfor ikke? Spør vi.

"Jeg føler på en måte at hun hadde tråkka sånn i salaten at hun fortjente ikke å slippe så billig unna. For å si det sånn. Hun burde fått noen konsekvenser av det. Men jeg sa ja til slutt, for å høre hennes side av saken også. Jeg følte litt press fra de voksne rundt meg, fikk litt den at ja, men hun er såpass ung, hun må få en sjanse til, liksom. Jeg skulle tenke litt sånn, og heve meg litt over det som hadde skjedd, på en måte."

Men avtalen virket veldig lovende, hvordan tenker hun om den nå, spør vi. Hun svarer:

"jeg må innrømme at jeg følte press til at det skulle munne ut i avtale. Det har vel mer også med at du sier ja til å delta i noe sånt, og da forventer de rundt deg at det blir en løsning, da."

Det hun nå omtaler som press til å inngå avtale, lå altså ikke i det noen gjorde eller sa på møtet, men i dette at hun i utgangspunktet hadde sagt ja til å delta. Det lå en forventning innebygd i det å si ja i utgangspunktet, forklarer Silje.

Hun utdyper mer hvorfor hun ikke ville valgt konfliktråd nå:

"Det føles bedre når noen må betale for det de har gjort. Du føler deg nesten litt mer som et offer hvis du vet at personen som har gjort det nå går rundt og, jeg kan gjøre det jeg vil, for det får ikke konsekvenser likevel, liksom. Du får litt den tankegangen, da."

Hun uttrykker også tvil om autentisiteten til Ninas anger:

"jeg sitter fortsatt og tror at hun tok det møtet ikke for å prate med meg, men for å slippe unna. Men det får jeg aldri svar på."

Det betyr imidlertid ikke at hun går og tværer ved det, sier hun, konklusjonen er at:

"Så det er noe jeg har lagt bak meg i stedet"

Silje kommer tilbake til hvordan ting hadde vært for henne i ettertid av det som hadde skjedd.

"Jeg var så redd at jeg tok ikke telefonen min på 2 mnd om jeg ikke så hvem de var. Hvis det ringte på døra, så måtte jeg gå og se i vinduet og se hvem det var, hvis ikke åpnet jeg ikke opp. Jeg gikk helst ikke ut alene. Og sånne ting."

Akkurat dette har bedret seg nå, sier hun. Men på enkelte felter er hun fremdeles preget av det som har skjedd:

"Etter den festen har jeg ikke drukket meg ordentlig full. Det har jeg ikke turt. Jeg hadde jo del i det. Hadde jeg ikke sagt det jeg sa, hadde ikke det slaget kommet. Jeg var jo en del av det. Og jeg har ikke lyst å komme i den situasjonen igjen. Jeg tenker på det hver gang jeg går ut med vennene mine og har det gøy"

I denne saken hadde møtet endt nærmest ekstatisk. Vi ser imidlertid at det er ingen nødvendig sammenheng mellom denne type ekstase, og hva som skjer i ettertid. Vi ser tydelig hvordan erfaring er en prosess, og at det ikke er noe lovbundet i retningene prosessene beveger seg i. Vi vet ikke hvordan Silje ville opplevd det om saken hadde gått rettens vei. Vi kan bare formidle det hun sier. Og som Gunnar vi har fortalt om tidligere, er hun av den formening at det å oppleve en markering av at noe galt har skjedd, kan ha en helende effekt i seg selv.

Silje sier imidlertid også i andre intervju, at

”Jeg har fått lagt det bak meg, da. Er helt ferdig med det. Og jeg vet ikke, vet egentlig ikke om kanskje det at jeg møtte henne... vet bare at jeg skulle høre hennes side av saken, og at det var viktig for meg.”

Det har heller ikke skjedd noen nye lovbrudd, og hun har ikke blitt utsatt for noen nye angrep fra påklagede.

Det er imidlertid verd å merke seg at Silje allerede i første samtale forteller om stor usikkerhet hvorvidt hun skulle delta eller ei. Ingen hadde tvunget henne, men familie og venner hun rådførte seg med, hadde ment hun burde gi påklagede en ny sjanse. Allerede i første samtale forteller hun at hun opplevde press *fra samvittigheten sin*. Flere av de klagerne vi snakket med kunne gi uttrykk for at de var usikre, kanskje til og med sa nei til konfliktråd når de først ble spurt. De fleste hadde imidlertid ombestemt seg når de fikk vite mer om hva konfliktråd var for noe, da vurderte de det dit hen at konfliktrådet kunne ivareta deres interesser. Men dette er fraværende i Siljes beretning. Hun ga samtykke, men på det tidspunktet samtykket ble gitt, opplevde hun å sette egne interesser til side, til fordel for påklagedes interesser. Frivillighetsaspektet er og blir et ufravikelig prinsipp i gjenopprettende rett, og en grunnleggende forutsetning for at gode prosesser skal kunne igangsettes. Imidlertid er det gråsoner der dette med fri vilje og reelt samtykke ikke er like tydelig som det er i andre sammenhenger. Saken med Silje er i en slik gråsone.

5.7 GUNHILD

Ønske og vilje til å ivareta påklagede står sterkt i det svært mange klagere kan fortelle om, enten påklagede er noen som står dem nær eller ei. I de aller fleste sakene er hensynet til påklagede noe som dras fram som grunn til at de valgte konfliktrådsmøte, enten det er som viktigste grunn til valget, eller som en av mange grunner. Hensynet til påklagede sto også sentralt for Gunhild, som var blitt utsatt for trusler fra sin eks-mann via sms, over lengre tid.

Dette med trusler via ny teknologi er noe alle konfliktrådslederne kunne berette om som et nytt fenomen:

”Det er mye snakk om digitale konflikter for tiden. Det er ikke kategorier vi registrerer, men vi får saker av det. Sms, trusler, mobbing. Det er veldig egnede saker for megling. Folk kommuniserer verbalt budskap via teknologi mellom seg, og oppfatter ikke noe av reaksjonene fra

motparten. Nettopp i den type saker tenker jeg konfliktråd er viktig for å kunne møtes ansikt til ansikt"

Mange vil kjenne til psykologi-forsøk hvor man ser at folks terskel for å påføre andre smerte er lavere der de ikke ser, eller ikke må berøre, den personen påfører smerte. En del vil også kjenne til Levinas og nærhetsetikken, betraktningene omkring hva det å stå overfor et annet menneskes ansikt gjør med en (Vetlesen 1996, Levinas 2003). En annens ansikt stiller et krav man må forholde seg til. "Den som ser inn i den andres ansikt, blir innbudt til å gjenkjenne seg selv og anerkjenne den andres annerledeshet", skriver Leer-Salvesen som en kommentar til Levinas nærhetsetikk (2009). Et moralsk ansvar oppstår i et møte mellom et jeg og et du. Internet og SMS skaper avstand. Man har en helt annen opplevelse av de personene man kommuniserer til, med eller om, der disse menneskene er redusert til et abstrakt. Møtet med Den Andre som et konfliktrådsmøte innebærer, i kjøtt og blod, ikke som et abstrakt, kan utgjøre en motvekt til en abstraktliggjøring av virkeligheten og medmennesker. Og det øyeblikket man skjønner man gjør noe mot et levende, tenkende, følende menneske, ikke bare et abstrakt i cyber-space, gjør det kanskje noe med måten man forstår sine handlinger på.

På konfliktrådsmøtet med Gunhild, var det kun henne, mannen og en megler tilstede. Hun hadde ingen ønsker om at det skulle være flere tilstede, hun ønsket nettopp å unngå "skam" og "gapestokk" for mannens skyld. Gunhild forteller at det først og fremst var hensynet til eks-mannen som gjorde at hun valgte konfliktråd.

"Politiet spurte om jeg ville i konfliktråd, og jeg sa nei. Han har holdt på å ringe og sende meldinger i mange år. Vi har vært fra hverandre i 8 år. Derfor tenkte jeg at han skjønner ikke dette, han skjønner ikke dette før det gripes alvorlig fatt i. Men politiet ringte meg og lurte på om jeg kunne tenkt meg konfliktråd, de syns vel litt synd i han, antakelig. Og da sa jeg ja til det da. Det var vel fordi, for å skåne han fra rettsapparatet og bot og sånne ting. Det var egentlig det, ja."

Gunhild opplevde imidlertid ikke at ivaretagelsen av eksmannen kom i konflikt med ivaretagelse av hennes egne interesser. Hun følte det var forsøket verd for sin egen del, og:

"Om han skulle begynne igjen, så ble jo saken tatt opp igjen, det var liksom den betryggelsen jeg hadde, følte jeg. Men jeg synes det er greit å

gi han en sjanse. Greit å vite at om han fortsetter med dette da går jeg videre."

Om selve møtet sier Gunhild at

"Det var enklere enn jeg hadde forventet. Mye greiere!"

Gunhild hadde imidlertid ikke sagt alt hun kunne sagt på møtet:

"Jeg kunne jo sagt mer, men da hadde han gjerne hisset seg opp... Kunne sagt mer..."

Hun beretter om en lang historie med hans alkoholbruk og psykiske problemer, og hun kjenner godt til hans reaksjonsmønstre. Barnas barndom besto blant annet i at på lørdagskveldene måtte de hjelpe mamma med å få en døddrukken pappa i seng.

"Det har vært en veldig påkjenning. Har levd sånn i mange år, helt fra ungene var små. Jeg stilte opp for han hele veien i alle år, og vi har reist av gårde, jeg har fått han til lege, avruset, kjørt han til psykiatrisk, og nei, det er ikke noe som hjelper. Ikke noe som går inn. Han har ikke noe problem... han kan ikke innrømme problemet sitt..."

Endelig hadde ting snudd for henne, hun hadde greid å bryte ut av ekteskapet, og nå flere år etter hadde hun fått en ny venn. Dette var nok også hovedårsaken til eksmannens trusler.

I samtale nummer to uttrykker hun fremdeles, om ikke mer, fornøydhet med konfliktrådsmøtet. Eksmannen vil fremdeles ikke gå i selskap der hun er tilstede, men det er ikke noe problem for henne. Hovedsaken er at truslene har stoppet opp. Hun mener valget hun gjorde var riktig, og hun vil råde andre til konfliktråd:

"Ja, det ville jeg. Det er egentlig lettere for begge partene med konfliktråd enn rettssak, for da ville jo hatet bare eskalere. Jeg tror nok at for meg var det greit. Og jeg tror og han var lettet for det. Han skjønner nok konsekvensene. Det gjør han. Ikke minst bra for han som slapp med det. Det gikk nå veldig fint det. Det gikk veldig bra. Nei, han har tatt det til etterretning."

Og det var alt hun ville, få en levelig situasjon uten trusler. Hun hadde ikke noe ønsker om at han skulle få noen straff som noe mål i seg selv. Tvert imot

uttrykker hun stor omtanke for sin eksmann, selv om hun også understreker at hun er helt ferdig med han som mann.

Mannen til Gunhild ville ikke snakke med oss, vi vet ikke hva han tenkte om det hele. Gunhild var nok alt annet enn et abstrakt for ham. Men at det å taste på en mobil sene kvelder med promille var noe som kunne få konsekvenser, var i seg selv en realitet som sjokkerte han til å slutte. Han hadde sluttet å sende meldinger fra det øyeblikket saken ble anmeldt. Det hadde en virkning i seg selv, lenge før konfliktrådsmøtet ble bestemt. Hva slags virkninger konfliktrådsmøtet i seg selv hadde på han, det vet vi ikke noe om. Men for Gunhild var det godt å få ordnet opp på en måte som var minst mulig belastende for både henne og eksmannen.

5.8 NORMANN OG STEINAR

Normann er en ung mann som var blitt rundjult av Steinar. Årsaken var damekrangel. Steinar mente at Nordmann hadde vært utro mot en venninne av seg, og slo til bokstavelig talt for å ivareta hennes ære. På Stormøtet som ble avholdt var to meglere tilstede, samt familiene til Steinar og Nordmann. I møtet får vi vite at Steinar har strevet med en ubehandlet ADHD i mange år, og i samtale etterpå får jeg vite mer om hvordan moren har strevet for å få hjelp til Steinar. Da Steinar begikk et lovbrudd, fikk det imidlertid fart i hjelpen han fikk, kan hans mor berette. På møtet får både Steinar og Normann et større innblikk i den andres perspektiv og reaksjoner, og begge omtaler det i samtaler med meg i ettertid som noe positivt. Allerede før møtet har Steinar planlagt å delta i et sinne-mestringskurs, noe han i andre samtale kan fortelle funket.

"Jeg har lært mer av meg selv også, for om det blir tull, så går jeg før noe skjer. Jeg har lissom ikke noe stoppknapp, det er vel heller, la være å trykke på startknappen!"

I tillegg har han begynt på Ritalin når jeg snakker med han første gang, og enda høyere doser når jeg snakker med han andre gang. Det gjør situasjonen hans så mye bedre, kan han fortelle. Steinar var med på konfliktrådsmøte som ledd i samfunnsstraffen. At han virkelig ønsket et konfliktrådsmøte kunne både han, moren og kriminalomsorgen berette om.

Normann, klager i saken, måtte imidlertid først ha litt mer tid på seg til å samtykke til konfliktråd. Han hadde først sagt nei, han:

"Det første jeg tenkte var at motparten var feig. Syntes det var urettferdig at jeg ikke fikk ta igjen. Det var det første jeg tenkte"

Men etter å ha tenkt en stund, begynte han å føle at

"det var vel greit å møte han, og så etter at jeg hadde møtt han syns jeg det var greit. Jeg var litt nysgjerrig på hva vi skulle gjøre, og hva utfallet villet bli. Jeg ville selv. Høre hva han hadde og si som unnskyldning og slik. Jeg ville høre hva, hvorfor. Høre unnskyldningen hans. Det var ikke så mye å forklare egentlig. Måtte være at han skulle innrømme at han har gjort noe voldsomt feil og unnskyldt seg for det som skjedde. Det var bare det jeg tenkte."

Normann opplevde unnskyldningen han fikk som oppriktig. Steinar hadde heller ikke noe å vinne på møtet som kunne trekke hans oppriktighet i tvil, de få timene han fikk trukket fra på samfunnsstraffen var ikke nok til å sette spørsmålstegn ved motivasjonen hans. Normann satt ikke og følte på at Steinar slapp billig unna: det var blitt markert at det hadde skjedd noe galt, fortalte han, uavhengig av møtet. Når de møtte på møtet, var det for møtets egen del, fordi de ønsket å møte hverandre, ingen skumlet om andre bakenforliggende motiver.

Normann mente møtet hadde et positivt utfall på mange måter.

"Både møtet og dialogen og avtalen. Det var jo hyggelig å høre han si unnskyld også. Det var ikke noe mer enn det jeg ville, egentlig."

I første samtale forteller han at han hadde vært mye redd i ettertid av overfallet. Moren hans forteller mer og mer detaljert om denne redselen. De bor et stykke fra sentrum, og når Normann skulle sykle hjem i tiden etter det hadde skjedd

"så hadde vi telefonkontakt nesten hele veien hjem, så han følte seg trygg, og jeg det samme, at det ikke skulle bli noe mer. For etter at dette skjedde sendte Steinar en melding til han som vi også oversendte politiet, at han kunne vært glad det var han, for det var andre som ville dengt han mye mer... Det var trusler i det og. [] Vi fikk hjelp gjennom ungdomspsykiatrien. Han har vært der et par ganger og prata. Jeg har ikke noe kompetanse annet enn at jeg som mamma prøver å hjelpe. Synes det er mye bedre å få profesjonell hjelp. Det fikk vi via fastlegen hans. Syns det hjalp. Men likevel har det ligget der."

Moren forteller at hun hadde ingen betenkeligheter med konfliktråd, hun trodde det var det rette:

"for meg i hvert fall. Så måtte vi prate litt med Normann, for i utgangspunktet var han ikke så sikker på det. Men det skjønner jeg jo. Det var litt det, ubehagelig å møte han igjen også, kanskje."

Møtet mener hun har vært positiv for Normann også, samtidig som hun også påpeker at noe slikt som Normann opplevde setter spor som uansett tar tid å hele:

"Jeg tror det sinnet han følte overfor hjelp. Men jeg vil nok tro at den usikkerheten fortsatt er der likevel overfor andre. Det er sånn jeg kjenner han. [] Men har forstått på han at han syns det er, etter at Steinar ba om unnskyldning, at han ikke tenker så mye på den biten lenger. Men mest sannsynlig vil dette henge i mange år, at han har vært utsatt for en sånn dom. En sånn runde. Under de omstendighetene..."

I andre samtale forteller hun igjen at det har vært tøft. Det som har skjedd har gjort noe med henne og faren også.

"Du vet liksom aldri hva som er bak hjørnet. Jeg tenker litt på det, det gjør jeg. At han kan bli utsatt for andre ting, liksom."

Hun bekrefter imidlertid igjen at Normann virker mer fornøyd,

"Møtet tror jeg, det gjorde vel hele vendinga. Ja absolutt. Det var det som gjorde at han, da forsvant sinnet, liksom. Det gjorde mye for han sånn sett. Tror det har hatt veldig mye å si for han. Men det var ganske tøft en stund."

Normann sier i første samtale at etter møtet har han ikke vært redd i det hele tatt,

"- i forhold til dem, da. [Steinar og kameratene hans] Men det kan jo skje noe annet som ikke har med dem å gjøre, da. Det var ingen hyggelig opplevelse å bli slått ned, det var det ikke."

I andre samtale har han imidlertid erfart at angsten er noe som kommer og går:

"Det kommer tilbake noe av det jeg var redd for. Men så går det bort igjen. Jeg har møtt han [Steinar] et par ganger før ferien, noen ganger er det greit, andre ganger har jeg ikke likt det. De gangene jeg har syns det gikk greit, har han virket lei seg for det som skjedde. Og de gangene jeg

ikke har syns det var greit, har han oppført seg som han gjorde før det skjedde.”

Vi spør om det betyr at han har opplevd Steinar truende igjen, men det har han ikke. Det var bare fraværet av direkte uttrykk for at Steinar var lei seg som i seg selv kunne skape usikkerhet. Angsten lever sitt eget liv, og det vil ta tid å komme over den. Møtet har imidlertid vært med på å skape et grunnlag for en langt mer omfattende helingsprosess.

Det Normann forteller, er at reaksjoner på grov vold ikke forsvinner som ved magi. Han opplever dager det går framover, og så går det bakover, for så å gå framover igjen. Konfliktrådsmøtet er han derimot klar på var noe positivt, både i første og andre samtale. Vi tror det er viktig å få fram at konfliktråd er ikke magi, takk og pris! Vi har å gjøre med mennesker i komplekse relasjoner, og med komplekse tanke- og følelsesliv, ikke endimensjonale vesen som lever lykkelig alle sine dager til ende fordi de har møttes en time eller to i dialog. Det er nettopp her, som et noe som finner sted i denne kompleksiteten, og ikke øver vold mot den, at konfliktrådene har sin berettigelse.

6. EN DRØFTING AV KOMPLEKSITET

6.1 KONFLIKTER OG EIERSKAP

Enkelte kritikere av gjenopprettende rett har hevdet at den representerer en reduksjonisme og sentimentalitet som ikke får fram kompleksiteten i menneskelig personlighet og interaksjon (Acorn 2004). Gjenopprettende rett søker å ivareta kompleksitet. Men det er også helt klart at det er ikke alle former for kompleksitet et møte på et par timer kan ivareta. Ved å snakke om konflikter som tilhører folk som er berørt av det som har skjedd, åpner gjenopprettende rett opp for å forstå hendelsene som sammensatte. Dette er noe de fleste av deltakerne vi har snakket med erfarer som noe positivt. Likevel er det en form for forenkling som skjer. Det er begrenset hvilke aspekter som kan bli tematisert på et konfliktrådsmøte. Deltakernes tanker og følelser i forhold til det som har skjedd står sentralt, og det skal stå sentralt. Det burde hatt legitimitet på mange flere arenaer i samfunnet vårt! Samtidig er det aspekter ved hendelser som ikke kan berøres på denne måten. For eksempel forhold knyttet til det politiske og økonomiske systemet vi lever innen, sosio-økonomiske faktorer, hvordan vi i samfunnet vårt formår å ivareta hverandre som helhet.

Vi har mer enn en gang tenkt, måtte det gå så langt at det ble politianmeldelse før disse menneskene fikk hjelp? (Se også *Eide* m.fl. 2007). Steinar og moren hadde strevd fåfengt med å få hjelp, han hadde slitt med en ubehandlet ADHD hele sitt liv. Det måtte en straffesak til for å få forgang i sakene. Kari opplevde å bli mobbet i lengre tid, og skolen hadde ingen hjelp å gi. Heller ikke her skjedde det noe før kjæresten hennes grep inn – og ble anmeldt til politiet. I en sak fikk vi vite om forhold som ikke sto i noen papirer, nemlig at i gjeldende bygd var det en lang historie med konflikter mellom familier "alle visste" var av Romani-avstamning, og de som ikke var av Romani-avstamning. Saken som var oppe i konfliktrådet viste seg bare å være toppen av isfjellet, i den forstand at det var nærmest familietradisjoner som ble brakt videre. Dette kom ikke fram på selve møtet, men det kom fram i samtaler med partene på tomannshånd. Eller rettere sagt: med de som ikke var av Romanifolk selv. Verken Karl, som var påklaget i saken, eller hans støttepersoner nevnte dette med et ord.

Romanifolket/taterne var utsatt for brudd på menneskerettighetene og en intens assimileringsspolitikk fra norske myndigheters side fra andre halvdel av 1800-tallet

og gjennom store deler av 1900-tallet⁹. Sterilisering uten samtykke, bortsetting av barn eller anbringelse på barnehjem er en del av denne historien. Barn opplevde overgrep på barnehjem og i andre institusjoner. Det dreier seg om en omfattende og systematisk undertrykkelse. Ødeleggelsen ble omfattende, både i form av personlige tragedier, sosiale problemer og undergraving av kulturell stolthet. At man er av Romanifolket er noe som mange holder skjult. Det er ikke noe man snakker om. Ei heller på et Stormøte. Eller i samtale med forskere i etterkant av Stormøtet.

Det har vært påpekt at en del av den kulturelle gjenreisningen av romanifolkets/-taternes kultur må foregå i det norske storsamfunnet. Det er skoler og kulturinstitusjoners ansvar å inkludere undervisning og kunnskap om denne delen av norsk historie og samtid. Overgrepene må fram i lyset, så vel som det positive kulturbidraget Romanifolket har stått for, som viktige ledd i holdningsendring. Den norske Helsingforskomité sier, at "det norske samfunnet må innøve positive holdninger til og respekt for personer med en annen kultur enn flertallets. Målet må være at personer som tilhører romanifolket/taterne føler at de blir møtt med respekt og dermed utvikler stolthet over sin tilhørighet: både helt norsk og helt romani/tater!"¹⁰

Historien kan selvfølgelig aldri legitimere vold som skjer i dagens samfunn. Som Møller påpeker, vold utøver i alle sosiale sjikt og klasser (2000:141), og en forklaring på vold som forstår den som svar på sosiale betingelser alene, er en reduksjonisme av en dyptgripende kompleksitet som nesten kan utgjøre et overgrep i seg selv. Det vi ønsker å få fram, er dette, at den konteksten en voldshandling inngår i, kan omhandle mye mer enn det man får plass til på noe Stormøte. Det kan handle om storsamfunnet, og generasjoners erfaringer med systematiske krenkelser. Å gripe fatt i den enkelte voldsutøver er selvfølgelig nødvendig, men det er på et annet plan bare en bitteliten bit av det problematikken handler om.

Tanken om at de som er berørt av hendelsene er konfliktenes rettmessige eiere er fin. Likeledes at alle deres reaksjoner, tanker og følelser skal være legitime, og kunne kommuniseres på deres egne premisser. Samtidig så er det ikke så helt innlysende hvor grensene går for eierskap og berørthet. For eksempel, så lenge

⁹ http://www.nhc.no/php/files/documents/Tema/MRnorge/romanirapport_final_version.pdf - besøkt 2009-12-

14

¹⁰ http://www.nhc.no/php/files/documents/Tema/MRnorge/romanirapport_final_version.pdf - besøkt 2009-12-14

jeg lever i et samfunn hvor det er farlig for kvinner å bevege seg visse steder etter mørkets frambrudd, så er det min sak også, når selv en kvinne jeg ikke kjenner utsettes for et overgrep. Det angår meg. Og på områder der samfunnet jeg lever i produserer ulikheter, som i neste omgang kan skape friksjon mellom mennesker, opplever jeg det også som mitt ansvar også, som borger av dette samfunnet. Jeg kan ikke vaske hendene og si at dette er ikke min sak.

Når man presenterer en problematikk som å tilhøre noen, skjer det samtidig en ansvarliggjøring av disse eierne. Det kan være et helt nødvendig grep å ta, og slett ikke nødvendigvis negativt. Men det er også å komme med et utsagn om hvem sitt ansvar det er å utføre reparasjonen – og implisitt i dette: hvem som ikke har ansvar for å utføre reparasjon. Men alt henger sammen. Skole, helse, kultur, arbeid, rus, hvordan vi lever sammen som mennesker – som helhet. Kriminalitetsforebygging omhandler ikke bare justissektoren. Årsakene til en rekke problemer er ikke å finne her, bare symptomene. Der konfliktrådet brukes som alternativ eller supplement til straff, blir det en del av en brannsluknings-virkomhet. Å slukke brann er utrolig viktig, redde liv, og forebygge nye branner. Samtidig, å arbeide mot at brann oppstår i utgangspunktet må være en viktig oppgave. Da må man tenke, og gå ut bredere, enn kun justissektoren. "Problemeierne", som man kaller det innenfor problemorientert politiarbeid, er mange.

Et konfliktrådsmøte formår å fokusere på visse former for kompleksitet. Men det er helt klart andre former for sammenhenger og kompleksitet som det ikke er like godt egnet til å rette søkelyset mot. I et konfliktrådsmøte blir hendelsene oversatt til Kari og Pers tanker og følelser. Kari og Pers tanker og følelser er viktige. Men de aspektene som omhandler sosio-økonomiske og kulturelle faktorer, et samfunn som produserer ulikheter og friksjon, lar seg vanskelig adressere på den måten. Det betyr slett ikke at konfliktrådet ikke har noen berettiget plass. Det gjør en viktig oppgave i forhold til det det kan gjøre en oppgave i forhold til. Det vi har påpekt her er imidlertid forhold vi ikke må miste av syne: *En virkning av gjenopprettende rett kan være en individualisering av problemstillinger som i høyeste grad også er storsamfunnets.*

Ord som står sentralt når man snakker om virkningene av gjenopprettende rett, er ord som verdigjenopprettende og reparerende. Vi har sett at det er berettiget å bruke disse ordene i forhold til de praksisene vi har tilnærmet oss. Videre har vi sett at de fleste deltakerne på konfliktrådsmøtene mener det har bidratt til endring i positiv retning. På et annet plan ser vi at også her, i denne delen av

justissektoren, er en annen virkning også gjenoppretting, eller konservering, av en bestemt type samfunn - på godt og vondt.

6.2 TOPPEN AV ISFJELLET

Generelt, i intervjurunden med konfliktrådslederne, var de fleste opptatt av at det ikke fins noen begrensninger for bruk av gjenopprettende rett. Dette er en forståelse som synes å gjennomsyre hele konfliktrådsfeltet:

"Det er ikke noen saker du ikke kan bruke det i. Tenker at det er ikke noen saker som ikke egner seg når det gjelder forsoning og gjenoppretting mellom mennesker."

Det er imidlertid enkelte som påpeker mulige begrensninger, eller i hvert fall situasjoner der vær-varsom-prinsippet gjør seg gjeldende. For eksempel:

"Der det har vært trusler om vold, hvor du ser at partene er så ekstremt, at det er så stor forskjell, at den ene parten så mye sterkere enn den andre, slik at du ser det vil være veldig negativt for den andre parten".

"Dersom styrkeforholdet mellom partene er veldig ulikt"

"For eksempel, et par som hadde flyttet fra hverandre, han hadde vært voldelig mot henne, og hun havnet på krisesenter. De bodde ikke sammen i etterkant, men hadde tatt kontakt med politiet for å få fordeling av eiendeler. Og de ble henvist til konfliktråd, og begge sa ja til å møte. Møtet gikk ok, ble enige om det de skulle. Men jeg tror at ting ble sagt i møtet som gjorde at han ble rasende i etterkant. Selv om de ikke bodde sammen så møttes de etterpå. Derfor så har jeg motforestillinger mot å megle mellom par der han har vært voldsom, og de fortsatt bor sammen. Der tror jeg det kan bli forsøkt dekt over ting i meglingsmøtet, som blir tatt ut i etterkant, når det ikke er et apparat som kan følge dem opp i etterkant. Så det er ikke helt uproblematisk alt som skjer i et slikt møte. Så man må være veldig bevisst på hva slags saker som skal megles, og hvilke saker vi ikke kan ta. Vi kan ikke ta hva som helst".

"Jeg har hatt en kjepphest med å kjenne vår egen begrensning og. Det er viktig at vi er edruelige og bevisste vår egen begrensning i forhold til kompetanse, at vi ikke tar saker uten å tenke oss om. Vi har en løpende diskusjon, familiesaker, voldtektssaker. Det ble kanskje nedtur for enkelte

at voldtektsutvalget vendte tommelen ned for konfliktråd der. Men jeg er ikke sikker på at jeg var så lei meg, altså!”

Det disse konfliktrådslederne sier, er det ikke så mange som påpeker. Men det er ikke desto mindre viktig tematikk. Mye kan gjøres ved tilrettelegging, men vi har også å gjøre med utfordringer som går langt utover det instrumentelle. I dette konkrete prosjektet har forhold knyttet til alvorlig vold og krenkelser stått sentralt. Dette medfører spesielle utfordringer. At det er mulig å ta for lett på reparasjonsprosessen har vært påpekt av flere (*Herman 2004, Daly 2003*). Ikke minst i saker der noen har vært utsatt for noe dypt krenkende blir dette en viktig tematikk. Tas reparasjonsprosessen for lett på, kan resultatet bli ytterligere krenkelse. At utkommet av et konfliktrådsmøte kan være at en voldsutsatt blir ytterligere krenket, er også påpekt av *Nordberg*, i hennes studie av megling i voldssaker (2007). Gjenopprettende rett refereres ofte til som “offer-sentrert”, men de prosjekter som settes i gang har vært påpekt som lite “offer-orientert” (*Herman 2004:77*). Bruken av begrepet “offer” har riktignok vært kritisert, fordi det impliserer en ladet tolkning og kategorisering, noe som står i et motsetningsforhold til å la de berørte partene selv få sette ord på det som har skjedd på sine egne premisser. Fortellingen om Ole innledningsvis illustrerer dette poenget godt.

Samtidig har vi i vår studie også sett at begrepene som brukes, som “konflikt”, “klager”, “påklaget”, og en søken etter “nøytralitet” ikke alltid er helt uproblematisk. Den “nøytrale” settingen et konfliktrådsmøte impliserer, kan oppleves som et nytt overgrep for en person som har vært utsatt for noe graverende. Dette er noe vi er blitt formidlet av “klager”, i ulik grad og på ulik måte, i fem av de sytten sakene vi har fulgt. Dette er med andre ord mer enn en teoretisk problemstilling. Det dreier seg *ikke* om at meglerne har opptrådt på måter de ikke skulle. Det er tvert imot nettopp den korrekte framgangsmåten og “nøytraliteten” som har hatt denne virkningen. Med andre ord, en *uintendert virkning av helt korrekt praksis*.

Betydningen av reelt informert samtykke kan heller ikke understrekes nok. Gunnar, som mente at volden han var blitt utsatt for var blitt bagatellisert av en setting hvor de skulle “sitte og bli venner”, hadde forventet “en slags mini-rettssak, bare litt raskere og enklere”, hadde tydeligvis samtykket til konfliktråd på feil grunnlag. Man kan selvfølgelig ikke utelukke at han ville valgt konfliktråd uansett. Poenget er imidlertid at med andre forventninger ville utkommet blitt et annet, enten nå saken likevel gikk i konfliktråd, eller via det strafferettslige

systemet. Også om saken hadde gått til konfliktråd uansett, så er det viktig å huske på at prosessene begynner lenge før møtet. Med tilstrekkelig informasjon om møte-konseptet, ville helt andre prosesser vært startet i Gunnar.

Det er imidlertid også viktig å understreke at selv med all verdens informasjon, er det ikke garantert at Gunnar ville valgt konfliktråd. Og for alt vi vet, kunne det vært det beste valget for Gunnar. Vi skal ikke sitte på våre høye hester og "vite" at konfliktråd uansett ville vært best for Gunnar. Dersom vi mener alvor med at deltakernes tanker og erfaringer skal ha legitimitet, må vi også gi de tilbakemeldinger de kommer med i ettertid legitimitet, ikke psykologisere eller bortforklare. Da er det vi som er skyldige i å forenkle. Kompleksitet betyr nemlig også at det vil være forhold tilstede som utfordrer de forståelsene vi har. Og det må vi tåle. Hva mer, vi må ikke bare "tåle" i betydningen "bære over med at noen tar dumme valg". Vi må være åpne for at folk faktisk kjenner til livene sine på en måte vi ikke har noen rett til å overprøve, at folk kan ha tatt det riktige valget for dem, selv om det måtte provosere oss. Det må ikke ligge noe ubevisst press i retning av at visse måter å reagere i etterkant av overgrep er "riktigere" enn andre.

Følelser er bare - følelser. Hva som er "negativt" eller "positivt" er en bedømmelse som noen gjør, ut fra de verdigrunnlag vedkommende baserer seg på. Raseri kan også oppfattes som noe positivt som ikke bør utelukkes på individnivå, fordi det kan være drivkraft bak endring og revolusjon og kullkasting av eksisterende maktregimer. Det må være det enkelte individ som har vært utsatt for vold som må bestemme på hvilken måte hun/han ønsker å forholde seg til sine følelser. Det å føle at rettferdighet skjer fyllest kan være en reparasjonsfaktor i seg selv, enten det betyr valg av konfliktråd eller ei. I dialog med meglere har vi erfart at det har vært uttrykt lettelse over tanken at konfliktråd kanskje ikke er det beste for alle. Fordi da opplever man ikke lenger å ha sviktet der partene sier nei.

Tanken omkring "*å gi og ta*" på et konfliktrådsmøte er i utgangspunktet fin. Men den kan også være problematisk, fordi det ikke alltid er sånn at begge stiller likt i det som har skjedd. Kanskje særlig i saker med alvorlige overgrep og vold, kan "gi og ta"-tankegangen medføre at klager opplever møtet som en ny krenkelse. Den likestillingen som settingen utgjør, er ikke alltid like heldig for utkommet av møtene. La oss igjen påpeke at de aller fleste, både klagere og påklagede, var svært fornøyd med konfliktrådsmøtene, og ville anbefale konfliktråd til andre. Men de fenomenene vi påpeker her må like fullt tas alvorlig.

6.3 PARTER OG ASYMMETRI

I de sakene vi har fulgt har gjenopprettende rett vært brukt som alternativ eller supplement til straff. På møtene vi har deltatt i, har det vært minst en såkalt "klager" samt minst en såkalt "påklaget" tilstede. "Påklaget" er den som har vært anmeldt til politiet, "klager" er den som har vært utsatt for lovbruddet. Allerede her har vi å gjøre med en distinksjon av betydning, uavhengig av hva den måtte innebære, uavhengig av hvordan den måtte manifestere seg, og uavhengig av hvordan partene måtte oppleve det. Blant annet vet partene (de *bør* i alle fall vite!) at dersom saken ikke munner ut i en skriftlig avtale, vil saken gå tilbake til politiet, og det vil bli vurdert andre straffereaksjoner mot påklagede. Bare dette i seg selv vil ha betydning for de prosessene som kan utspille seg. Vi har påpekt at der partene ikke er orientert om de juridiske realitetene, vil dette ha betydning for det som skjer. For eksempel, en påklaget som ikke tør imøtekomme klager i like stor grad som ønskelig, fordi han tror den type erkjennelser gjør at han risikerer mer straff etter møtet. En slik situasjon er ikke gunstig for klager i saken. I saken med Per og Pål satt begge med den oppfatningen at det var Per sin skyld at de satt i konfliktrådsmøtet, fordi Per var "klager" i saken: *"Hadde ikke Per klaget hadde ikke alt trøbbelet skjedd!"* Sinne og friksjoner kunne trolig vært redusert dersom partene hadde forstått at det er Staten som straffer, ikke fornærmede.

At deltakerne på et konfliktrådsmøte refereres til med et egalitært begrep som "parter" kan lett tilsløre betydningsfulle ulikheter. Asymmetri kan finnes på mange ulike plan. Definerende for gjenopprettende rett er dialogen. Mennesker som snakker *med* hverandre, samtaler basert på en forståelse av at *alle parter* sitter med relevante forståelser og erfaringer, og har krav på å komme til orde og bli hørt. I denne sammenhengen er det viktig å være klar over at den formen for verbal kommunikasjon som meglingsmøter forutsetter, er bare én av mange. Det betyr at kanskje ikke alle er (like) skolert i det "faget" eller "språket" som kan være avgjørende i den type konfliktløsning som gjenopprettende rett baserer seg på. Aspekter av ulikheter, hierarki og maktrelasjoner kamufleres lett i en setting der partene tilsynelatende er "likestilt".

Dullum påpeker utfordringer knyttet til rettsikkerhet: "offeret" kan være sterkere enn "lovovtrederen", både sosialt og verbalt. Videre, at dersom konfliktløsning overlates til personer som ikke er vant til å tenke i rettssikkerhetsbaner, kan den

svake part overkjøres (1996). I en av sakene vi deltok på, konkluderte påklaget i samtale med oss i ettertid:

"Jeg var ganske redd dagene før. Men da vi kom dit [på konfliktrådsmøtet], merket jeg at det var helt som jeg hadde tenkt. Det gikk bare så bra. For han var ikke flink til å forklare seg i det hele tatt. Det er jo kjempebra for meg at han [klager] driter seg ut på den måten".

Klager uttrykte imidlertid ikke noen gjensidig glede. Mye kan gjøres ved tilrettelegging, men det kan ikke endevende alt et menneske har lært i løpet av et helt liv i Livets Skole. Det er en realitet at noen kan stille svakere i et konfliktrådsmøte. Det er ikke riktig mot flinke meglere å signalisere at dette er forhold de kunne kompensert for fullt ut, dersom de bare hadde stilt de rette spørsmålene, brukt stillheten aktivt, gått fram på riktig måte.

En annen asymmetri vi har observert, knytter seg til at påklagede kan oppleve seg hjelpeløs i forhold til å håndtere kravene som stilles. Nettopp der vedkommende føler sterkt på skyld, blir det desto vanskeligere å motsette seg det som måtte oppleves som "urimelige krav". "Erstatningssakene" vi har fulgt, aktualiserer i stor grad spørsmål knyttet til rettssikkerhet. Vi har deltatt på flere møter hvor hendelsen har medført merutgifter for klager. Man blitt "enige om" alt fra bare opp og avgjort til nedbetalinger på over 20.000 kroner. At folk finner ulike løsninger er ikke noe vi skal overprøve. Men i samtale med partene etterpå, framgår det at selv om avtalen signaliserer noe man er blitt "enige" om, så er ikke alltid enigheten like klar som det kan se ut som på papiret. Dette får igjen konsekvenser for det utkommet møtet har. Uavhengig av hvorvidt avtalen holdes eller ikke, medfører det reaksjoner hos deltakerne som kan stå i et motsetningsforhold til den reparasjon kanskje begge parter i utgangspunktet hadde vært innstilt på.

6.4 SANNHET, LØGN OG RELATIVISME

En påpeking av at det fins *mange ulike sannheter* er noe som har gått igjen under hele feltarbeidet vårt. Hendelser erfares ulikt av ulike mennesker, og det er denne kompleksiteten et tilrettelagt møte tar sikte på å få fram. I dette prosjektet har vi imidlertid ofte observert en relativisme som beveger seg bortenfor forståelsen at hendelser oppleves ulikt av ulike personer. Fokuset kan ligge så sterkt på ulike sannheter at de forhold som ligger til grunn for det tilrettelagte møtet, som for eksempel en knust nese, forsvinner. På møtet med Petter ble det

man i kritisk realisme kaller den intransitive dimensjonen av virkeligheten, tonet ned. Nemlig dette at erfaringer bestandig omhandler et *noe*. En ubegrenset relativisering av sannheten er imidlertid noe som kan bidra til å sette offeret i en utsatt posisjon. Dette er forhold som i høyeste grad bør drøftes der gjenopprettende rett skal brukes i saker med alvorlig vold, overgrep og krenkelser.

Hvordan meglernes resonnerer og handler i forhold til dette varierer. Vi har vært på Stormøter der meglere har understreket at politirapporten ikke skal være diskusjonstema, og vi har vært på Stormøter der meglere selv drar fram papirer fra politiet, og viser fram bilder av skader som er blitt gjort, i tilfeller der påklagede prøver å bagatellisere det som har skjedd. Vi har snakket med meglere som mener man ikke skal sette seg inn i sakspapirene i forkant av møtet, fordi det er viktig å komme med et så åpent sinn som mulig. Andre mener det er viktig å sette seg inn i sakspapirene, fordi de mener det gir et bedre utgangspunkt for å hindre at en part kupper møtet, og hindre at nye overgrep skjer på møtet. Viser bilder at det er kvelermerker på halsen, blir det vanskelig for påklagede å benekte at hun/han har tatt kvelertak.

Flere deltakere kommer inn på lignende tematikk, og en klager sier følgende:

"Kunne vært fint om meglernes hadde visst litt hva som var tilfelle med saken, i det tilfellet at han egentlig ikke prata helt sant, prøvde å vri seg litt unna det."

En støtteperson til en klager, "Nils", kommer inn på det samme:

"Kunne tenkt meg at de i konfliktrådet var litt mer informert om det som hadde skjedd, for å lede de rette tingene på bane, liksom. Det er ikke bestandig så lett. Nils [klager] følte seg kanskje trua, med Tor [påklaget] sittende rett over"

Denne støttepersonen mente at Tor hadde både fortiet viktige hendelser, så vel som kommet med direkte feil informasjon på møtet. Alt i alt var samtlige deltakere på dette møtet var glade for møtet, og ville valgt konfliktråd igjen. Men dette med påklagede som kommer med "usannheter" er noe flere deltakere i flere saker har kommet inn på. Vi har sett at dette håndteres på ulik måte i ulike møter.

I ett møte vi deltok på, tok meglernes fram sakspapirene og viste alle på møtet bildet av blåmerker på klagers hals, som svar på at påklagede benektet å ha tatt

kvelertak på henne. I samtale med oss i ettertid av møtet, er dette noe klager berømmer meglerne for å ha gjort:

"jeg syns meglerne forsto veldig bra det som hadde skjedd, og de forholdt seg, jeg synes de forholdt seg veldig bra til saken, også med tanke på at de, de holdt seg til dem som fysisk måtte ha skjedd, da, blant annet med bildene og slik. Jeg føler meglerne klarte det veldig bra, spesielt når det kom til det med kjedet, at hun kvalte meg. Fordi det fikk jeg høre før også at det hadde ikke skjedd, liksom. Veldig frustrerende for meg, i og med at det var det som skremte meg mest den kvelden"

En viktig reparerende faktor for denne klageren, var nettopp det at det som hadde skjedd fikk bekreftelse. Det er fristende å dra fram sannhetskommisjonene i Sør-Afrika i denne sammenhengen. Dette med at sannheten ble dratt fram, utgjorde et sentralt element for den reparasjonen som kunne finne sted.

Også i spørreundersøkelsen kommer tematikken fram. Her fikk deltakerne mulighet til å utdype hva som eventuelt kunne vært gjort annerledes. Av de som besvarte dette spørsmålet ønsket flere mer informasjon om forhold knyttet til hendelsen som lå til grunn for meglingsmøtet. Og noen mente at "megler kunne tatt med noen poeng som ble oversett". Få svarte på spørsmål om noe var spesielt dårlig med møtet, men blant de som gjorde det, ble det nettopp dratt fram at de syntes det var tøft å møte motparten, og at de følte at ikke hele sannheten om hva som hadde skjedd og hvem som hadde gjort hva kom tydelig nok frem under møtet. Det skillet vi introduserte tidligere i teksten, mellom transitive og intransitive kunnskapsdimensjoner, dette at det fins mange ulike erfaringsfortellinger, men at erfaringsfortellinger bestandig forholder seg til et *noe*, er ikke bare et nyttig, men et *nødvendig* begrepsapparat. Ikke minst der gjenopprettende rett brukes i forhold til alvorlige krenkelser. Dimensjonen "sannhet" og "løgn" er viktige dimensjoner i folks liv. Der denne dimensjonen relativiseres bort, står man i fare for å påføre den skadelidte ytterligere skade.

6.5 REELT INFORMERT SAMTYKKE

Når det gjelder informasjon som gis om hva et konfliktrådsmøte er, har vi identifisert en vanskelig balansegang som må drøftes. Det er balansegangen mellom ikke å låse handlingsrommet kontra det å være så åpen at folk selv går i lås. Ideen er at det skal være deltakernes møte, og gir man for mye konkret potensielt innhold er man redd for at det skal snevre inn handlingsrommet. Dette

er legitime og viktige hensyn som tas. Men det er også et tveegget sverd. Et resultat kan være at innholdet i informasjonen blir for diffus for deltakerne. Folk flest aner ikke noe om gjenopprettende rett eller konfliktråd. I møte med nye fenomen prøver vi mennesker alltid å forstå ut fra erfaringer man har fra andre settinger. Et konfliktråd opererer imidlertid med helt andre rammebetingelser og spilleregler enn vanlige offentlige kontor. Når folk da anvender det de kan om offentlige instanser i en konfliktrådssetting, betyr det at folk selv innsnevrer handlingsrommet, helt på egen hånd. Dette har vi sett i flere av sakene vi har deltatt på i dette prosjektet. Dette får konsekvenser for utfallet av møtet.

Vi ser at det er ikke bare nødvendigheten av informasjon som må tematiseres, men også innholdet i informasjonen som gis. Balansegangen må drøftes, mellom det å låse handlingsrommet kontra det å være så åpen at folk selv går i lås.

Datamaterialet vårt indikerer generelt et stort behov for informasjon også *utover* det som skjer på et konfliktrådsmøte. Informasjon om alternativene til det å si ja til konfliktråd, hva som skjer om man sier nei, hva som skjer dersom man sier ja men det ikke blir inngått avtale etc. Kunnskap om *de juridiske aspektene* ved sakene har jevnt over vært mangelvare hos deltakerne vi har snakket med. Dette er forhold som *også* er viktige for et reelt informert samtykke, ikke bare informasjon om hva et konfliktrådsmøte er. Som vi påpekte innledningsvis, dette at man omtaler konfliktråd som alternativ, må ikke medføre at man glemmer alt som er rundt i det øyeblikket en sak er overført til konfliktrådet. Alle forholdene rundt konfliktrådsmøtet, er forhold som deltakerne bærer med seg inn i møtet, og er med på å bestemme hva utkommet av et slikt møte kan bli. Politiets rolle kan ikke understrekes nok.

Igjen vil vi foregripe spørreundersøkelsen. De deltakerne som svarte på om det var noe de kunne ønsket seg mer informasjon om, kom blant annet inn på denne type forhold: De ønsket mer informasjon om det som hadde skjedd, skyldspørsmålet og hva som var mulighetene i den aktuelle saken. Det dreier seg bl.a. om hvilken straff/bot hendelsen sannsynligvis ville ha fått i rettssystemet. Noen ønsket at de kunne fått vite mer om alternative avtaler og forslag til avtaler på forhånd, og det å kunne fått sett eksempler på resultat av megling. Enkelte var også opptatt av erstatningsmuligheter.

For å sikre reelt informert samtykke er avgjørende, må folk ha kunnskap om de juridiske realitetene i saken. Det handler om å ivareta et grunnleggende prinsipp i gjenopprettende rett: frivilligheten.

6.6 DEBRIEFING, OPPFØLGING OG KVALITETSSIKRING

I en sak hvor vi deltok, hadde kvinnen blitt jult opp av samboeren. På møtet var kun kvinnen, samboeren og to meglere tilstede, en kvinne og en mann. Her var det blitt avholdt formøter. I tillegg hadde kvinnen på eget initiativ snakket med den ene megleren i etterkant av selve konfliktrådsmøtet, både en og to ganger. Dette var noe hun omtalte som svært, svært viktig for henne. Hun opplevde det man kan kalle et behov for "debriefing", noe megleren imøtekom, selv om det ikke sto skrevet noe sted at dette var påkrevd. Samme kvinne snakket også om at det hadde vært fint om det var blitt avholdt to møter i stedet for ett. Altså to møter der hun og samboeren møttes, i tillegg til formøte. Begrunnelsen var at hun trengte litt tid for å bearbeide og forstå det som skjedde, og at et møte nummer to ville gitt henne muligheten til å følge opp og få sagt det hun ønsket å si, på en mer gjennomtenkt måte:

"Megleren gjorde en kjempejobb, prøvde å åpne for både det ene og det andre, men det var jeg som ikke ville ta de konkrete sakene. Der var jeg litt sånn at jeg angret i ettertid, at jeg ikke gikk mer rett på. Men jeg har vært litt satt ut med de tingene der over lang tid. Lagt de litt på is. Tenkt at når jeg kommer inn i det her med psykoterapi og sånn, at vi får tatt opp litt mer da. Like etter, nå har jeg fått et år på meg, hvilt og fått litt avstand, prøvde flere ganger å gå inn i episodene, og det ble jeg dårlig av, rett og slett. Tenker bare på å komme meg videre i livet, stable meg på beina og få det bra igjen. Jeg har tenkt at jeg trenger en pause. Og når man lar ting ligge litt, ser man det kanskje ikke likedan. Det får modnet seg litt. Man ser annerledes på ting."

I oppfølgingssamtalen et halvt år etterpå kommer hun tilbake til det samme:

"Det kunne vært lurt med flere møter, for dem som føler at de ikke får sagt ting og sånn. Det tror jeg kan være en god tanke. Med noen dagers mellomrom. Det er en trygghet. I en konflikt er det mye sorg, og mye rart. Folk kan kanskje bli enda mer forbanna... jeg vet ikke... men jeg tenker slik kvalitetsmessig, at det i alle fall sto tilbud om et møte til, om man føler at man ikke blir ferdig. Det tror jeg kan være bra"

"Mye sorg og mye rart". Kvinnen forteller om en erfaring med relasjoner og vold som omfattende og sammensatt. Hun opplever behov for mer enn bare ett enkelt

konfliktrådsmøte. Også i samtaler med andre deltakere er dette en tematikk som kommer på bane:

"Kunne tenkt meg at det var et møte i forkant [i tillegg til formøte]."

En støtteperson til Ottar, som er klager i en sak, sier følgende:

"Jeg ville valgt konfliktråd igjen, men om det kommer til det igjen noen gang, vil jeg ha litt annen forberedelse. Da vil jeg ha møte i forkant. Man vet liksom ikke hvor mye truet den andre parten føler seg, hva man tør å si. Da kunne det vært lettere å komme med innspill og sånn. Og jeg følte jeg var usikker selv, er det riktig av meg å si noe mer utover det Ottar sier? Som sagt, at vi hadde hatt litt mer kunnskap om hva det gikk ut på."

Denne støttepersonen syns det var vanskelig å vurdere hva som var riktig av henne å si i møtet. Både hvor stor grad av involvering hun som støtteperson skulle ha, og hva som ville være best for klager at hun sa/ikke sa. Hun opplevde nemlig at klager ikke fortalte alt, og var usikker på om det var fordi klager ikke turde, eller om det var fordi klager ikke syntes det var relevant å si alt. Og fordi hun ikke visste dette, visste hun heller ikke hvordan hun best skulle forholde seg til det. Flere enn ett møte ville gitt en mulighet til både å klarlegge slike forhold, tenke igjennom og fordøye situasjonen, for så å komme tilbake med et bedre grunnlag for dialog.

Et konfliktrådsmøte kan være et steg i riktig retning, men sjelden utgjøre hele reparasjonen. Ting tar tid. Reparasjon krevende. Folk er (heldigvis!) ikke så endimensjonale at omfattende psykiske skader heles og de lever lykkelige alle sine dager bare fordi de møtes i en time eller to. Det synes imidlertid klart at flere enn ett møte kunne vært fordelaktig. Begrunnelsene gis så godt av deltakerne selv i sitatene ovenfor, at de behøves ikke gjentas. I pilotprosjektet "familievold, forsoning og forebygging" i Sør Trøndelag, har man utviklet en modell for gjennomføring av en familievoldssak. Denne består av: Formøter – dialogmøte – avtalemøte – oppfølgingsmøte. I halvårsrapporten fra 2009 står følgende:

"Formøter: Det skal alltid avholdes separate formøter med partene. Dette for å finne ut hvilken agenda den enkelte ønsker for møtet, og for å foreta sikkerhetsvurderinger opp i mot den videre prosessen. Formøtene gir oss anledning til å vurdere om det er forsvarlig å gjennomføre et dialogmøte hvor partene er i samme rom. Det er også viktig å finne ut av hvem som bør være med på møtene. Kanskje skal barnevern, politi eller helsevesen ha en rolle. Dialogmøte: vanligvis foreligger en agenda for møtet som er forhandlet fram i formøtene. Man konkluderer ikke i dialogmøtet, men ber partene gå hjem og tenke på hva de ønsker skal være med i en avtale. Vi ønsker med dette å legge til rette for en

prosess som kanskje bidrar til bedre løsninger. Avtalemøte: brukes primært til utarbeiding av den skriftlige avtalen. Når barn har vært involvert prøver man så langt det er mulig å kommunisere ut avtalen til barnet på møtet. Barnet har da deltatt på hele eller deler av møtet. Tilrettelegging bør i størst mulig grad bruke foreldre til å bekjentgjøre hva partene er blitt enige om. Oppfølgingsmøte: i avtalemøtet blir man enige om hvor mange oppfølgingsmøter som skal til. Modellen er dynamisk, og det kan hende man får behov for å gå tilbake til separate formøter eller avholde flere dialog og avtalemøter” (2009:2-3).

I dette pilotprosjektet opererer man altså med flere møter, og en oppfølgingsperiode. Denne modellen kunne nærmest vært et direkte svar på det en del av våre informanter i dette prosjektet etterlyser.

6.7 KOMPLEKSITET OG YDMYKHET

Å overprøve andre menneskers valg og erfaringer, er noe de fleste vil være enige om ikke er bra. Begrepet ansvarliggjøring har stått sentralt i dette feltet. Når folk samtykker til konfliktrådsmøte, er det deres valg, noe man skal ha respekt for. Samtidig, ved lovbrudd og i straffesaker er det et element av frivillig tvang tilstede, som både genererer spesielle utfordringer, og som vi mener pålegger de instanser som ”tvinger” et spesielt ansvar. Vi har sett at det informerte samtykke som et godt møte forutsetter, ikke alltid er reelt, det kan være for lite kunnskap blant deltakerne om både de juridiske realitetene i saken, og for lite forståelse av hva konfliktråd er. For at folk skal kunne ta de valgene som best mulig ivaretar deres interesse, er det avgjørende at de vet hva det er de velger, og hva det er de velger bort. Det er første bud!

Dernest, i saker der vold og krenkelser inngår i en lengre historie, som i nære relasjoner, er det viktig å trå varlig. Kan det være forhold som gjør at samtykket ikke er så reelt som det kan se ut som? Kan noen være redd for reprimander, som for eksempel Per? Og hva skjer etter møtet? Begrepet ansvarliggjøring har stått sentralt i dette feltet. Det er imidlertid viktig at begrepet ikke fungerer som noe skott mot å drøfte denne type problemstillinger. Det skjer noe med mennesker som utsettes for vold over lang tid. Kan noen være villige til ”å gi og ta” fordi de er blitt banket inn en forståelse av at de selv har skylden for at de har blitt slått? Hvordan vil en likestillende setting fungere da? Burde det være noen form for symbolsk markering eller anerkjennelse av at noe galt har skjedd? Gunnar opplevde det ble ”helt feil” at alle skulle ”gi og ta”. Han opplevde de påklagedes anger som et imperativ til å lindre deres ubehag, og at hans dødsangst kom i bakgrunnen og ble bagatellisert. Silje opplevde at det å ha sagt ja til konflikt-

rådsmøte antok sin egen dynamikk: i det at hun sa ja, lå det en slags forventning til at det skulle bli en ordning. I begge disse tilfellene imøtekom klagerne de påklagede på selve møtet, men i ettertid opplevde de at det var prematurt.

Vi sier ikke at konfliktråd ikke er egnet i visse typer saker. Vi sier heller ikke at vi skal overprøve folks valg. De erfaringene våre informanter har formidlet, tilsier at konfliktråd absolutt er noe å satse på. Det vi sier, er at det er en rekke forhold som må drøftes grundig. Og at det er viktig med ydmykhet overfor en kompleks virkelighet, hvor man kun har toppen av isberget tilgjengelig. Mye kan gjøres ved grundig forarbeid, informasjon, kartlegging og oppfølging. Det kan også hende at man bør tenke bredere enn kun konfliktrådet i forhold til disse oppgavene. Informasjon om juridiske forhold og de alternativene som fins til konfliktråd, vil trolig kunne gis bedre av noen som har kompetanse på disse områdene. Imidlertid er det ikke alt som dreier seg om instrumentalitet. Vi må trø varlig, og skynde oss sakte, så vi ikke opplever en backlash som ingen er tjent med.

I en sak der volden har en lang historie, som for eksempel en familievoldsak, kan sogar et smil eller et hevet øyebryn være et overgrep, et ladet symbol som i seg selv kan krenke. Møller skriver om maktrepertoar som favner gester og mimikk i boken "i fars vold" (2000:66), hvor han saumfarer ulike voldsformer, maktstrukturer, volds- og hersketeknikker. Dette en bok som er anbefalt lesning for alle som er i berøring med vold. Med hans faglige betraktninger, basert på personlig erfaring, formår han å vise hvordan de forståelsesrammer man prøver å anvende kommer til kort, sprenge i fillebiter av en vold han omtaler som *eksistensiell*. Han maner fram en ydmykhet i leseren, idet han framstiller en kompleksitet man skjønner man aldri vil kunne gripe i sin totalitet. Det er aspekter ved kommunikasjon som utenforstående vanskelig kan gripe, det lar seg vanskelig oppdage, og dybden i det som kommuniseres lar seg vanskelig forstå.

6.8 DET PRAGMATISKE ASPEKTET

Et annet forhold vi også ønsker å påpeke, er at store ord som forsoning og healing kan være på sin plass, men de kan også være misvisende i forhold til de pragmatiske forhandlinger et møte ofte kan bestå av, og de pragmatiske resultat møtene ofte har. Vi tror det er viktig at det pragmatiske aspektet løftes fram, som potensielt verdifullt i seg selv. Dersom gjenopprettende rett blir for nært knyttet til religiøs terminologi som impliserer det ekstatiske, og det skapes et gjenskinn av at dette skal være det som legitimerer praksisene, graver man grunnen under for

seg selv. En ting er at mange (og ofte med rette) kan være skeptiske til forhold som kan assosieres med vekkellesbevegelser. Men enda viktigere er dette, at ikke alle trauste nordmenn gråter og klemmer hverandre, faktisk har vi heller en tradisjon med å være begrensede i våre uttrykk. I boken "utvandrerne" av Vilhelm Moberg (1954) er det en scene som illustrerer noe av dette norske. Ektemannen sitter ved siden av sykeleiet til sin kone som han elsker over alt i verden. Alt taler for at hun er i ferd med å dø. Og det han til slutt presser fram av ord, er: "vi er gode venner, vi".

Vi er gode venner!

Så lite, og så mye..

Fravær av de voldsomme emosjonelle uttrykk på et meglingsmøte betyr ikke at det som har skjedd ikke har verdi. Likeså, det at mennesker har "blottet" følelser, er ikke nødvendigvis noe som gjør møtet til noe positivt for partene. For å si det metaforisk: om noen kler seg naken, bør det være noen der som har en varm frakk å tilby. Hvis ikke er det kanskje bedre for alle at avkledningen ikke skjer. Det å gi saken tilbake til sakens rettmessige eiere, må også bety at de skal ha rett til å beskytte seg selv. En klager så følgende til oss:

"Jeg følte ikke for å si mer enn det som ble sagt. Ville ikke rippe opp for mye i det heller. Interessert i å legge det hele bak meg."

En påklaget i en annen sak kommer inn på det samme:

"Jeg hadde ikke noe interesse av å grave opp i denne saken, men bare komme til en ende. Ikke så interessert i å høre mer om hva som hadde skjedd. Det spiller ingen rolle, synes jeg."

Meglere og andre i feltet må ikke oppleve at det er noe "mål" på vellykkethet at møtene nødvendigvis innbefatter uttrykk for voldsomme emosjoner. Vi har sett at det er ikke nødvendigvis noe korrelat mellom slike uttrykk på møtene, og det deltakerne kan berette oss i ettertid. Det tales også med to tunger til meglernes, fordi det fokuseres ofte på saker hvor det har vært ekstatisk forsoning – naturlig nok, fordi slike saker fins, og fordi de er gode i markedsføringen av gjenopprettende rett som noe bra. Men på den andre siden kan det oppfattes å stå i kontrast til at meglernes ikke skal ha noe "mål" med møtene, fordi det er partenes møte. Vi tror at dette er forhold som er viktig å påpeke, både for å ivareta meglernes som mål i seg selv, og ikke minst for at meglernes best mulig skal bli i stand til å skape et åpent rom for dialog mellom partene.

6.9 FORUTSETNINGER FOR GODE PROSESSER

I en av sakene vi fulgte, ble konfliktråd brukt som ledd i samfunnsstraffen. Her var det kriminalomsorgen som spurte påklaget om det var interesse for konfliktråd, ikke politiet. Det var personer som på bakgrunn av personlig kontakt med påklaget som vurderte saken som egnet, ikke en påtaleansvarlig jurist som kun har papirer tilgjengelig. Forespørselen om konfliktråd kom ikke som del av et presset avhør, men som ledd i en pågående dialog. I forhold til å sikre reelt samtykke, synes dette å ha fungert svært bra. I kriminalomsorgen forholdt man seg til påklaget også etter møtet, og fikk dannet et mye rikere og riktigere bilde at hva slags resultat møtet hadde hatt, enn påtalemyndigheten noensinne får muligheten til. I motsetning til en rekke andre saker vi fulgte, satt heller ikke klager og lurte på om det kunne være vikarierende motiver bak påklagedes ønske om å møtes.

Ryddigheten vi fant i denne saken var eksemplarisk. Med ryddighet mener vi fravær av misforståelser hos partene. Kriminalomsorgen hadde identifisert et reelt behov hos Steinar, deres inntrykk av situasjonen til Steinar og moren var mye mer likt det Steinar og moren selv kunne fortelle meg, enn det vi ofte erfarte mellom påtaleansvarlige juristers forståelse av situasjonen til partene, og partenes egenforståelse. Det å møte folk og forholde seg til dem over tid, som kriminalomsorgen gjorde, må nødvendigvis gi et bedre innsyn i hva som står på spill for disse menneskene, enn det papirer alene kan gjøre. Basert på kun én sak der konfliktråd er blitt brukt som ledd i samfunnsstraffen, er det begrenset med konklusjoner vi kan trekke. Men vi gjør oss likevel følgende observasjon, som et forhold med generaliserbar betydning: det som skjedde i forkant av konfliktråds-møtet, var med på å sikre reelt informert samtykke. Det er også mulig at kombinasjonen med andre reaksjoner mot lovbruddet, bidro til å redusere tvilen hos klager hva angår motivasjonen til påklaget. Det kan selvfølgelig også ha skyldtes andre forhold. Imidlertid identifiserte vi ingen forhold av negativ betydning for partene, knyttet til at gjenopprettende rett ble brukt i kombinasjon med samfunnsstraff.

Som vi redegjorde for i tidligere kapittel, var det enkelte type saker det var umulig for oss å få med i utvalget vårt. Blant annet megling som særvilkår ved betinget dom, og møter i kjølvannet av konfliktrådets arbeid i fengslene. Og saker av typen nevnt ovenfor, konfliktråd som ledd i samfunnsstraffen, har vi bare en av. Det sier seg selv at det er begrenset hva vi kan si i forhold til denne type saker. Men en rekke av de forholdene vi har påpekt i dette prosjektet, har i høyeste grad har

overføringsverdi til saker der gjenopprettende rett anvendes i kombinasjon med andre reaksjoner mot lovbrudd. For det første: *Uansett hvordan gjenopprettende rett søkes kombinert med andre reaksjoner mot lovbrudd, er det viktig at partene har saksgangen og de alternativene som eksisterer, helt klart for seg.* Saksgangen i selv enkle straffesaker som overføres til konfliktråd, har ofte vært fullstendig i tåkeheimen for deltakerne vi har snakket med. Reelt informert samtykke er en viktig faktor for at rommet skal kunne åpnes for gode prosesser.

Vi har sett eksempel på at påklagedes redsel for ytterligere reaksjoner ut fra hva som framkommer på det tilrettelagte møtet, kunne gjøre det vanskelig å imøtekomme klager på en god måte. Et forhold er at det som sies på et konfliktrådsmøte ikke må brukes til å dolke påklagede i ryggen i ettertid. Et annet forhold er: *det må være klart for påklagede at det hun/han sier ikke blir brukt på en slik måte!* Det hjelper nemlig ikke at alt er ok dersom partene ikke vet det. Uansett hva slags kombineringsform av reaksjonsformer man prøver ut, må man sikre at det ikke gis rom for den type usikkerhet vi påpeker her. Det er også viktig at klagers samtykke er reelt. Vi har sett at en sterk drivkraft bak samtykke hos klager, er hensynet til påklagede. Det er ikke noe negativt, så fremt klager ikke opplever å ofre hensyn til seg selv i prosessen. Det kan slå tilbake i etterkant av konfliktrådsmøtet. Slike ting er viktig å få kartlagt, og det er viktig at kartleggingen gir informasjon og stiller spørsmål som ikke legger føringer for det valget klager skal ta. Vi vet ikke hva som er best for klager. Og både klager og påklagede vet mer om livet sitt, og hva som står på spill for dem, en noen utenforstående noensinne kan fatte. At de menneskene som i første omgang mener å identifisere en sak som "egnet", får gjort dette i samhandling og dialog med de menneskene det gjelder, ikke bare forholder seg til papirer og paragrafer, kan imidlertid synes å være en ekstra sikkerhet i forhold til å sikre reelt samtykke.

Vi tror imidlertid ikke det er kombinasjonen av reaksjonsformer i seg selv som er avgjørende for at gode prosesser skal kunne settes i gang. Det handler mer om at de grunnleggende aspektene ved gjenopprettende rett blir ivarettatt. Som Nordberg sier: "under visse forutsetninger er det derfor gode grunner for å megle i voldssaker" (IV:207). *Under visse forutsetninger:*

Å sikre frivilligheten er grunnleggende. Vi har påpekt utfordringer knyttet til å sikre reelt, informert samtykke. Blant annet dette med at folk forstår de juridiske realitetene i saken, samt balansegangen knyttet til det å gi tilstrekkelig informasjon om konfliktrådet, uten å låse handlingsrommet for folk. Formøter er essensielt. Grundige samtaler over telefon i forkant kan fungere bra, men det å

møte partene ansikt til ansikt utgjør en kvalitetssikring av en helt annen karakter. Likeledes dette at man har to meglere, ikke bare en. I alvorlige saker er det også grunn til å spørre om debriefing kunne/burde vært med på å sikre ivaretagelse av partene. Det er også mulig at det kunne vært en fordel med flere møter, i alle fall tilbud om flere møter. Det kunne eventuelt vært rutine, eller denne type behov kunne avdekkes i debriefingen. Pilotprosjektet "familievold, forsoning og forebygging" i Sør Trøndelag, prøver ut modeller som synes å være direkte svar på noe av det informantene våre har etterlyst, ved at det avholdes flere møter og oppfølging.

Det er imidlertid viktig at de problemstillingene vi har tatt opp drøftes som noe mer enn kun spørsmål om instrumentalitet. I forsøk på å etterkomme kravspesifikasjonene fra oppdragsgivere, kan det være lett å gå i den fellen, å redusere dyptgående problemstillinger så vel som eksistensielle spørsmål til spørsmål om "hvordan gjøre, hvordan gå fram". Så også i dette prosjektet. Dette er imidlertid et farlig villspor. Det å gjøre en god jobb i konfliktrådsfeltet, ligger først og fremst i en forståelse av, og respekt for den kompleksiteten man har å gjøre med, ikke regler risset i stein. På andre områder i samfunnet har man sett at forsøk på kvalitetssikring i form av detaljstyring og regelverk, kan medføre at det viktigste blir å ivareta reglene i seg selv, ikke personene man har med å gjøre. Levende diskusjoner er et mål i seg selv. En kultivering av det å kunne møte verden med et spørsmålstegn, ikke et utropstegn.

Del 2: kvantitativ studie.

Av Hege Gjertsen

7. SPØRREUNDERSØKELSE BLANT DELTAKERE I KONFLIKTRÅDSMØTER

I perioden 1. februar - 1. mai 2009 gjennomførte Nordlandsforskning en spørreskjemaundersøkelse blant 340 deltakere i straffesaker som er kjørt av konfliktrådene. Dette omfattet klagere, påklagede, støttepersoner og evt. andre (f.eks. representanter fra ulike instanser som har deltatt). Undersøkelsen ble gjennomført ved alle konfliktrådene i landet.

På grunn av anonymisering vet vi ikke hvor de som har svart kommer fra eller ved hvilket konfliktråd meglingen har skjedd. I utgangspunktet skulle spørreskjemaet deles ut ved alle straffesaker som ble kjørt ved alle konfliktråd i denne perioden, men det kan ha vært flere grunner til at det ikke alltid ble gjort. Vi kan ikke si noe om hvor mange deltakere i de aktuelle meglingsmøtene som ikke ønsket å delta i undersøkelsen og begrunnelsene for det.

Deltakerne ble informert muntlig om undersøkelsen av konfliktrådsmegler og skriftlig gjennom et informasjonsskriv.

Spørreskjemaet ble i forkant sendt til enkelte konfliktrådsledere, som ga tilbakemeldinger på innholdet i og utformingen av skjemaet. I tillegg har responsgruppemedlemmene gitt tilbakemelding på et utkast av spørreskjemaet. Ettersom vi ønsket å nå flest mulig deltakere fra møtene besluttet vi at spørreskjemaene skulle deles ut og besvares i etterkant av møtene eller mens en eventuell avtale ble skrevet og gjort klar mot slutten av møtet, før deltakerne dro hjemme. Det var derfor ikke mulig å gjennomføre en internettbasert undersøkelse, slik at deltakerne fylte ut skjemaet der og da, og puttet det i en mindre konvolutt som de limte igjen. Deretter samlet konfliktrådsmegleren inn konvoluttene og samlet alle i en større konvolutt som ble returnert til oss av konfliktrådsmegler.

Spørreskjemaet består hovedsaklig av lukkede svarkategorier, men vi ga samtidig deltakerne mulighet til å skrive en kommentar til svarene. Vi har også hatt enkelte spørsmål med åpne svarkategorier der informantene skulle skrive sine svar.

Formålet med denne spørreundersøkelsen har vært å følge opp sentrale emner fra den kvalitative studien (både deltakelse på konfliktrådsmøter og intervju med deltakere og meglere) som går igjen og som ser ut til å ha stor betydning for deltakernes erfaringer med konfliktrådsmøter. Undersøkelsen kan gi oss et bilde av omfanget av antall deltakere som f.eks. opplever at informasjonen de mottar i forkant av møtet er tilstrekkelig, eventuelt ikke tilstrekkelig. Vi vet naturligvis ikke om det er deltakere fra de mest "vellykkede" møtene som har deltatt, som enten sjøl ønsker å delta eller at konfliktrådsmedler har latt være å dele ut spørreskjemaene ved møter der man f.eks. ikke har kommet til enighet. Ikke nødvendigvis fordi konfliktrådsmedlerne ønsker å gi et mest mulig positivt bilde av meglingsmøtene, men også fordi det å delta på meglingsmøter kan være en stor påkjenning. Det er derfor viktig å understreke at medlerne har vært nødt til å foreta en vurdering av hvorvidt det har vært forsvarlig å be deltakerne fylle ut spørreskjemaene, ettersom dette kan oppleves som en ekstra belastning.

7.1 HVEM HAR BESVART SPØRRESKJEMAENE?

340 deltakere fra til sammen 149 konfliktrådsmøter har besvart spørreskjemaet. I gjennomsnitt utgjør dette omtrent 2,3 deltakere per konfliktrådsmøte. Antall deltakere som besvarte spørreskjemaet fra konfliktrådsmøtene, varierte fra en til syv. Vi vet ikke hvor mange som deltok på de ulike konfliktrådsmøtene, og dermed heller ikke hvor mange som eventuelt *ikke* besvarte spørreskjemaet. Det vi vet er at i enkelte tilfeller fikk vi kun tilsendt én besvarelse fra konfliktrådsmøtene (klager eller påklaget). I disse tilfellene vil det ha vært minst én deltaker (påklaget eller klager) som ikke har besvart spørreskjemaet. Årsakene til dette vet vi ikke. Vi vet heller ikke om det eventuelt er deltakere som har vært mest fornøyd med konfliktrådsmøtene som har besvart spørreskjemaene, mens de som har vært misfornøyd ikke har ønsket å delta. Sannsynligvis er det flere årsaker til at enkelte ikke har ønsket å besvare spørreskjemaet.

I tabell 1 nedenfor ser vi at 83 prosent (282) av deltakerne var enten klager eller påklaget. Det var omtrent like mange av hver – 139 klagere og 143 påklagede. Det var til sammen 43 støttepersoner som deltok, og da flest støttepersoner for påklaget.

Tab. 1. Deltakerens rolle i saken. N=340

	Antall	Prosent
Klager	139	40.9
Påklaget	143	42.1
Støtteperson for klager	12	3.5
Støtteperson for påklaget	31	9.1
Missing	15	4.4
Total	340	100.0

Av de 340 personene som besvarte spørreskjemaene var det 104 kvinner (31 %) og 234 menn (69 %) ¹¹, altså omtrent en tredjedel kvinner og to tredjedeler menn. Av klagerne var det 53 kvinner (38 %) og 86 menn (62 %). Av de påklagede var det 29 kvinner (20 %) og 113 menn (80 %) ¹². Det var altså en større andel kvinner blant klagerne som blant de påklagede. Av støttepersoner var det til sammen 19 kvinner (44 %) og 24 menn (56 %). I tabell 2 nedenfor gis en oversikt over deltakernes rolle på møtet og hvilket kjønn de har.

¹¹ Det var to av respondentene som ikke svarte på dette spørsmålet (N=338).

¹² I tillegg var det én påklaget som besvarte undersøkelsen, men som ikke har oppgitt kjønn.

Tab. 2. Deltakernes rolle i saken, etter kjønn. N=338

	Kjønn		Total
	Kvinne	Mann	
Klager	53 38.1 %	86 61.9 %	139 100 %
Påklaget	29 20.4 %	113 79.6 %	142 100 %
Støtteperson for klager	5 41.7 %	7 58.3 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	14 45.2 %	17 54.8 %	31 100 %
Missing	3	11	13
Total	104 30.77 %	234 69.23 %	338 100 %

De aller fleste deltakerne i undersøkelsen (96 %) svarte at norsk var morsmålet.¹³ Det var kun ni deltakere (litt under 3 %) som oppga at det hadde blitt brukt tolk på møtet. Og av disse ni var det kun to deltakere som oppga å ha et annet morsmål enn norsk. Fire av deltakerne (litt over 1 %) mente at det burde ha vært brukt tolk på møtet. De øvrige svarte enten "nei" eller "vet ikke", eller svarte ikke på dette spørsmålet.¹⁴ Av de fire som mente at det burde ha vært brukt tolk oppga tre å ha et annet morsmål enn norsk. Det var ingen av deltakerne som oppga å ha samisk som morsmål.

Alderen på deltakerne som har besvart spørreskjemaene, var mellom 9 og 75 år (se tabell 3 nedenfor). 131 deltakere (39 %) var under 20 år. Av disse var 32 (litt over 9 %) under 16 år. Dette var med ett unntak enten klager eller påklagede. Omtrent 70 prosent av deltakerne var under 40 år. Av de som deltok i undersøkelsen var det kun ni som var over 60 år. Gjennomsnittsalderen på deltakerne var 32 år. For klagerne var gjennomsnittsalderen 32 år, mens den var betydelig lavere for de påklagede, bare 24 år. Gjennomsnittsalderen for støttepersonene som deltok i undersøkelsen var derimot en del høyere, 40 år.

¹³ Dette vises ikke i tabell.

¹⁴ En av dem som svarte benektende på spørsmålet om det burde ha vært brukt tolk på møtet, og som selv oppga å ha norsk som morsmål, svarte senere i undersøkelsen at motparten burde ha hatt tolk.

Tab. 3. Antall deltakere innenfor ulike alderskategorier. N=339

	9-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 +	Total
Klager	33 23.9 %	27 19.6 %	26 18.8 %	29 21 %	17 12.3 %	6 4.3 %	138 100 %
Påklaget	85 59.4 %	27 18.9 %	10 7 %	13 9.1 %	6 4.2 %	2 1.4 %	143 100 %
Støtteperson for klager	2 16.7 %	1 8.3 %	3 25 %	4 33.3 %	2 16.7 %	0 0 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	2 6.5 %	1 3.2 %	9 29 %	12 38.7 %	7 22.6 %	0 0 %	31 100 %
Missing	9	1	0	4	0	1	15
Total	131 38.6 %	57 16.8 %	48 14.1 %	62 18.3 %	32 9.4 %	9 2.7 %	339 100 %

I tabell 4 nedenfor ser vi at 221 (65 %) personer svarte at de deltok på et meglingsmøte hvor det kun var én megler. Av disse deltok 113 (51 %) på møter hvor det var én kvinnelig megler, mens omtrent like mange - 108 personer (49 %) deltok på møter med én mannlig megler. Omtrent en tredjedel av deltakerne i undersøkelsen, 118 personer (34 %) svarte at de deltok på et møte med flere enn én megler. Av disse deltok 26 (22 %) på et møte der det var flere mannlig meglere, 27 (23 %) deltok på møter med flere kvinnelige meglere og 65 (55 %) deltok på et møte der det var flere meglere av begge kjønn. Mens omtrent en tredjedel altså deltok på et møte med flere meglere, deltok omtrent to tredjedeler på et møte med kun én megler.

Tab. 4. Oversikt over antall meglere (en eller flere) på møtene og meglernes kjønn. N=340

	Antall møter	Prosent
En kvinnelig megler	113	33.2
En mannlig megler	108	31.8
Flere meglere, bare kvinnelige	27	7.9
Flere meglere, bare menn	26	7.6
Flere meglere, begge kjønn	65	19.1
Missing	1	.3
Total	340	100.0

7.2 INFORMASJON I FORKANT AV MØTET

I spørreundersøkelsen var vi bl.a. opptatt av å få vite mer om i hvilken grad deltakerne opplevde å få tilstrekkelig informasjon om møtet i forkant av meglingsmøtene.

I tabell 5 nedenfor ser vi at et stort flertall, 318 personer, svarte "ja" på spørsmålet om de fikk informasjon om møtet på forhånd. Dette tilsvarer nesten 94 prosent av alle deltakerne. Samtidig var det litt over 6 prosent som enten svarte "nei" eller "vet ikke" på dette spørsmålet. Når det gjaldt klagere og påklagede var det en noe større andel klagere (96 %) enn påklagede (92 %) som mente at de hadde fått informasjon om møtet på forhånd. Av støttepersonene var det litt færre, 91 prosent, som mente de hadde fått informasjon.

Tab. 5. Fikk deltakerne informasjon om møtet på forhånd, etter hvilken rolle de har i saken? N=339

Fikk du informasjon om møtet på forhånd?				
	Ja	Nei	Vet ikke	Total
Klager	133 95.7 %	4 2.9 %	2 1.4 %	139 100 %
Påklaget	132 92.3 %	5 3.5 %	6 4.2 %	143 100 %
Støtteperson for klager	11 91.7 %	1 8.3 %	0 0 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	28 90.3 %	2 6.5 %	1 3.2 %	31 100 %
Missing	14	0	0	14
Total	318 93.8 %	12 3.5 %	9 2.7 %	339 100 %

En noe lavere andel av deltakerne mente at informasjonen de hadde mottatt før meglingsmøtet var forståelig. I tabell 6 ser vi at 290 personer (nesten 87 %) mente at informasjonen hadde vært forståelig. Tar vi med de som har svart "til en viss grad" på dette spørsmålet (12 %) blir det omtrent 99 prosent av deltakerne. Kun fire personer har svart "nei" på dette spørsmålet. Dersom vi ser på de som har svart "ja" på spørsmålet om informasjonen de mottok i forkant av møtet var forståelig, gjaldt dette litt over 88 prosent av klagerne, nesten 84 prosent av de påklagede og litt over 81 prosent av støttepersonene.

Tab. 6. Var informasjonen deltakeren fikk før møtet forståelig, etter hvilken rolle de har i saken? N=335

	Var informasjonen du fikk før møtet forståelig?			Total
	Ja	Nei	Til en viss grad	
Klager	123 88.5 %	2 1.4 %	14 10 %	139 100 %
Påklaget	120 83.9 %	1 0.7 %	21 14.7 %	143 100 %
Støtteperson for klager	9 75 %	1 8.3 %	1 8.3 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	26 83.9 %	0 0 %	3 9.7 %	31 100 %
Missing	12	0	2	13
Total	290 86.6 %	4 1.2 %	41 12.2 %	335 100 %

På spørsmålet om deltakerne ønsket å få mer informasjon på forhånd (se tabell 7), svarte et stort flertall "nei" (nesten 83 %), mens 57 personer (17 %) svarte "ja". Noen flere påklagede (17 %) ønsket mer informasjon enn klagerne (15 %), mens nesten 19 prosent av støttepersonene ønsket mer informasjon på forhånd.

Tab. 7. Ønsket deltakerne å få mer informasjon på forhånd, etter hvilken rolle de har i saken? N=332

	Kunne du ønsket å få mer informasjon på forhånd?		
	Nei	Ja	Total
Klager	117	21	138
	84.8 %	15.2 %	100 %
Påklaget	115	24	139
	82.7 %	17.3 %	100 %
Støtteperson for klager	8	4	12
	66.7 %	33.3 %	100 %
Støtteperson for påklaget	27	4	31
	87.1 %	12.9 %	100 %
Missing	8	4	12
Total	275	57	332
	8 %	17.2 %	100 %

Deltakerne fikk mulighet til å utdype hva de eventuelt ønsket mer informasjon om. Et flertall av deltakerne skrev ikke noe her, noe som sannsynligvis henger sammen med at de fleste syntes de hadde fått tilstrekkelig informasjon på forhånd og at denne var forståelig. Av de som besvarte dette spørsmålet ønsket flere mer informasjon om forhold knyttet til hendelsen som lå til grunn for meglingsmøtet. De ønsket mer informasjon om det som hadde skjedd, skyldspørsmålet og hva som var mulighetene i den aktuelle saken. Det dreier seg bl.a. om hvilken straff/bot hendelsen sannsynligvis ville ha fått i rettssystemet. Noen ønsket at de kunne fått vite mer om alternative avtaler og forslag til avtaler på forhånd, og det å kunne fått sett eksempler på resultat av megling. Enkelte klagere og støttepersoner for klager var også opptatt av erstatningsmuligheter. Noen har også savnet mer *skriftlig* informasjon i forkant av møtet, ikke bare muntlig informasjon. I tillegg har enkelte savnet bedre oppfølging, deriblant mer informasjon om hvor lang tid dette kunne ta og hvor saken lå. Noen få syntes også de kunne fått vite mer om hvilke forberedelser som var nødvendige i forkant av møtet. Flere av dem som ønsket mer informasjon i forkant av møtet savnet informasjon om selve møtet; hvor møtet skulle være, hvem som skulle delta på møtet, hva som skulle skje på møtet og hvordan meglingen kom til å foregå.

Enkelte støttepersoner savner mer informasjon i forkant av møtet om hvilken rolle støttepersonene skulle ha på møtet. Flere savner også mer informasjon om Konfliktrådet - hva Konfliktrådet gjør og hvilke regler som gjelder.

Vi har også vært interessert i å få vite *hvem* som har gitt deltakerne mest og best informasjon i forkant av møtet. Kun to tredjedeler svarte på spørsmålet om hvorvidt de opplevde at politiet ga mest informasjon om det som skulle skje på møtet. Som vi ser i tabell 8 nedenfor, var det bare 63 personer (28 %) som mente at *politiet* hadde gitt mest informasjon om det som skulle skje på møtet, og som hadde svart "i stor grad" eller "i svært stor grad" på dette spørsmålet.

Tab. 8. I hvilken grad opplevde deltakerne at politiet ga mest informasjon om det som skulle skje på møtet, etter rolle i saken. N=228

	Politiet ga <i>mest</i> informasjon om det som skulle skje på møtet					Total
	I svært liten grad	I liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad	
Klager	26 28 %	14 15.1 %	25 26.9 %	19 20.4 %	9 9.7 %	93 100 %
Påklaget	25 24 %	23 22.1 %	33 31.7 %	16 15.4 %	7 6.7 %	104 100 %
Støtteperson for klager	4 57.1 %	0 0 %	1 14.3 %	2 28.6 %	0 0 %	7 100 %
Støtteperson for påklaget	7 46.7 %	1 6.7 %	3 20 %	3 20 %	1 6.7 %	15 100 %
Missing	1	1	1	4	2	9
Total	63 27.6 %	39 17.1 %	63 27.6 %	44 19.3 %	19 0.4 %	228 100 %

I tabell 9 ser vi at et flertall, 266 personer (83 %) mener at *konfliktrådet* ga mest informasjon om det som skulle skje på møtet. En noe høyere andel av klagerne (87 %) mente dette, enn påklagede (76 %). Vi spurte også om det var andre som hadde gitt mest informasjon om det som skulle skje på møtet. Litt under 9 prosent

av deltakerne (30 personer) svarte ”i stor grad” eller ”i svært stor grad” på dette spørsmålet.

Tab. 9. I hvilken grad opplevde deltakerne at konfliktrådet ga mest informasjon om det som skulle skje på møtet, etter rolle i saken? N=321

	Konfliktrådet/megler ga <i>mest</i> informasjon om det som skulle skje på møtet					Total
	I svært liten grad	I liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad	
Klager	3 2.3 %	0 0 %	12 9.1 %	53 40.2 %	64 48.5 %	132 100 %
Påklaget	10 7.4 %	4 3 %	18 13.3 %	54 40 %	49 36.3 %	135 100 %
Støtteperson for klager	0 0 %	0 0 %	2 18.2 %	5 45.5 %	4 36.4 %	11 100 %
Støtteperson for påklaget	0 0 %	1 3.4 %	2 6.9 %	11 37.9 %	15 51.7 %	29 100 %
Missing	0	1	2	6	5	14
Total	13 4.1 %	6 1.9 %	36 11.2 %	129 40.2 %	137 42.7 %	321 100 %

I tillegg til å se på hvem deltakerne opplevde ga *mest* informasjon om det som skulle skje på møtet, spurte vi også om hvem de opplevde ga *best* informasjon. I tabell 10 nedenfor ser vi at 49 personer (nesten 16 %) opplevde at politiet ga best informasjon og som svarte ”i stor grad” eller ”i svært stor grad” på spørsmålet.

Tab. 10. I hvilken grad opplevde deltakerne at politiet ga best informasjon om det som skulle skje på møtet, etter rolle i saken? N=313

	Politiet ga best informasjon om det som skulle skje på møtet					Total
	I svært liten grad	I liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad	
Klager	27 31.4 %	14 16.3 %	23 26.7 %	16 18.7 %	6 7 %	86 100 %
Påklaget	29 29 %	19 19 %	34 34 %	12 12 %	6 6 %	100 100 %
Støtteperson for klager	4 57.1 %	0 0 %	1 14.3 %	1 14.3 %	1 14.3 %	7 100 %
Støtteperson for påklaget	6 50 %	1 8.3 %	2 16.7 %	2 16.7 %	1 8.3 %	12 100 %
Missing	1	0	3	1	3	8
Total	67 21.4 %	34 10.9 %	63 20.1 %	32 10.2 %	17 5.4 %	313 100 %

Videre viser undersøkelsen at 269 personer (85 %) opplevde at konfliktrådet ga best informasjon om det som skulle skje på møtet (se tabell 11). Tar vi med de som svarte "til en viss grad" på dette spørsmålet dreier det seg om nesten 96 prosent av deltakerne.

Tab. 11. I hvilken grad opplevde deltakerne at konfliktrådet ga best informasjon om det som skulle skje på møtet, etter rolle i saken. N=315

	Konfliktrådet/megler ga <i>best</i> informasjon om det som skulle skje på møtet					Total
	I svært liten grad	I liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad	
Klager	2 1.6 %	1 0.8 %	11 8.6 %	48 37.5 %	66 51.6 %	128 100 %
Påklaget	6 4.5 %	4 3 %	12 9 %	54 40.3 %	58 43.3 %	134 100 %
Støtteperson for klager	0 0 %	0 0 %	3 25 %	4 33.3 %	5 41.2 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	0 0 %	1 3.5 %	3 10.3 %	12 41.4 %	13 44.8 %	29 100 %
Missing	0	0	3	4	5	12
Total	8 2.5 %	6 1.9 %	32 10.2 %	122 38.7 %	147 46.7 %	315 100 %

I undersøkelsen spurte vi også om det eventuelt var andre som ga best informasjon om det som skulle skje på meglingsmøtet. 25 personer (litt over 7 %) svarte "i stor grad" eller "i svært stor grad" på dette spørsmålet. De som besvarte spørreskjemaet fikk også mulighet til å utdype hvem disse "andre" eventuelt var. Dette var i all hovedsak:

- Konfliktrådets hjemmeside på internett
- Andre internettsider
- Foreldre
- Venner
- Skole
- Kollega på jobb

295 personer (nesten 89 %) svarte "ja" på spørsmålet om de ville ha deltatt på møtet dersom de visste det de vet i dag (se tabell 12). Det er kun små forskjeller

mellom andelen klagere og påklagede som har svart "ja" på dette spørsmålet. Andelen som svarte "nei" på spørsmålet var kun totalt 11 (litt over 3 %).

Tab. 12. Ville deltakerne ha deltatt på møtet dersom de hadde visst det de vet nå, etter rolle i saken? N=332

	Ville du deltatt på møtet dersom du hadde visst det du vet nå?			Total
	Ja	Nei	Vet ikke	
Klager	122 88.4 %	5 3.6 %	11 8 %	138 100 %
Påklaget	126 90 %	3 2.1 %	11 7.9 %	140 100 %
Støtteperson for klager	10 83.3 %	1 8.3 %	1 8.3 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	27 90 %	2 6.7 %	1 3.3 %	30 100 %
Missing	1	0	0	12
Total	295 88.9 %	11 3.3 %	26 7.8 %	332 100 %

7.3 OM SKRIFTLIGE AVTALER

I undersøkelsen stilte vi deltakerne en del spørsmål knyttet til den skriftlige avtalen. Litt over 95 prosent av deltakerne (324 personer) svarte at møtet endte ut i en skriftlig avtale. De øvrige svarte enten benektende på dette spørsmålet (5 personer) eller besvarte ikke spørsmålet (11 personer). I tabell 13 nedenfor ser vi at 243 personer (73 %) svarte at det var klart for dem på forhånd at det skulle skrives en avtale. Dette var klart for en noe høyere andel klagere (73 %) enn påklagede (70 %). Totalt var det over en fjerdedel av deltakerne (28 %) som svarte at det *ikke* var klart for dem i forkant at det skulle skrives en avtale.

Tab. 13. Var det klart for deltakerne i forkant av møtet at det skulle skrives en avtale, etter hvilken rolle de har i saken? N=335

	Var det klart for deg i forkant av møtet at det skulle skrives en avtale?		Total
	Ja	Nei	
Klager	102 73.4 %	37 26.6 %	139 100 %
Påklaget	100 70.4 %	42 29.6 %	142 100 %
Støtteperson for klager	9 75 %	3 25 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	22 75.9 %	7 24.1 %	29 100 %
Missing	1	0	13
Total	243 72.5 %	92 27.5 %	335 100 %

Mens omtrent tre fjerdedeler var klar over på forhånd at det skulle skrives en avtale på møtet, viser tabell 14 nedenfor at kun 148 personer (44 %) svarte at det var klart for dem i forkant hva en avtale kan innholde. Hvis vi inkluderer de som har svart "til en viss grad" på dette spørsmålet får vi imidlertid over 70 prosent. Likevel er det nesten en tredjedel av deltakerne (29 %) som svarte at det *ikke* var klart for dem i forkant hva en avtale kan innholde. Omtrent like mange klagere som påklagede svarte dette.

Tab. 14. Var det klart for deltakerne i forkant av møtet at hva en avtale kan innholde, etter rolle i saken? N=336

	Var det klart for deg i forkant av møtet hva en avtale kan innholde?			Total
	Ja	Nei	Til en viss grad	
Klager	63 45.3 %	38 27.3 %	38 27.3 %	139 100 %
Påklaget	61 43 %	41 28.9 %	40 28.2 %	142 100 %
Støtteperson for klager	5 41.7 %	4 33.3 %	3 25 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	12 40 %	13 43.3 %	5 16.7 %	30 100 %
Missing	7	3	3	13
Total	148 44.1 %	99 29.5 %	89 26.5 %	336 100 %

Vi spurte også deltakerne om det er klart for dem nå hva en avtale kan innholde (se tabell 15). Over 87 prosent svarte "ja" på dette spørsmålet, og tar vi med de som har svart "til en viss grad" er andelen nesten 97 prosent.

Tab. 15. Opplever deltakerne at det er klart for dem nå hva en avtale kan innholde, etter rolle i saken? N=336

	Er det klart for deg nå hva en avtale kan innholde?			Total
	Ja	Nei	Til en viss grad	
Klager	125 89.9 %	2 1.4 %	12 8.6 %	139 100 %
Påklaget	122 85.9 %	5 3.5 %	15 10.6 %	142 100 %
Støtteperson for klager	10 83.3 %	1 8.3 %	1 8.3 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	25 83.3 %	2 6.7 %	3 10 %	30 100 %
Missing	1	0	0	13
Total	294 87.5 %	11 3.3 %	31 9.2 %	336 100 %

I tabell 16 nedenfor ser vi at 270 personer (87 %) svarte "enig" eller "helt enig" på spørsmålet om de synes avtalen de kom frem til var rettferdig. Kun 11 personer (litt over 3 %) svarte "uenig" eller "helt uenig" på spørsmålet. Noen flere påklagede (litt over 5 %) synes ikke avtalen var rettferdig, enn klagere (litt under 2 %).

Tab. 16. Mener deltakerne avtalen de kom frem til var rettferdig, etter rolle i saken?

N=309

	Avtalen vi kom frem til var rettferdig				Total
	Helt uenig og uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	2 1.6 %	14 11.1 %	32 25.4 %	78 61.9 %	126 100 %
Påklaget	7 5.3 %	10 7.5 %	56 42.1 %	60 45.1 %	133 100 %
Støtteperson for klager	0 0 %	2 18.2 %	7 63.6 %	2 18.2 %	11 100 %
Støtteperson for påklaget	0 0 %	1 3.7 %	13 48.2 %	13 48.2 %	27 100 %
Missing	2	1	3	6	12
Total	11 35.6 %	28 9.1 %	111 35.9 %	159 51.5 %	309 100 %

Undersøkelsen omfatter også spørsmål knyttet til i hvilken grad deltakerne mente de ulike deltakerne bestemte innholdet i avtalen. I tabell 17 nedenfor ser vi at 218 personer (74 %) mente at *klager* "i stor grad" eller "i svært stor grad" bestemte innholdet i avtalen. En noe høyere andel av klagerne (77 %) enn av påklagede (68 %) mente dette.

Tab. 17 Deltakernes vurdering av i hvilken grad klager bestemte innholdet i avtalen, etter rolle i saken. N=295

	I hvilken grad bestemte klager innholdet i avtalen?			
	I svært liten grad og i liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad
Klager	6 4.7 %	23 18 %	58 45.3 %	41 32 %
Påklaget	8 6.5 %	32 26 %	44 35.8 %	39 31.7 %
Støtteperson for klager	0 0 %	1 10 %	7 70 %	2 20 %
Støtteperson for påklaget	0 0 %	4 14.8 %	13 48.2 %	10 37 %
Missing	0	3	1	3
Total	14 4.8 %	63 21.4 %	123 41.7 %	95 32.2 %

I tabell 18 ser vi at 146 personer (57 %) mente at *påklaget* "i stor grad" eller "i svært stor grad" bestemte innholdet i avtalen. Mens omtrent 59 prosent av klagerne mente dette, var det tilsvarende tallet for påklagede 54 prosent.

Tab. 18. Deltakernes vurdering av i hvilken grad påklaget bestemte innholdet i avtalen, etter rolle i saken. N=270

	I hvilken grad bestemte påklaget innholdet i avtalen?			
	I svært liten grad og i liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad
Klager	19 16.1 %	30 25.4 %	38 32.2 %	31 26.3 %
Påklaget	15 13.6 %	37 32.5 %	26 22.8 %	36 31.6 %
Støtteperson for klager	0 0 %	3 27.3 %	5 45.5 %	3 27.3 %
Støtteperson for påklaget	4 19.1 %	6 28.6 %	7 33.3 %	4 19.1 %
Missing	1	1	2	2
Total	39 14.4 %	77 28.5 %	78 28.9 %	76 28.2 %

133 personer (54 %) mente at megler(e) bestemte innholdet i avtalen "i stor grad" eller "i svært stor grad" (se tabell 19). Mens 58 prosent av klagerne mente dette, gjaldt det 51 prosent av de påklagede.

Tab. 19. Deltakernes vurdering av i hvilken grad megler(e) bestemte innholdet i avtalen, etter rolle i saken. N=246

	I hvilken grad bestemte megler(e) innholdet i avtalen?				Total
	I svært liten grad og i liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad	
Klager	17 15.9 %	28 26.2 %	37 34.6 %	25 23.4 %	107 100 %
Påklaget	20 19.1 %	31 29.5 %	25 23.8 %	29 27.6 %	105 100 %
Støtteperson for klager	2 25 %	4 50 %	2 25 %	0 0 %	8 100 %
Støtteperson for påklaget	4 19.1 %	6 28.6 %	8 38.1 %	3 14.3 %	21 100 %
Missing	1	0	2	2	5
Total	44 17.9 %	69 28.1 %	74 30.1 %	59 24 %	246 100 %

Kun litt over en tredjedel av deltakerne svarte på spørsmålet om hvordan deltakerne vurderte i hvilken grad støtteperson for klager og for påklaget bestemte innholdet i avtalen, noe som bl.a. henger sammen med at flere av deltakerne deltok på møter hvor det ikke deltok noen støttepersoner. I tabell 20 nedenfor ser vi at 46 personer (37 % av de som besvarte spørsmålet) mente at støtteperson for klager bestemte innholdet i avtalen "i stor grad" eller "i svært stor grad".

Tab. 20. Deltakernes vurdering av i hvilken grad støtteperson for klager bestemte innholdet i avtalen, etter rolle i saken. N=126

	I hvilken grad bestemte støtteperson for klager innholdet i avtalen?					Total
	I svært liten grad	I liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad	
Klager	24 46.2 %	5 9.6 %	8 15.4 %	6 11.5 %	9 17.3 %	52 100 %
Påklaget	14 25.9 %	8 14.8 %	12 22.2 %	10 18.5 %	10 18.5 %	54 100 %
Støtteperson for klager	0 0 %	1 10 %	3 30 %	5 50 %	1 10 %	10 100 %
Støtteperson for påklaget	2 40 %	0 0 %	1 20 %	2 40 %	0 0 %	5 100 %
Missing	1	0	1	1	2	5
Total	41 32.5 %	14 11.1 %	25 19.8 %	24 19.1 %	22 17.5 %	126 100 %

I tabell 21 nedenfor ser vi at noen færre, 44 personer (30 %) mente at støtteperson for påklaget bestemte innholdet i avtalen "i stor grad" eller "i svært stor grad".

Tab. 21. Deltakernes vurdering av i hvilken grad støtteperson for påklaget bestemte innholdet i avtalen, etter rolle i saken. N=145

	I hvilken grad bestemte støtteperson for påklaget innholdet i avtalen?					Total
	I svært liten grad	I liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad	
Klager	22 36.7 %	6 10 %	18 30 %	7 11.7 %	7 11.7 %	60 100 %
Påklaget	15 25.9 %	9 15.5 %	17 29.3 %	7 12.1 %	10 17.2 %	58 100 %
Støtteperson for klager	0 0 %	1 14.3 %	3 42.9 %	3 42.9 %	0 0 %	7 100 %
Støtteperson for påklaget	2 14.3 %	3 21.4 %	3 21.4 %	6 42.9 %	0 0 %	14 100 %
Missing	1	0	1	2	2	6
Total	40 27.6 %	19 13.1 %	42 29 %	25 17.2 %	19 13.1 %	145 100 %

Det var altså høyest andel av deltakerne som mente at klager (74 %) bestemte innholdet i avtalen i stor eller svært stor grad, deretter påklaget (57 %), megler(e) (54 %) og støttepersoner (30-37 %).

Vi spurte også deltakerne om de er fornøyde med den skriftlige avtalen de kom frem til. Nesten fire av fem deltakere, 265 personer, svarte "enig" eller "helt enig" på dette spørsmålet (se tabell 22). Andelen støttepersoner som var fornøyde med avtalen var høyest (90 %), mens 84 prosent av de påklagede og 85 prosent av klagerne var fornøyde.

Tab. 22 Oversikt over hvorvidt deltakerne er fornøyde med avtalen, etter rolle i saken.
N=303

	Jeg er fornøyd med avtalen				Total
	Helt uenig og uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	3 2.3 %	9 7 %	40 31.2 %	69 53.9 %	128 100 %
Påklaget	9 6.9 %	12 9.2 %	51 3.9 %	58 44.6 %	130 100 %
Støtteperson for klager	0 0 %	2 16.7 %	6 50 %	4 33.3 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	0 0 %	2 7.1 %	13 46.4 %	13 46.4 %	28 100 %
Missing	0	0	0	1	12
Total	12 4 %	26 8.6 %	113 37.3 %	152 50.2 %	303 100 %

7.4 VURDERING AV KONFLIKTRÅDSMØTET

I tillegg til å spørre deltakerne om de var fornøyde med den skriftlige avtalen, ønsket vi også å få vite mer om hvordan de vurderte selve meglingsmøtet. I tabell 23 nedenfor ser vi at et stort flertall, 289 personer (88 %) har svart "enig" eller "helt enig" på spørsmålet om de er fornøyde med møtet. Støttepersonene er mest fornøyde (95 %), deretter kommer klagerne (90 %) og de påklagede (85 %). Totalt sett er det under 3 prosent som har svart at de er "uenige" eller "helt uenige" på spørsmålet om de er fornøyde med møtet.

Tab. 23. Er deltakerne fornøyde med møtet, etter rolle i saken? N=327

	Jeg er fornøyd med møtet				Total
		Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	2 1.5 %	12 8.8 %	39 28.7 %	83 61 %	136 100 %
Påklaget	7 5.1 %	13 9.5 %	51 37.2 %	66 48.2 %	137 100 %
Støtteperson for klager	0 0 %	1 8.3 %	7 58.3 %	4 33.3 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	0 0 %	1 3.3 %	11 36.7 %	18 60 %	30 100 %
Missing	0	2	2	8	12
Total	9 2.8 %	29 8.9 %	110 33.6	179 54.7 %	327 100 %

197 personer (60 %) syntes møtet var som forventet (se tabell 24). Inkluderer vi dem som har svart "delvis" blir andelen 89 prosent. Det varierer noe i hvilken grad de ulike deltakergruppene opplevde møtet som forventet. Mens tre fjerdedeler (76 %) av støttepersonene opplevde møtet som forventet, gjaldt dette 66 prosent av klagerne og 47 prosent av påklagede. Vi ser altså at andelen påklagede som opplevde at møtet var som forventet, er lavere enn for de øvrige gruppene. Flere av deltakerne har kommentert at de opplevde møtet som helt annerledes enn hva de hadde forventet, men at de stort sett ble positivt overrasket.

Tab. 24. Opplevde deltakerne at møtet var som forventet, etter rolle i saken? N=331

	Var møtet som forventet?				Total
	Ja	Nei	Delvis	Vet ikke	
Klager	91 66.1 %	9 6.6 %	33 24.1 %	4 2.9 %	137 100 %
Påklaget	66 47.1 %	13 9.3 %	54 38.6 %	7 5 %	140 100 %
Støtteperson for klager	8 66.7 %	1 8.3 %	3 25 %	0 0 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	24 80 %	1 3.3 %	5 16.7 %	0 0 %	30 100 %
Missing	8	1	3	0	12
Total	197 59.5 %	25 7.6 %	98 29.6 %	11 3.3 %	331 100 %

Når det gjaldt spørsmålet om hvorvidt deltakerne opplevde å bli rettfærdig behandlet i møtet, ser vi i tabell 25 nedenfor at 285 personer (over 90 %) har svart "enig" eller "helt enig" på dette spørsmålet. En noe høyere andel klager (92 %) opplevde å bli rettfærdig behandlet enn påklagede (88 %). I dette spørsmålet har vi imidlertid ikke skilt mellom *hvem* deltakerne opplevde seg rettfærdig behandlet av. Det kan også tenkes at deltakerne opplevde seg rettfærdig behandlet av noen men ikke av andre. En person skriver til eksempel under kommentar at han/hun opplevde seg rettfærdig behandlet av meglere, men ikke av motparten.

**Tab. 25. Opplevde deltakerne at de ble rettferdig behandlet i møtet, etter rolle i saken?
N=315**

	Jeg ble rettferdig behandlet i møtet				Total
	Helt uenig og uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	4 3.1 %	6 4.6 %	37 28.5 %	83 63.9 %	130 100 %
Påklaget	4 3 %	12 9 %	52 39.1 %	65 48.9 %	133 100 %
Støtteperson for klager	1 8.3 %	0 0 %	6 50 %	5 41.7 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	0 0 %	1 3.6 %	11 39.3 %	16 57.1 %	28 100 %
Missing	1	0	0	1	1
Total	10 3.2 %	20 6.4 %	109 34.6 %	176 55.9 %	315 100 %

Undersøkelsen viser videre at et stort flertall, 286 personer (92 %), opplevde at motparten ble rettferdig behandlet i møtet (se tabell 26), og som svarte "enig" eller "helt enig" på dette spørsmålet. Det er altså omtrent like mange som opplevde at motparten ble rettferdig behandlet, som selv opplevde å bli det. Vi ser også her forskjeller mellom de påklagede og klagerne. Mens over 96 prosent av klagerne opplevde at motparten ble rettferdig behandlet, mente kun 86 prosent av de påklagede det samme.

Tab. 26. Opplevde deltakerne at motparten ble rettferdig behandlet i møtet, etter rolle i saken? N=310

	Den andre part ble rettferdig behandlet i møtet				Total
	Helt uenig og uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	0 0 %	5 3.9 %	40 31.3 %	83 64.8 %	128 100 %
Påklaget	4 3.1 %	11 8.4 %	48 36.6 %	68 51.9 %	131 100 %
Støtteperson for klager	0 0 %	0 0 %	7 58.3 %	5 41.7 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	1 3.6 %	0 0 %	11 39.3 %	15 53.6 %	28 100 %
Missing	0	3	3	6	12
Total	5 1.6 %	19 6.1 %	109 35.2 %	177 57.1 %	310 100 %

I undersøkelsen spurte vi deltakerne om hva som har vært viktigst for opplevelsen av møtet. I tabell 27 ser vi at omtrent en like høy andel, 21 prosent, svarte "selve møtet" og "selve avtalen", mens over halvparten (58 %) svarte "begge deler like mye". Andelen klagere og påklagede som svarte dette er omtrent like høy. Kun ni personer har svart "annet" på spørsmålet om hva som har vært viktigst for opplevelsen av møtet. Under kommentarer til dette spørsmålet skriver flere av disse at erstatning/kompensasjon var det viktigste.

**Tab. 27 Hva har vært viktig for deltakernes opplevelse av møtet, etter rolle i saken?
N=319**

	Hva har vært viktig for din opplevelse av møtet?			Total
	Selve møtet	Selve avtalen	Begge deler like mye	
Klager	33 24.4 %	29 21.5 %	73 54.1 %	135 100 %
Påklaget	22 18 %	32 26.2 %	78 63.9 %	122 100 %
Støtteperson for klager	2 18.2 %	2 18.2 %	7 63.9 %	11 100 %
Støtteperson for påklaget	3 10 %	4 13.3 %	23 76.7 %	30 100 %
Missing	7	1	3	12
Total	67 21 %	68 21.3 %	184 57.7 %	319 100 %

I tabell 28 nedenfor ser vi at 289 personer (87 %) mener de fikk si det de ønsket på møtet. De svarte "enig" eller "helt enig" på dette spørsmålet. En noe høyere andel påklagede (91 %) mente dette enn klagerne (84 %). Litt over 9 prosent av deltakerne mente at de ikke fikk si det de ønsket på møtet. Mens kun litt under 6 prosent av de påklagede mente dette, var det litt over 12 prosent av klagerne som svarte "uenig" eller "helt uenig" på dette spørsmålet.

**Tab. 28. Mener deltakerne de fikk si det de ønsket å si på møtet, etter rolle i saken?
N=334**

	Jeg fikk si det jeg ønsket å si				Total
	Helt uenig og uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	17 12.2 %	6 4.3 %	26 18.7 %	90 64.8 %	139 100 %
Påklaget	8 5.7 %	5 3.6 %	51 36.4 %	76 54.3 %	140 100 %
Støtteperson for klager	2 16.7 %	1 8.3 %	7 58.3 %	2 16.7 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	1 3.6 %	1 3.6 %	11 39.3 %	15 53.6 %	28 100 %
Missing	4	0	2	9	15
Total	32 9.6 %	13 3.9 %	97 29 %	192 57.5 %	334 100 %

Videre viser undersøkelsen (se tabell 29) at omtrent like mange personer, 288, (88 %) mente at de ble lyttet til slik de ønsket (som svarte "enig" eller "helt enig") som antallet som mente de fikk si det de ønsket å si på møtet. Her finner vi kun små imidlertid forskjeller mellom andelen klagere (litt under 88 %) og påklagede (89 %) so mente dette. Dersom vi kun ser på andelen som svarte "helt enig" på dette spørsmålet er forskjellene større. Mens 62 prosent av klagerne svarte at de ble lyttet til slik de ønsket, var det kun 52 prosent av de påklagede som svarte dette. Andelen støttepersoner som mente de ble lyttet til slik de ønsket var noe lavere, 85 prosent.

Tab. 29. Deltakernes vurdering av hvorvidt de ble lyttet til slik de ønsket, etter hvilken rolle de har i saken. N=328

	Jeg ble lyttet til slik jeg ønsket				Total
	Helt uenig og uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	13 9.6 %	4 2.9 %	35 25.7 %	84 61.8 %	136 100 %
Påklaget	7 5.1 %	8 5.8 %	51 37 %	72 52.2 %	138 100 %
Støtteperson for klager	2 16.7 %	1 8.3 %	4 33.3 %	5 41.7 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	0 0 %	3 10.7 %	10 35.7 %	15 53.6 %	28 100 %
Missing	2	0	3	9	14
Total	24 7.3 %	16 4.9 %	103 31.4 %	185 56.4 %	328 100 %

I tabell 30 nedenfor ser vi at til sammen 272 personer (84 %) mente at de snakket nok om det som var viktig for dem på møtet. De svarte "enig" eller "helt enig" på dette spørsmålet. Omtrent like høy andel klagerne (86 %) som påklagede (84 %) mente dette. Ser vi på andelen som svarte "helt enig" er forskjellene større mellom klagerne (61 %) og de påklagede (50 %).

Tab. 30. Deltakernes vurdering av i hvilken grad de snakket nok om det som var viktig for dem på møtet, etter rolle i saken. N= 325

	Vi snakket nok om det som var viktig for meg				Total
	Helt uenig og Uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	13 9.6 %	6 4.4 %	34 25.2 %	82 60.7 %	135 100 %
Påklaget	9 6.7 %	12 8.9 %	46 34.1 %	68 50.4 %	135 100 %
Støtteperson for klager	2 16.7 %	2 16.7 %	5 41.7 %	3 25 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	2 6.9 %	5 17.2 %	6 20.7 %	16 55.2 %	29 100 %
Missing	2	0	3	9	14
Total	28 8.6 %	25 7.7 %	94 28.9 %	178 54.8 %	325 100 %

286 personer (87 %) svarte "enig" eller "helt enig" på spørsmålet om hvorvidt det de sa på møtet ble forstått (se tabell 31). Andelen klager og påklagede som mente dette var omtrent like høy. Dersom vi kun ser på andelen som svarte "helt enig" på spørsmålet var forskjellene større mellom klagerne (64 %) og de påklagede (53 %).

Tab. 31. Deltakernes vurdering av hvorvidt det de sa ble forstått, etter rolle i saken. N=328

	Det jeg sa ble forstått				Total
	Helt uenig og uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	13 9.6 %	7 5.2 %	28 20.7 %	87 64.4 %	135 100 %
Påklaget	8 5.9 %	7 5.2 %	49 36.3 %	71 52.6 %	135 100 %
Støtteperson for klager	2 16.7 %	0 0 %	7 58.3 %	3 25 %	12 100 %
Støtteperson for påklaget	0 0 %	2 6.5 %	10 32.3 %	19 61.3 %	31 100 %
Missing	3	0	2	10	15
Total	26 7.9 %	16 4.9 %	96 29.3 %	190 57.9 %	328 100 %

Vi spurte også deltakerne om de hadde ønsket at noe hadde vært gjort annerledes. I tabell 32 nedenfor ser vi at kun 30 personer (litt over 9 %) svarte "ja" på dette spørsmålet, mens et flertall (72 %) svarte "nei". Andelen påklagede (11 %) som mente dette var litt høyere enn for klagerne (9 %). Omtrent 19 prosent svarte "vet ikke" på dette spørsmålet. Deltakerne fikk her mulighet til å utdype hva som eventuelt kunne vært gjort annerledes. De som ønsket at noe hadde vært gjort annerledes, peker bl.a. på følgende:

- Det kunne deltatt færre personer på møtet.
- Det kunne vært færre støttepersoner tilstedet.
- Megler kunne tatt med noen poeng som ble oversett.

Deltakerne som ønsket at noe hadde vært gjort annerledes, sikter altså bl.a. til hvem som deltok på møtet, antall deltakere og hva meglerne trakk frem i forhold til saken. Men som tabell 32 viser, ønsker altså de fleste som besvarte spørreskjemaet, ikke at noe hadde vært gjort annerledes.

Tab. 32. Hadde deltakerne ønsket at noe hadde vært gjort annerledes, etter rolle i saken? N=329

	Hadde du ønsket at noe hadde vært gjort annerledes?			Total
	Ja	Nei	Vet ikke	
Klager	12 8.7 %	99 71.7 %	27 19.6 %	138 100 %
Påklaget	16 11.4 %	97 69.3 %	27 19.3 %	140 100 %
Støtteperson for klager	1 9.1 %	7 63.6 %	3 27.3 %	11 100 %
Støtteperson for påklaget	1 3.6 %	23 82.1 %	4 14.3 %	28 100 %
Missing	0	10	2	12
Total	30 9.1 %	236 71.7 %	63 19.2 %	329 100 %

7.5 HVA OPPLEVES SOM BRA/DÅRLIG MED MEGLINGSMØTET?

For å få et mer utfyllende bilde hadde vi i undersøkelsen også enkelte åpne spørsmål hvor vi spurte deltakerne om hva de mente var spesielt bra/dårlig med meglingsmøtet og hvorfor de valgte å delta. Vi vil nedenfor trekke frem svar som gikk igjen.

7.5.1 Forhold som klagerne mente var spesielt bra med møtet

Når det gjelder forhold som mange klagerne trakk frem som spesielt bra med møtet, var det bl.a. å få møte den påklagede, komme frem til enighet og få saken ut av verden. Flere skrev også at det var godt å få en unnskyldning og komme frem til en avtale. Nedenfor har vi tatt med svar som ble nevnt av klagerne som bra med møtet:

- *Få møte motparten*
Omtrent halvparten av klagerne mente det var veldig fint å få møte motparten – få se og snakke med den som var påklaget uten forstyrrelser,

og konfrontert han/henne med hendelsen. Flere opplevde det som veldig positivt at de ble hørt og fikk mulighet til å si det de ville, og at begge parter fikk forklart seg og fikk snakket ut om saken.

- *Positiv opplevelse av selve møtet*
Flere av klagerne trekker frem at det var en ryddig og saklig atmosfære på meglingsmøtet, samt at meglerne var veldig profesjonelle og hyggelige. Flere peker også på som positivt ved møtet at de fikk en større klarhet i hva som hadde skjedd.
- *Få avsluttet saken*
Over to tredjedeler av klagerne legger stor vekt på at det var fint å få avsluttet saken og få den ut av verden. Et mindretall legger til at det var fint å få avsluttet saken samtidig som det fikk følger for påklaget. Cirka halvparten av klagerne skriver at det var bra at de ble enige og kom frem til en løsning og i de fleste tilfeller fikk skrevet en skriftlig avtale. Det å få en unnskyldning fra motparten opplevdes også som fint av flere. Enkelte understreker også at det var fint å få ordnet opp på en ordentlig og ryddig måte uten at det ble rettssak og avhør.

7.5.2 Forhold som de påklagede mente var spesielt bra med møtet

De påklagede mener bl.a. at det var godt å få løst og bli ferdig med saken, få si det de ønsket og få snakket ut om det som hadde skjedd. Forholdsvis mange pekte også på at det var godt å få gjort opp for seg – få sagt unnskyld til motparten og bli med på avtalen. Forhold som de påklagede trakk frem som spesielt bra med møtet var følgende:

- *Bli hørt og få møte motparten*
Et flertall av de påklagede syntes det var fint at de fikk sagt det de ville og at de fikk møte motparten. De opplevde det som fint at de fikk snakket ut med motparten om det som hadde skjedd og at de ble enige uten noen videre følger.
- *Bli ferdig med saken og få gjort opp*
Over halvparten av de påklagede syntes det var fint at de fikk mulighet til å gjøre opp for seg og få sagt unnskyld. De syntes møte bidro til at partene fikk løst konflikten og kom frem til en avtale. Enkelte syntes det var fint å bli med på en avtale, og at avtalen var bra. De syntes det var godt å få satt en sluttstrek for hendelsen og få kommet seg videre. Flere pekte også på at deltakelsen på meglingsmøtet bidro til at de fikk en

større forståelse for konsekvensene av denne type handlinger. De fikk et nytt perspektiv på ting og lærte noe om rettferdighet. Noen understreket også at de fikk en ny sjanse gjennom å delta på meglingsmøtet.

- *Unngå anmeldelse*

Omtrent halvparten av de påklagede la vekt på at det var fint at de slapp innblanding fra politiet. Enkelte pekte på at de ved å delta på meglingsmøtet slapp anmeldelse eller at anmeldelsen ble slettet. Noen mente også at de ved å delta på møtet slapp billig unna, og at de fikk det som de ville.

- *Flinke meglere*

Et mindretall understreket som spesielt bra med møtet at meglerne var flinke. De hadde erfaring og tok seg tid til begge parter. Noen av de påklagede peker på at det var fint å få pratet med noen "utenfra" om hendelsen.

7.5.3 Forhold som støttepersonene til de påklagede og klagerne mente var spesielt bra med møtet

Når det gjaldt støttepersonene til de påklagede mener omtrent halvparten at det var spesielt bra at den påklagede fikk gjort opp for seg gjennom en avtale og fikk mulighet til å snakke ut med motparten og sagt unnskyld. De syntes også de fikk en større forståelse for hva saken dreide seg om og hvilke konsekvenser saken hadde fått, og syntes det var fint å få møte den andre part i saken. Enkelte mente også at deltakelse på konfliktrådsmøter kan bidra til at de påklagede ikke gjentar kriminelle handlinger, ved at de i større grad lærer om konsekvensene av disse. Enkelte syntes også det var fint at man gjennom bruk av meglingsmøte fikk unna en konflikt uten bruk av rettsvesenets ressurser. Noen understreket også at megleren visste hva de holdt på med.

Forhold som et flertall av støttepersonene til klagerne mente var spesielt bra med møtet var at de fikk ordnet opp i saken. De syntes også det var fint å få møte motparten og få en bedre forklaring på det som hadde skjedd. Noen av støttepersonene til klagerne mente også det var positivt at det var en ryddig atmosfære på møtet.

7.5.4 Forhold som klagerne og de påklagede mente var spesielt dårlig ved møtet

Adskillig færre deltakere, også av klagerne, hadde svart på spørsmålet om hva de mente var spesielt *dårlig* med møtet. En del skrev "ingenting". Det som enkelte av dem som hadde besvart dette spørsmålet trakk frem var bl.a. at de syntes det var tøft å møte motparten og at de følte at ikke hele sannheten om hva som hadde skjedd og hvem som hadde gjort hva kom tydelig nok frem under møtet. Enkelte klagerne pekte også på at bruken av tid under møtet ikke var riktig.

Når det gjelder de påklagede, så pekte enkelte bl.a. på at avtalene innebar store utgifter for dem. Også noen av de påklagede trakk frem som dårlig ved møtet at hele sannheten ikke kom frem, for eksempel var det en av de påklagede som mente at det var uheldig at klager ikke fikk informasjon om den personen som egentlig hadde gjort noe galt.

7.6 HVORFOR VALGTE PARTENE Å DELTA PÅ MØTET?

7.6.1 Hvorfor valgte klagerne å delta på møtet?

Begrunnelsene som et flertall av klagerne hadde for å delta på møtet dreide seg i all hovedsak om at de ønsket å diskutere det som hadde skjedd i saken, bli enig med motparten og bli ferdig med saken. De ønsket å få ordnet opp i saken og komme frem til en enkel og rettferdig løsning og avtale. De ville ordne opp og slippe mer bråk, stoppe konflikten og få fred. De følte at dette var den rett veien å gå. De ville la motparten få forklare seg. Enkelte pekte også på at de ville delta fordi de ville slippe å blande inn politiet og kanskje måtte gå gjennom en rettssak. Flere begrunnet også ønsket om å delta med at de ville ha en unnskyldning og få dekket eventuelle utgifter. Klagerne ønsket også å møte motparten. Enkelte valgte å delta fordi det ville gi motparten "en ny sjanse", samtidig som de håpet deltakelse på møtet kunne virke forebyggende for de påklagede ved at de gjennom deltakelse på meglingsmøtet kan få en større forståelse for konsekvensene av handlingene. Det var også noen som ikke følte at de hadde noe valg med tanke på deltakelse. De svarte bl.a. at de "måtte" delta eller at de ble innkalt eller "overtalt" av politiet.

7.6.2 Hvorfor valgte de påklagede å delta på møtet?

Et stort flertall av de påklagede ønsket å delta på møtet fordi de først og fremst ønsket å få løst og bli ferdig med saken, og opplevde møtet som "den enkleste" veien å gå. Flere peker på at de ville si unnskyld til klager og beklage personlig. De

ønsket også å si sin mening om saken. Sentralt her er også begrunnelsen om å slippe annen straff, og eventuelt få saken på rullebåndet. De ønsker meglingsmøte i stedet for rettssak. Enkelte svarer da også at de ikke hadde noe reelt valg når det gjaldt deltakelse eller ikke. De skriver bl.a. at de ble truet med anmeldelse hvis de ikke møtte opp og at de måtte møte for å få slettet anmeldelse. Noen skriver at de ble innkalt. Enkelte peker også på at de ble "tvunget" til å delta av foreldrene. Samtidig var det flere som understreket at de så meglingsmøtet som en rask og grei måte å bli ferdig med saken på, samtidig som de fikk en ny sjanse. De så dette som det beste alternativet. Over halvparten av de påklagede begrunner valget om å delta på møtet i at de ville ordne opp i og bli ferdig med saken, snakke ut med og bli enig med motparten og gjøre opp for seg. Et mindretall skriver at de angrer på det de har gjort. De vil samarbeide for å få ordnet opp. De mener meglingsmøtet er en fin måte å løse konflikten på. Flere understreker at det føltes riktig og fornuftig å delta.

7.6.3 Hvorfor valgte støtteperson til klagerne og de påklagede å delta?

Et flertall av støttepersonene for klagerne valgte å delta fordi de ønsket å være til støtte for klagerne. De mente det er viktig å ordne opp i saken og få til en avtale med motparten.

Støttepersonene til de påklagende peker på flere årsaker til at de valgte å delta på møtet. Et flertall understreket at de ville være til støtte for den som var påklaget. De ønsket også at den påklagede skulle gjøre opp for seg og se konsekvensene av handlingen. Enkelte håper at deltakelsen kan virke forebyggende. Flere understreker at de hadde et ønske om å løse saken i meglingsmøtet slik at slapp å gå i retten for å gjøre opp. De hadde et ønske om å finne en løsning på saken som begge parter kunne bli enige om.

Vi spurte også klagerne og de påklagede om de hadde med seg støttepersoner under møtet. 39 (29 %) av klagerne som deltok i undersøkelsen hadde med seg støtteperson på møtet, mens dette gjeldt 63 (50 %) av de påklagede (se tabell 33). Det var med andre ord en noe høyere andel påklagede som hadde med seg støtteperson. Vi må her legge til at det kun var 80 prosent av deltakerne som besvarte dette spørsmålet.

Tab. 33. Hadde deltakerne med seg støttepersoner på møtet? N=272

	Hadde du med deg støttepersoner på møtet?		Total
	Ja	Nei	
Klager	39 29.3 %	92 69.2 %	136 100 %
Påklaget	63 47.7 %	68 51.5 %	136 100 %
Missing	5	5	12
Total	107 39.3 %	165 60.7 %	284 100 %

I tabell 34 nedenfor ser vi at 68 klagerne (50 %) og 37 av de påklagede (27 %) oppgir at motparten hadde med seg støtteperson. Her er forskjellen mellom klagerne og de påklagede noe større. Mens de påklagede oppgir at litt over en av fire av motpartnerne hadde med seg støtteperson, oppgir halvparten av klagerne at motpartnerne hadde med seg støtteperson. Det at det er noe forskjell mellom hva deltakerne oppgir på spørsmål 33 og 34, kan skyldes at det ikke utelukkende har deltatt både klager og påklaget fra møtene. I enkelte tilfeller deltok kun klager(e) eller påklaged(e). Det varierer også hvor mange klagerne og påklagede som har deltatt fra de enkelte møtene.

Tab. 34. Hadde motparten med seg støttepersoner? N=280

	Hadde motparten med seg støttepersoner?		Total
	Ja	Nei	
Klager	68 50 %	68 50 %	136 100 %
Påklaget	37 27.4 %	98 72.6 %	135 100 %
Missing	3	6	9
Total	108 38.6 %	172 61.4 %	280 100 %

I tabell 35 nedenfor ser vi at bare 34 av klagerne og de påklagde (13 %) oppgir at det har vært avholdt formøte før meglingsmøtet. Omtrent 17 prosent av klagerne og de påklagde oppgir at de ikke vet hva et formøte er.

Tab. 35. Har det vært avholdt formøte før meglingsmøtet i dag? N=276

	Har det vært avholdt formøte før meglingsmøtet i dag?			Total
	Ja	Nei	Jeg vet ikke hva et formøte er	
Klager	19 14 %	101 74.3 %	16 11.8 %	136 100 %
Påklaget	15 11.5 %	86 66.2 %	29 22.3 %	130 100 %
Missing	3	4	3	10
Total	37 13.4 %	191 69.2 %	48 17.4 %	276 100 %

I undersøkelsen har vi vært opptatt av hvordan klagerne og de påklagede opplevde selve møtet. Vi ba dem derfor i et spørsmål krysse av dersom de opplevde møtet som ubehagelig og dersom de syntes det var godt å få snakket om det som hadde skjedd. De kunne krysse av begge steder. Vi ser i tabell 36 nedenfor at under en fjerdedel av klagerne syntes møtet var ubehagelig, mens nesten halvparten av de påklagede syntes det samme. Samtidig var det 76 prosent av klagerne som ikke syntes møtet var ubehagelig, mot 54 prosent av de påklagede. Dette tyder på at møtene opplevdes noe mer ubehagelig for de påklagede enn for klagerne.

Tab. 36. Andel klager og påklagede som syntes det var ubehagelig å delta på møtet.
N=254

	"Det var ubehagelig"		Total
	Nei	Ja	
Klager	92 76.7 %	28 23.3 %	120 100 %
Påklaget	67 54 %	57 46 %	124 100 %
Missing	8	2	10
Total	167 65.8 %	87 43.3 %	254 100 %

I tabell 37 nedenfor ser vi at 101 av klagerne (78 %) syntes det var godt å få snakket om det, mens noen færre - 88 av de påklagede (62 %) syntes det samme.

Tab. 37. Andel klager og påklagede som syntes det var godt å få snakket om det. N=254

	"Det var godt å få snakket om det"		Total
	Nei	Ja	
Klager	19 14.7 %	101 78.3 %	129 100 %
Påklaget	36 29 %	88 71 %	124 100 %
Missing	2	8	10
Total	57 22.4 %	197 77.6 %	254 100 %

Klagerne og de påklagede fikk mulighet til å skrive kommentarer til spørsmålene knyttet til hvordan de opplevde møtet. Ikke så mange gjorde det, men av dem som skrev noe pekte bl.a. enkelte påklagede på at det var greit å bli ferdig med

saken. Enkelte skrev også at de så ingen problemer med å delta på møtet, mens enkelte syntes det var litt bortkastet. Enkelte klagere skrev også at syntes også det var greit å bli ferdig med saken. Enkelte pekte på at de allerede var ferdig med saken og hadde blitt enige med motparten, og at møtet derfor føltes helt ok.

Vi stilte også klagerne og de påklagede spørsmål om hvordan de i etterkant av meglingsmøtet ser på motparten og hvordan de tror motparten nå ser på dem, og hvorvidt de hadde utbytte av møtet og tror motparten hadde utbytte av møtet. 114 personer (43 %) svarer "enig" eller "helt enig" på spørsmålet om de ser annerledes på motparten nå enn før møtet (se tabell 38). Litt over 21 prosent har svart "uenig" eller "helt uenig" på dette spørsmålet, mens over en tredjedel (36 %) har svart "verken enig eller uenig". En noe høyere andel påklagede (52 %) har svart at de ser annerledes på motparten nå enn før møtet, enn andelen klagere (33 %) som gjorde det samme.

Tab. 38. Ser deltakerne annerledes på motparten nå enn før møtet, etter rolle i saken? N=266

	Jeg ser annerledes på motparten nå enn før møtet					Total
	Helt uenig	Uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	16 12.4 %	14 10.9 %	57 44.2 %	28 21.7 %	14 10.9 %	129 100 %
Påklaget	15 12 %	10 8 %	35 28 %	36 28.8 %	29 23.2 %	125 100 %
Missing	1	1	3	2	5	12
Total	32 12 %	25 9.4 %	95 35.7 %	66 24.8 %	48 18.1 %	266 100 %

115 personer (44 %) har svart at de tror motparten ser annerledes på dem nå enn før møtet (se tabell 39), og som har svart "enig" eller "helt enig" på dette spørsmålet. Dette gjelder omtrent like mange klagere (43 %) som påklagede (45 %). Dersom vi derimot kun ser på andelen som har svart "helt enig" er forskjellen større mellom klagerne (8 %) og de påklagede (16 %).

Tab. 39. Tror deltakerne motparten ser annerledes på dem nå enn før møtet, etter rolle i saken? N=259

	Jeg tror motparten ser annerledes på meg nå enn før møtet					Total
	Helt uenig	Uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	11 8.9 %	8 6.5 %	52 41.9 %	43 34.7 %	10 8.1 %	124 100 %
Påklaget	10 8.1 %	12 9.7 %	46 37.1 %	36 29 %	20 16.1 %	124 100 %
Missing	0	1	4	2	4	11
Total	21 8.1 %	21 8.1 %	102 39.4 %	81 31.3 %	34 13.1 %	259 100 %

Det var 197 klagere og påklagede (78 %) som mener de hadde utbytte av møtet, og som svarte "enig" eller "helt enig" på dette spørsmålet (se tabell 40). En høyere andel klagere (85 %) mener at de hadde utbytte av møtet enn av de påklagede (70 %).

Tab. 40 Mener deltakerne de hadde utbytte av møtet, etter rolle i saken? N=267

	Jeg hadde utbytte av møtet				Total
	Helt uenig og uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	3 2.3 %	17 13.2 %	67 51.9 %	42 32.6 %	129 100 %
Påklaget	16 12.8 %	21 16.8 %	53 42.4 %	35 28 %	125 100 %
Missing	0	4	3	6	13
Total	19 7.1 %	42 15.7 %	123 46.1 %	83 31.1 %	267 100 %

I tabell 41 nedenfor ser vi at 178 klagerne og påklagede (litt under 72 %) tror motparten hadde utbytte av møtet og som har svart "enig" eller "helt enig" på dette spørsmålet. Og mens 76 prosent av klagerne tror motparten hadde utbytte av møtet, er det bare 67 prosent av de påklagede som tror at motparten hadde utbytte av møtet.

Tab. 41. Tror deltakerne motparten hadde utbytte av møtet, etter rolle i saken? N=254

	Jeg tror motparten ser annerledes på meg nå enn før møtet					Total
	Helt uenig	Uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig	
Klager	4 3.1 %	4 3.1 %	23 3.1 %	59 46.1 %	38 29.7 %	128 100 %
Påklaget	5 4.1 %	5 4.1 %	30 24.8 %	49 40.5 %	32 26.5 %	121 100 %
Missing	0	1	2	6	5	14
Total	9 3.4 %	10 3.8 %	55 20.9 %	114 43.3 %	75 2.7 %	263 100 %

I tabell 42 ser vi at 230 av klagerne og de påklagede (nesten 86 %) vil anbefale konfliktråd til andre i samme situasjon som dem selv. Dette gjelder omtrent en like høy andel klagere (84 %) som påklagede (88 %), med en litt høyere andel påklagede. Nesten ingen har svart "nei" på dette spørsmålet, kun én klager og fire påklagede. Dette tilsier under to prosent. I tillegg har 34 (12 %) svart "vet ikke".

Tab. 42. Vil klager og påklaget anbefale konfliktråd til andre i samme situasjon som de selv, etter rolle i saken? N=280

	Vil du anbefale konfliktråd til andre i samme situasjon som deg selv?			Total
	Ja	Nei	Vet ikke	
Klager	112 83.6 %	1 0.7 %	21 15.7 %	134 100 %
Påklaget	118 88.0 %	4 3.0 %	12 9.0 %	134 100 %
Missing	10	1	1	12
Total	240 85.7 %	6 2.1 %	34 12.1 %	280 100 %

Flere av klagerne og de påklagede har begrunnet hvorfor de vil anbefale konfliktråd til andre i samme situasjon som dem selv. De legger vekt på at dette er et veldig bra og viktig tiltak, og at det er viktig at en gjør opp for seg når en har gjort noe galt. De synes meglingsmøter i regi av konfliktrådet er en fin måte å løse denne type saker på. Flere mener at det er lettere å oppklare og lytte til hverandres synspunkter og meninger og bli enige på en mer fredsommelig måte på et meglingsmøte enn gjennom en rettssak. De synes det er lurt å forsøke å løse en konflikt i konfliktråd i stedet for at den går til rettssak med en gang. Flere peker på at det er bra å løse saken uten at politiet er inne i bildet, samtidig som påklaget må gjøre noe for å gjøre opp for seg. Enkelte av de påklagede trekker også frem at det er fint at de slipper å få saken på rullebladet. Noen påklagede synes også det er en enkel måte å løse et problem på. Det påpekes at det er viktig at møtet kommer nært i tid etter at hendelsen har skjedd. Flere legger også vekt på at det er bra å møtes ansikt til ansikt, og at dette er en bra måte å få pratet ut og løse konflikter på.

Det var som nevnt, kun svært få av deltakerne som *ikke* ville anbefale konfliktråd til andre i samme situasjon som dem selv. Disse personene skrev bl.a. som begrunnelse for sitt svar at de mente saken kunne vært løst lokalt eller vært løst

før den kom så langt som til konfliktrådet. En person skrev også at "det er latterlig", uten at dette ble utdypet noe nærmere.

Noen flere var derimot usikre på om de ville anbefale konfliktråd til andre i samme situasjon som dem selv. Dette gjaldt omtrent 15 prosent av klagerne og litt over 8 prosent av de påklagede. Disse krev bl.a. at de syntes det hele var litt for overdrevet, samt at hvorvidt en kan anbefale konfliktråd kommer helt an på hva slags sak det er snakk om og hvor alvorlig saken er.

7.7 SAMMENDRAG

Utvalget i spørreskjemaundersøkelsen besto av 340 deltakere på konfliktråds-møter. Av disse var de fleste (83 %) klager og påklagede, omtrent like mange av hver. De øvrige var støttepersoner til klagerne og de påklagede. Mens litt under en tredjedel av deltakerne var kvinner, var litt over to tredjedeler menn. Gjennomsnittsalderen på alle deltakerne i undersøkelsen var 32 år. Den var lavest blant de påklagede (24 år) og høyest blant støttepersonene (40 år). Omtrent to tredjedeler av deltakerne har deltatt på meglingsmøter hvor det kun var én megler. Av disse deltok ca. like mange på møter med én kvinnelig megler som én mannlig megler. Omtrent en tredjedel har deltatt på møter med flere meglere, enten bare kvinnelige eller mannlige meglere, eller meglere av begge kjønn.

De aller fleste (94 %) svarte at de fikk informasjon om møtet på forhånd. Litt færre (87 %) mente at den informasjonen de hadde mottatt var forståelig. De færreste (17 %) ønsket å få mer informasjon på forhånd. Et stort flertall av deltakerne mente at de hadde fått både mest og best informasjon fra konfliktrådet. De fleste (89 %) ville ha deltatt på møtet dersom de hadde visst det de vet i dag.

Neste alle deltakerne (95 %) svarte at møtet endte ut i en skriftlig avtale. Nesten tre fjerdedeler (73 %) var klar over på forhånd at det skulle skrives en avtale. Det var derimot under halvparten (44 %) som svarte at det var klart for dem i forkant hva en avtale kan inneholde. Adskillig flere (88 %) svarte at det er klart for dem nå hva en avtale kan innholde. De fleste (87 %) syntes avtalen de kom frem til var rettferdig. Flest deltakere (74 %) mente at klager bestemte innholdet i avtalene i stor grad eller i svært stor grad. Over halvparten (57 %) mente at de/den påklagede bestemte innholdet i avtalen, mens 54 prosent mente at meglerne gjorde det. 88 prosent av deltakere var fornøyd med avtalen, omtrent like mange påklagede som klager.

Et stort flertall av deltakerne (88 %) var fornøyde med selve møtet. Over halvparten (60 %) syntes møtet var som forventet. Flere klagere (66 %) syntes dette enn påklagede (47 %). Over 90 prosent av deltakerne opplevde å bli rettferdig behandlet i møtet, og opplevde at motparten ble rettferdig behandlet. Over halvparten av deltakerne (58 %) mente at både selve avtalen og selve møtet har betydd like mye for opplevelsen av møtet. En av fem mente selve møtet betydde var viktigst, mens en av fem mente selve avtalen var viktigst. De fleste (87 %) mente de fikk si det de ønsket på møtet. Omtrent like mange (88 %) mente de ble lyttet til slik de ønsket, og som svarte "enig" eller "helt enig" på dette spørsmålet. Andelen som svarte "helt enig" var større for klagerne (62 %) enn for de påklagede (52 %). Over fire av fem mente også at de snakket nok om det som var viktig for dem på møtet. De fleste (87 %) syntes også at det de sa på møtet ble forstått. Litt over to tredjedeler (72 %) ønsket ikke at noe skulle ha vært gjort annerledes.

Når det gjaldt forhold som klagerne mente var spesielt bra med møtet, pekte et stort flertall på at det var godt å få møte motparten, komme til enighet og få saken ut av verden. Også de påklagede syntes det var fint å få møte motparten og bli ferdig med saken. Flere trakk frem at det var godt å få gjort opp for seg, og at de slapp anmeldelse og innblanding fra politiet. Klagerne valgte å delta på møtet fordi de ville diskutere det som hadde skjedd og bli ferdig med saken. Flere ønsket også å få en unnskyldning og kanskje erstatning. De påklagede ønsket også å delta fordi de ville bli ferdig med saken. Flere la vekt på at de slapp anmeldelse og straff. Noen ønsket å delta for å si unnskyld og gjøre opp for seg. Enkelte trakk frem at de ikke opplevde å ha noe reelt valg i forhold til deltakelse, men at de ble presset til det.

En noe høyere andel påklagede (48 %) hadde med seg støttepersoner under møtet enn klagere (29 %). Kun 13 prosent av klagere og de påklagede oppgir at det har vært avholdt formøte i forkant av møtet. Nesten en fjerdedel av klagerne og nesten halvparten av de påklagede syntes møtet var ubehagelig. Noe flere klagere (78 %) enn påklagede (71 %) syntes det var godt å få snakket om det. Flere påklagede (52 %) enn klagere (33 %) ser annerledes på motparten nå enn før møtet. Nesten to av fem klagere og påklagede tror motparten ser annerledes på dem nå enn før møtet. Noen flere klagere (85 %) svarte at de hadde utbytte av møtet, enn påklagede (78 %). Også flere klagere (76 %) tror motparten hadde utbytte av møtet enn hva de påklagede (67 %) tror om sine motpartnere. Et stort

flertall av klagerne og de påklagede (86 %) vil anbefale konfliktråd til andre i samme situasjon som dem, noen flere påklagede enn klagerne.

7.8 INFORMASJON OG SAMTYKKESKJEMA – DELTAKERE PÅ KONFLIKTRÅDSMØTER

Informasjonsskriv:

Forskning på virkningene av restorative justice

På oppdrag av Justisdepartementet skal Nordlandsforskning gjøre en studie hvor vi skal se på arbeidet til konfliktrådene. Vi driver helt uavhengig forskning, og representerer ingen andre offentlige instanser. Det vi er opptatt av er følgende:

Hvordan deltakerne opplever det å delta, på godt og vondt.

Ut fra de erfaringer du som deltaker gjør deg, vil vi kunne lære mer om hva som er viktig for at slike møter skal kunne fungere godt, og ivareta deltakerne på best mulig måte. Det er en mulighet for deg som deltaker til å si det du mener til politikere og andre som styrer, anonymt, via oss.

I den anledning ønsker vi å lære på to ulike måter:

Vi ønsker å lære ved *å delta på tilrettelagte møter*, så vi får en følelse av hva slike møter er for noe.

Og dersom det er greit, hadde det vært av stor betydning om vi etterpå fikk anledning til *å snakke med deltakerne individuelt* i etterkant av møtet, gjerne dagen etterpå, eller andre tidspunkt som måtte passe.

Om mulig hadde det også vært flott om vi kunne hatt en oppfølgingssamtale, fordi man ser gjerne annerledes på ting over tid.

Kunne du tenkt deg å delta?

Det hadde i så fall vært av enorm verdi for oss, og vi håper inderlig det lar seg gjøre.

Deltakelse er helt frivillig, og man kan trekke seg når som helst underveis uten å måtte oppgi noen grunn. Velger du ikke å delta eller å trekke deg underveis, vil det ikke ha noen som helst konsekvenser for deg. Det er viktig for oss at ingen føler seg presset, vi setter pris på at du setter de grensene du ønsker, og vi respekterer et nei som et nei.

Selv om vi får tillatelse til å delta på møtet, betyr det ikke at du er forpliktet til å snakke med oss i etterkant.

Informasjonen vi får vil anonymiseres fullstendig, det du forteller vil ikke bli fortalt videre på noen måte som kan føres tilbake til deg. Er det ting du ikke ønsker å snakke om, behøver du ikke snakke om disse tingene. Hva du ønsker å snakke om, og på hvilken måte, er opp til deg. I praksis vil vi være tilstede på tilrettelagte møter, og ha et par samtaler i etterkant av møtene. Samtalene vil avholdes på ulike tidspunkt, henholdsvis nært opp til første møte, og rundt et halvt års tid senere, og foregå på tomannshånd.

Vi er underlagt taushetsplikt. Samtalene vil skrives ut som anonymiserte intervju, og behandles konfidensielt. Sluttrapporten vil være fullt tilgjengelig for deg som deltaker.

Prosjektet starter opp i februar 2008, og vil avsluttes i desember 2009. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. Dersom du ønsker det, er det fullt mulig å få prosjektbeskrivelsen i sin fullstendige form.

Forskerne på prosjektet er:

Seniorforsker og prosjektleder Ann Kristin Eide, Nordlandsforskning, 8049 Bodø
Tlf.: 75 51 76 35 / 47 25 65 69
ake@nforsk.no

Seniorforsker Hege Gjertsen, Nordlandsforskning, 8049 Bodø
hgj@nforsk.no

For ytterligere informasjon er du hjertelig velkommen til å kontakte oss!

Samtykkeskjema

Jeg har mottatt skriftlig informasjon og er villig til å delta i studien.

Dato og signatur

For foresatte dersom deltaker er under atten:

Jeg har mottatt skriftlig og muntlig informasjon, og bekrefter at den jeg er foresatt / verge til er villig til å delta i studien, og at jeg ikke har noen innvendinger mot dennes deltakelse.

Dato og signatur

7.9 SPØRRESKJEMA – KVANTITATIV UNDERSØKELSE

Kjære deltaker,

På oppdrag av Justisdepartementet forsker Nordlandsforskning på bruk av konfliktråd. Vi er spesielt opptatte av deltakernes erfaringer, det vil si *dine erfaringer*. Derfor er vi svært takknemlige for din deltakelse.

Å svare på spørreskjemaet er en mulighet for deg å komme med tilbakemeldinger helt anonymt. Derved får du en mulighet til å bidra til utformingen av morgendagens konfliktråd.

Denne første siden kan du rive av og beholde. Her finner du vår kontaktinformasjon. Du er hjertelig velkommen til å kontakte oss om du har spørsmål. Vi sender også med glede mer informasjon til deg om prosjektet dersom du er interessert i det.

Prosjektet vil avsluttes med en rapport som vil være offentlig tilgjengelig. Fra januar 2010 vil rapporten kunne lastes ned fra Nordlandsforskning nettsider.

All informasjonen vi får vil anonymiseres, og vi har taushetsplikt. Det du svarer på skjemaet vil ikke kunne spores tilbake til deg som person. For at heller ikke megler/møteleder skal vite hva du svarer, får du en konvolutt utdelt, som du limer igjen før du leverer skjemaet tilbake til megler/møteleder. Deltakelse er frivillig, men det er av uvurderlig betydning for prosjektet at du deltar.

Tusen hjertelig takk for hjelpen!

Med vennlig hilsen
Nordlandsforskning

Ann Kristin Eide
Seniorforsker og prosjektleder

Hege Gjertsen
Seniorforsker

Kontaktinformasjon:

Ann Kristin Eide
Email: ake@nforsk.no
Tlf.: 47 25 65 69 / 75 51 76 35

Hege Gjertsen
Email: hgj@nforsk.no
Tlf.: 75 51 73 27

Nordlandsforskning
8049 Bodø
www.nordlandsforskning.no

Spørreskjema til deltakere på konfliktrådsmøter våren 2009

SPØRSMÅL TIL ALLE

(Vi gjør oppmerksom på at formatet i rapporten er annerledes enn på det originale spørreskjemaet, så tekst og rubrikker kan ha forskjøvet seg.)

1. I denne saken er du: *(ett kryss)*

- 1. Klager (den som har vært utsatt for en uønsket handling)..... ☐
- 2. Påklaget (den som er blitt anmeldt)..... ☐
- 3. Støtteperson for klager..... ☐
- 4. Støtteperson for påklaget..... ☐
- 5. Annet..... ☐

Evt. hva (f.eks. instans du representerer):_____

2. Kjønn

1. Kvinne ☐ 2. Mann ☐

3. Hva er din alder? _____ år

4. Hva er ditt morsmål/det språk du behersker best? *(ett kryss)*

1. Norsk ☐ 2. Samisk ☐ 3. Annet ☐ Evt. hvilket

språk:_____

5. Dersom ikke morsmålet ditt ble brukt på møtet, ble det brukt tolk?

(ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐

6. Burde det vært brukt tolk? *(ett kryss)*

1. Ja ☐ 2. Nei ☐ 3. Vet ikke ☐

Evt.kommentarer:_____

7. Antall meglere/møteledere på møtet?

___ kvinne(r) ___ mann/menn

8. I hvilken grad er du enig/uenig i følgende påstander om møtet i dag:
(ett kryss per linje)

	Helt Uenig	Uenig	Verken enig el. uenig	Enig	Helt enig
1. Jeg fikk si det jeg ønsket å si	☐	☐	☐	☐	☐
2. Jeg ble lyttet til slik jeg ønsket	☐	☐	☐	☐	☐
3. Det jeg sa ble forstått	☐	☐	☐	☐	☐
4. Vi snakket nok om det som var viktig for meg	☐	☐	☐	☐	☐

Evt.kommentarer: _____

9. Fikk du informasjon om møtet på forhånd? (ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐ 3. Vet ikke ☐

Evt.kommentarer: _____

10. Var informasjonen du fikk før møtet forståelig? (ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐ 3. Til en viss grad ☐

Evt.kommentarer: _____

11. Følgende personer ga mest informasjon om det som skulle skje på møtet:

(ett kryss per linje)

	I svært liten grad	I liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad
1. Politiet	☐	☐	☐	☐	☐
2. Konfliktrådet/megler	☐	☐	☐	☐	☐
3. Andre	☐	☐	☐	☐	☐

Evt. hvem: _____

Evt.kommentarer: _____

12. Følgende personer ga best (mest relevant) informasjon om det som skulle skje på møtet: (ett kryss per linje)

	I svært liten grad	I liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad
1. Politiet	☐	☐	☐	☐	☐
2. Konfliktrådet/megler	☐	☐	☐	☐	☐
3. Andre	☐	☐	☐	☐	☐

Evt. hvem: _____

Evt.kommentarer: _____

13. Kunne du ønsket å få mer informasjon på forhånd? (ett kryss)

1. Nei ☐ 2. Ja ☐

Evt. om hva: _____

Evt.kommentarer: _____

14. Var det klart for deg i forkant av møtet at det skulle skrives en avtale? (ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐

Evt.kommentarer: _____

15. Var det klart for deg i forkant av møtet hva en avtale kan innholde? (ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐ 3. Til en viss grad ☐

Evt.kommentarer: _____

16. Er det klart for deg nå hva en avtale kan inneholde? (ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐ 3. Til en viss grad ☐

Evt.kommentarer: _____

17. Endte møtet ut i en skriftlig avtale? (ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐

Evt.kommentarer: _____

18. I hvilke grad bestemte følgende personer innholdet i avtalen?

(ett kryss per linje)

	I svært liten grad	I liten grad	Til en viss grad	I stor grad	I svært stor grad
1. Klager	☐	☐	☐	☐	☐
2. Påklaget	☐	☐	☐	☐	☐
3. Støtteperson for klager	☐	☐	☐	☐	☐
4. Støtteperson for påklaget	☐	☐	☐	☐	☐
5. Megler(e)/møteleder(e)	☐	☐	☐	☐	☐
6. Evt. andre	☐	☐	☐	☐	☐

Evt.kommentarer: _____

19. I hvilke grad er du enig/uenig i følgende påstander om møtet:
(ett kryss per linje)

	Helt Uenig	Uenig	Verken enig el. uenig	Enig	Helt enig
1. Jeg er fornøyd med møtet	☐	☐	☐	☐	☐
2. Dersom det er inngått avtale: Jeg er fornøyd med avtalen	☐	☐	☐	☐	☐
3. Jeg ble rettferdig behandlet i møtet	☐	☐	☐	☐	☐
4. Den andre parten ble rettferdig behandlet i møtet	☐	☐	☐	☐	☐
5. Avtalen vi kom frem til var rettferdig	☐	☐	☐	☐	☐

Evt.

kommentarer: _____

20. Hva har vært viktigst for din opplevelse av møtet? (ett kryss)

1. Selve møtet..... ☐
2. Selve avtalen..... ☐
3. Begge deler like mye... ☐
4. Annet..... ☐ Evt.

hva: _____

Evt.kommentarer: _____

21. Var møtet som forventet? (ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐ 3. Delvis ☐ 4. Vet ikke ☐

Evt.kommentarer: _____

22. Ville du deltatt på møtet dersom du hadde visst det du vet nå? (ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐ 3. Vet ikke ☐

Evt.kommentarer: _____

23. Hadde du ønsket at noe hadde vært gjort annerledes? (ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐ 3. Vet ikke ☐

Evt.

hva: _____

24. Var det noe som var spesielt bra med å delta?

25. Var det noe som var spesielt dårlig med å delta?

26. Hvorfor valgte du å delta på møtet?

27. Evt.

kommentarer: _____

SPØRSMÅL KUN TIL KLAGER OG PÅKLAGET

28. Hadde du med deg støttepersoner på møtet? (ett kryss)

1. Ja..... ☐ Antall: ____
2. Nei..... ☐
3. Jeg vet ikke hva en støtteperson er..... ☐
4. Jeg visste ikke at man kunne ha med støtteperson.... ☐

Evt.kommentarer: _____

29. Hadde motparten med seg støttepersoner? (ett kryss)

1. Ja ☐ Antall _____ 2. Nei ☐

Evt.kommentarer: _____

30. Har det vært avholdt formøte før meglingsmøtet i dag? (ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐ 3. Jeg vet ikke hva et formøte er ☐

Evt.kommentarer: _____

31. Hvordan var det å bli minnet på hendelsen(e) som var årsaken til møtet?

(flere kryss mulig)

1. Det var ubehagelig..... ☐
2. Det var godt å få snakket om det..... ☐

Evt.kommentarer: _____

32. I hvilken grad er du enig/uenig i følgende påstander om møtet:

(ett kryss per linje)

	Helt Uenig	Uenig	Verken enig el. uenig	Enig	Helt enig
1. Jeg ser annerledes på motparten nå enn før møtet	☐	☐	☐	☐	☐
2. Jeg tror motparten ser annerledes på meg nå enn før møtet	☐	☐	☐	☐	☐
3. Jeg hadde utbytte av møtet	☐	☐	☐	☐	☐
4. Jeg tror motparten hadde utbytte av møtet	☐	☐	☐	☐	☐

Evt.

kommentar: _____

33. Vil du anbefale konfliktråd til andre i samme situasjon som deg selv?

(ett kryss)

1. Ja ☐ 2. Nei ☐ 3. Vet ikke ☐

Evt. hvorfor/hvorfor

ikke: _____

REFERANSER

- Acorn, Annalise (2004). *Compulsory compassion: a critique of restorative justice*. Vancouver: UBC Press
- Bhaskar, Roy (1975). *A realist theory of science*. Leeds: Leeds books
- Braithwaite, John (2002). *Restorative justice and responsive regulation*. Oxford: Oxford University Press
- Christie, Nils (2000). *Kriminalitetskontroll som industri: mot GULAG, vestlig type*. 3.rev.utg. Oslo: Universitetsforlaget
- Christie, Nils (2001). Konflikt som eiendom. I: *Norsk tro og tanke*. Oslo: Universitetsforlaget
- Christie, Nils (2007). Restorative justice. Five dangers ahead. Paper presented in Sheffield.
- Christie, Nils (2007). Restorative justice – answers to deficits in modernity? Paper.
- Christie, Nils (2007). Tre former for fattigdom. Paper
- Christie, Nils (2007). Straffen ved de ubeskrivelige lidelser. Kronikk i Aftenposten 13/2.
- Christie, Nils (2007). Konfliktråd i en ny tid. Paper
- Cragg, Wesley (1992). *The practice of punishment: towards a theory of restorative justice*. London: Routledge
- Daly, Kathleen (2003). Restorative justice: the real story. I: Johnstone, Gerry: *a restorative justice reader: texts, sources, context*. Cullompton; William Publishing.
- Dullum, Jane (1996). *Konfliktrådene*. Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.
- Duff, R. Antony (2001). Restoration and retribution. Paper presented to Cambridge seminar on restorative justice, Toronto.
- Egeland, Hanne; Tollerud, Kaj Ståle; Aasen, Kari (2008). Et innblikk i brukernes opplevelse av konfliktrådet. Humanistisk prosjektsemester, Oslo
- Eide, Ann Kristin (1997). *I medisinnmannens skygge. Refleksjoner omkring samtaler med mennesker som har opplevd seg sviktet av helsevesenet*. Bergen: Norse
- Eide, Ann Kristin (2005). Uutholdelig Letthet. I: *Norsk Antropologisk Tidsskrift* nr. 1 2005
- Eide, Ann Kristin; Gjertsen, Hege; Handegård, Tina Luther; Olsen, Terje (2007). *Et enkelt valg? En evaluering av prosjektet "Felles Ansvar" i Salten*. NF-rapport nr. 5
- Eide, Ann Kristin (2008). *The Gaze. Unfolding Realms of Enquiry*. Bergen: University of Bergen
- Eide, Ann Kristin – article, in press: *New Age" Revisited. By way of entry into restorative justice*. Culture and Religion 2010
- Good, M. J. DelVecchio (1992): *Pain as human experience: an anthropological perspective*. Berkeley: University of California Press
- Halvårsrapport i pilotprosjektet "familievold, forsoning og forebygging", 2009

- Herman, Susan (2004). Is restorative justice possible without a parallel system for victims? I: *Critical issues in restorative justice* (Howard Zehr and Barb Toews, eds.) Monsey, New York and Cullompton, Vevon, UK: Criminal justice press and Willan Publishing.
- Johnstone, Gerry (2002). *Restorative justice: Ideas, practices, debates*. Cullompton: Willan Publishing.
- Kvello, Øyving og Christian Wendelborg (2009). *Prosessevaluering av det treårige prosjektet "oppfølgingsteam for unge lovbyggere"*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS
- Leer Salvesen, Paul (2009). *Forsoning etter krenkelser*. Bergen: Fagbokforlaget
- Levinas, Emmanuel (2003). *Humanism of the Other*. Urbana Ill: University of Illinois Press
- Marshall, Tony (1996). The evolution of restorative justice in Britain. I: *European journal of criminal policy and research* 4(4):21-43
- Moberg, Vilhelm (1954). *Utvandrerne*. Oslo: Cappelen.
- Møller, Mogens (2000). *I fars vold*. Oslo: Kommuneforlaget
- Nehlin, Christina; Lindström, Peter; Svanberg, Karin (1998). *Medling vid brott: om mötet mellan unge gärningsmän ock brottsoffer*. Stockholm: Kommentus
- Nehlin, Christina; Svanberg, Karin (2000). *Medling vid brott. Slutrapport från en försöksverksamhet*. Brottsförebyggande rådet. BRÅ-rapport
- Nordberg, Tanja H. (2007). *Megling i voldssaker – ideologi møter praksis i konfliktrådet*. Oslo: institutt for kriminologi og rettssosiologi
- Paus, Karen Kristin (2008). *Restorative justice I Norden, regelverk og iverksetting*. I: *Restorative Justice in the Nordic Countries*. Oslo: Nordisk Samarbeidsråd for Kriminologi.
- Polanyi, Michael (1967). *The tacit dimension*. Garden City, N.Y.: Doubleday
- Richards, Kelly (2005). Unlikely friends? Oprah Winfrey and Restorative Justice. In: *The Australian New Zealand journal of criminology*, vol. 38, n.3 (pp381-399).
- Richards, Kelly (2006). *"Rewriting history": towards a genealogy of restorative justice*. Sydney: University of Western Sydney
- Rose, Nikolas (1999). *Governing the soul: the shaping of the private self*. London: Free Association Books
- Scarry, Elaine (1985). *The body in pain: the making and unmaking of the world*. New York: Oxford University Press
- Sokolowski, R. (2000): *Introduction to phenomenology*. Cambridge: The Press Syndicate of the University of Cambridge
- Stortingsproposisjon nr. 1. (2006-2007)
- Stortingsmelding nr. 20 (2005-2006)
- Vetlesen, Arne Johan Vetlesen (1996). *Nærhetsetikk*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Walgrave, Lode (2000). How pure can a maximalist approach to restorative justice remain? Or can a purist model of restorative justice become maximalist? I: *Contemporary justice review* 3(4): 415-32

